

На основу члана 5. став 2. Закона о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, број 41/09) и члана 43. став 3. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05-исправка, 101/07 и 65/08), на предлог Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде,

Влада доноси

З А К Л Ј У Ч А К

1. Усваја се Национални програм за пољопривреду од 2010. до 2013. године, који је саставни део овог закључка.

2. Овај закључак објавити у „Службеном гласнику Републике Србије”.

05 број 320-7872/2010

У Београду, 28. октобра 2010. године

В Л А Д А

ПРВИ ПОТПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ-
ЗАМЕНИК ПРЕДСЕДНИКА ВЛАДЕ,

4827010.0061.118.Doc/1

НАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ ЗА ПОЉОПРИВРЕДУ ОД 2010. ДО 2013. ГОДИНЕ

*-објављен у „Службеном гласнику Републике Србије”, број 83/10 од 9. новембра 2010.
године-*

I. УВОД

Према Закону о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, број 41/09) Национални програм за пољопривреду је документ помоћу којег се спроводи пољопривредна политика. „Националним програмом за пољопривреду утврђују се краткорочни и средњорочни циљеви пољопривредне политике, начин, редослед и рокови за остваривање наведених циљева, очекивани резултати, као и облик, врста, намена и обим појединих државних подстицаја” (члан 5. став 1. Закона о пољопривреди и руралном развоју). Ово је први Национални програм за пољопривреду који се односи на период од 2010. до 2013. године и обухвата мере које ће Влада спроводити у наредном четворогодишњем периоду.

Средства за реализацију Националног програма за пољопривреду од 2010. до 2013. године (у даљем тексту: Национални програм за пољопривреду) обезбедиће се у оквиру опредељених средстава Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде (у даљем тексту: Министарство) Законом о буџету Републике Србије за 2010. годину, односно у оквиру средстава опредељених Меморандумом о буџету и економској и фискалној политици за 2011. годину, са пројекцијама за 2012. и 2013. годину.

Акциони план по производним секторима одштампан је уз Национални програм за пољопривреду и чини његов саставни део.

Скраћенице

Скраћенице које се користе у тексту Националног програма за пољопривреду имају следеће значење:

- ЕУ – Европска унија;
- ФАО – Food and Agricultural Organization / Организација Уједињених нација за храну и пољопривреду;
- ГМО – Генетички модификовани организми;
- Министарство – Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде;
- ОЕЦД – Organization for Economic Cooperation and Development / Организацију за економску сарадњу и развој;
- СС – Саветодавна служба;
- СТО – Светска трговинска организација / World Trade Organization;
- ЦЕФТА – Central European Freee Agreement / Споразум о слободној трговини у Централној Европи;
- БДП – Бруто друштвени производ;
- ЗПП – Заједничка пољопривредна политика ЕУ;
- СПП – Споразум о стабилизацији и придруживању ЕУ;
- НПИ – Национални програм за интеграцију Републике Србије у ЕУ;

ИПАРД – Instrument for Pre-Accession Assistance for Rural Development /
Инструмент за предприступну помоћ за рурални развој;

УНЕЦЕ – United Nations Economics Commission for Europe / Економска
комисија ЕУ за Европу;

СТИПС – Систем тржишних информација Србије.

GLOBALGAP – The Global Partnership for Good Agricultural Practice /Добра
пољопривредна пракса

II. ОКРУЖЕЊЕ У КОЈЕМ ЋЕ СЕ ПРОГРАМ СПРОВОДИТИ

1. Тражња за пољопривредним производима у свету

Уколико се посматрају пројекције кретања понуде и тражње за пољопривредним и прехранбеним производима у свету у наредном десетогодишњем периоду може се очекивати повећање потрошње пољопривредних производа, као резултат кретања дохотка становништва. Потрошња пољопривредних производа за људску исхрану знатно ће брже расти у земљама које нису чланице ОЕЦД због очекиваног раста дохотка. Поред тога, у земљама у развоју доћи ће и до промена навика у потрошњи, при чему ће у потрошњи порасти учешће производа животињског порекла, меса и млечних производа. Такође, очекује се и пораст потрошње шећера и биљних уља у овим земљама. Повећање потрошње меса и млечних производа утицаће на раст изведене тражње за сточном храном, као што су житарице, изузимајући пшеницу, сојину и сунцокретову сачму.

Пројектовано кретање понуде пољопривредних производа у наведеном периоду предвиђа наставак повећања обима светске пољопривредне производње али по опадајућој стопи раста, односно доћи ће до споријег раста пољопривредне производње на светском нивоу. Посматрано по производима предвиђа се пораст производње пшенице за 1%, производње уљаних култура за 1,9%, док ће производња млека према проценама порасти за нешто мање од 2% годишње.

Просечне годишње стопе раста производње и потрошње пољопривредних и
прехранбених производа у % за период 2004-2014:

Производи	Производња			Потрошња		
	Укупно	OECD	Нечланице OECD	Укупно	OECD	Нечланице OECD
Пшеница	1,0	0,7	1,4	1,1	0,7	1,3
Пиринач	1,3	-0,1	1,6	1,0	0,4	1,0
Остале житарице	1,0	0,3	2,0	1,3	0,7	1,8
- од тога за сточну храну	1,3	0,5	2,5	1,3	0,4	2,2
Уљарице	1,9	0,7	3,1	2,4	1,6	2,9
Сачма (соја/сунцокрет)	2,6	1,9	3,6	2,7	1,7	3,9
Јунеће месо	1,6	0,7	2,6	1,6	0,6	2,3

Свињско месо	1,8	0,8	2,6	1,8	0,8	2,3
Живинско месо	2,2	1,8	3,0	2,2	1,8	2,5
Млеко	1,9	0,9	3,0	..	..	..
Бутер	1,7	-0,3	3,4	1,8	-0,3	2,9
Сир	1,8	1,8	2,8	1,9	1,6	2,7
Млеко у праху, обрано	-0,5	-1,3	2,5	-0,9	-2,5	1,3
Млеко у праху, пуномасно	2,0	1,2	3,4	2,0	-0,3	2,6
Биљна уља	2,7	2,0	3,4	2,8	1,9	3,1
Шећер	1,9	-0,1	2,8	1,8	0,4	2,3

Извор: ОЕЦД/ФАО Agricultural outlook: 2005-2014, стр. 13

Трговина пољопривредним и прехранбеним производима предвиђа да земље у развоју неће бити у стању да произведу сву потребну храну већ ће значајан део увозити. Последица ће бити јачање интензитета конкуренције на средњи рок и притисак на цене. Истовремено, ефикасност на светским тржиштима ће се повећати, што ће резултирати даљим падом цена већине пољопривредних производа.

Овакав развој утицаће на промену трговинских биланса у земљама, као и биланса по производима. Ипак, спољна трговина пољопривредним производима спорије ће се развијати у односу на трговину осталим производима, пре свега због високих трговинских баријера.

Треба имати у виду да ће на кретање токова светске трговине пољопривредним и прехранбеним производима, поред националних и трговинских политика, имати утицај и многи други фактори, као што су глобална геополитичка и економска ситуација, светска економска криза започета 2008. године, промене у понуди и тражњи за пољопривредним производима на великим тржиштима, као што су Кина и Индија, трговински преговори и мултилатерални договори, наставак промена структуре у прехранбеној индустрији, промени начина управљања у ланцу производње хране, као што је повећање значаја стандарда и јачање вертикалне координације, појава болести (као што су на пример БСЕ или птичији грип), здравствена исправност производа, промена курса валута, климатске промене.

2. ЕУ и ЦЕФТА окружење

Национална политика Републике Србије базира се на чланству у ЕУ и СТО. То значи да као нови члан мора прихватити постојећа правила, али и настојати да у преговорима обезбеди што бољу позицију. Опредељење да постане члан ЕУ и СТО значи да се пољопривреда припрема за конкуренцију на јединственом развијеном тржишту на коме неће постојати трговинске баријере. У циљу успешног наступа на захтевном тржишту и прилагођавања пољопривредној

политици ЕУ намећу се редефинисани циљеви развоја пољопривреде, и то повећање конкурентности, безбедност хране и рурални развој.

Република Србија је 2006. године постојеће билатералне споразуме о слободној трговини са суседним земљама заменила једним у оквиру ЦЕФТА (Central European Free Trade Agreement) споразума. Потписивањем ЦЕФТА споразума Република Србија није само постала део тржишта од око 27 милиона становника, већ је и прихватила одговорност, као највећа земља потписница овог споразума и земља са највећим извозом пољопривредних производа да га спроводи на начин који ће промовисати, а не спречавати слободну трговину у региону.

3. Пољопривреда Републике Србије

Република Србија има велики потенцијал у сектору пољопривредне производње захваљујући повољним климатским условима, добрим природним карактеристикама земљишта и расположивим водним ресурсима, али тај потенцијал није у потпуности искоришћен. Као економска грана која може да произведе већу вредност него што то чини сада и допринесе укупном привредном развоју земље препознатљива је у свим општинским или регионалним стратегијама и дефинисана је као један од основних стратешких праваца развоја. Већина становништва, како руралног тако и урбаног, у њој виде највећу развојну шансу Републике Србије.

Неколико јасних карактеристика пољопривредног сектора и трендова могу се уочити у претходном периоду:

Промена власничке структуре и укрупњавање поседа: Приватизација целокупног сектора није у потпуности завршена, али се може рећи да се процес приватизације приводи крају. Законом о пољопривредном земљишту прописано је да приватизација државног земљишта сачека реституцију, а да се у међувремену државно земљиште кроз лицитацију издаје најбољем понуђачу који овог пута може бити и пољопривредник, за разлику од претходног периода када је државним земљиштем могло да управља само предузеће. Спровођењем Закона о приватизацији и Закона о пољопривредном земљишту, иако праћено великим проблемима, велики део земљишта и ресурса алоцирао се ка произвођачима који су у стању да остваре већи профит.

Нестабилност аграрне политике: Карактеристичне су три фазе у протеклих осам година у аграрној политици. У првој фази (2001-2003) аграрна политика била је оријентисана ка мерама ценовне подршке за одређене културе (соја, сунцокрет, шећерне репа, пшеница), уз одсуство других мера аграрне политике. У другој фази (2004-2006) укидају се мере ценовне подршке и прелази на подршку инвестицијама и руралном развоју. Трећа фаза (2007-2009) карактеристична је по успостављању плаћања по површини и по грлу стоке. Непостојање доследности у креирању и спровођењу аграрне политике у претходном периоду резултирало је смањењем инвестиција у сектору

пољопривреде и нетржишним преливањем добити између учесника у тржишном ланцу. Доношење Националног програма за пољопривреду допринеће предвидивости аграрне политике и створиће основу за краткорочно и средњерочно планирање производње.

Споро прилагођавање стандардима безбедности хране: Повећање свести произвођача и прерађивача о потреби увођења и примене стандарда безбедности хране дуготрајан је процес кроз који су прошле све земље у транзицији. Доношење Закона о безбедности хране („Службени гласник РС”, број 41/09) и низа пратећих закона почетни је корак за увођење процедуре стандардизације у производњи прехрамбених производа и поштовања принципа безбедности хране, што је један од основних услова за чланство у ЕУ и СТО.

Спор развој институција подршке и законодавног оквира: Републичка дирекција за робне резерве, Саветодавна служба и водопривредне организације које још послују као државна предузећа, неспроведена реформа научних институција подршке пољопривреди неки су од незавршених послова у успостављању инситуционалног оквира за развој пољопривреде. Задружни савези, привредне коморе, струковне организације нису, иако би требало да буду, носиоци развоја пољопривреде због неспремности да се изврше унутрашње реформе. С друге стране неколико значајних државних институција формирано је у овом периоду: Управа за ветерину, Управа за заштиту биља, Републичка дирекција за воде, Управа за шуме, Управа за пољопривредно земљиште, Управа за аграрна плаћања, Генерални инспекторат, Дирекција за националне референтне лабораторије и успостављен је Регистар пољопривредних газдинстава. Усвојени су закони којима се регулише функционисање сектора пољопривреде.

Започет развој тржишта кредита и тржишта земљишта: Без развијеног тржишта кредита и тржишта земљишта не може се замислити успешна пољопривреда. Реформа банкарског сектора, успостављење Регистра пољопривредних газдинстава, мере Министарства за поспешивање развоја тржишта кредита и друге мере допринеле су смањењу специфичних ризика везаних за кредитирање пољопривредника, тако да банке све више своје тржиште проналазе међу пољопривредницима. Овај тренд индиректно отвара могућност за развој тржишта земљишта и то како тржишта закупа тако и тржишта продаје.

Смањење учешћа БДП у пољопривреди у укупном БДП Републике Србије: Тренд смањења учешћа БДП оствареног у пољопривреди у укупном БДП није условљен растом вредности пољопривредне производње, већ развојем осталих сектора привреде. Тако је 2004. године вредност БДП у пољопривреди износила 143,5 милијарди динара (у сталним ценама 2002) што је чинило 13,3% учешћа у укупном БДП, а 2009. године остварен је БДП у пољопривреди од 139,3 милијарде, што чини 10.6% учешћа у укупном БДП.

Упоредни преглед учешћа БДП пољопривреде у укупном БДП Републике Србије:

Година	Бруто домаћи производ у Републици Србији, у сталним ценама 2002. у мил. РСД	Бруто додата вредност, Пољопривреда, лов и шумарство; рибарство, у мил. РСД	Процентуално учешће БДП пољопривреда, лов и шумарство; рибарство у БДП Републике Србије	Стопе раста БДП, Пољопривреда, лов и шумарство; рибарство
2004	1.079.044,2	143.545,8	13,3%	
2005	1.139.590,6	136.500,2	12,0%	-4,9%
2006	1.198.964,9	136.205,3	11,4%	-0,2%
2007	1.281.694,8	125.576,6	9,8%	-7,8%
2008	1.352.418,0	136.316,2	10,1%	8,6%
2009 процена	1.311.864,8	139.340,5	10,6%	2,2%

Извор: РЗС, Саопштење број 179, НР 40

Значајно повећање вредности извоза: Отварање тржишта ЕУ за пољопривредно-прехрамбене производе из Републике Србије (Autonomous Trade Preferences из 2000. године) али и целе мреже билатералних трговинских споразума са земљама региона (СЕФТА – Споразум о слободној трговини у Централној Европи) стварају услове за трансформацију Републике Србије у земљу нето-извозника хране, која по први пут постаје 2005. године са суфицитом од око 152 милиона долара, а у 2009. години са око 637 милиона долара.

Постепено отварање тржишта: Поред либерализације из 2001. године пољопривреда Републике Србије још увек има највећу заштиту у региону (просечни $TE\%=21\%$). Преговорима у оквиру СТО и ССП ниво заштите ће се фазно смањивати (ССП у року од шест година до нивоа од 3.1% просечног $TE\%$). Међутим, готово пуна деценија примене високе заштите онемогућила је да се у потпуности сагледају реални нивои конкурентности домаћих производа.

Неизграђени модерни тржишни ланци: Два су основна изазова у успостављању тржишних ланаца и то како укључити мале произвођаче у модеран тржишни ланац и како повећати конкурентност на нивоу прерадних капацитета који ће бити у стању да повећају потрошњу кроз проналажење нових тржишта.

Присутна је велика конкуренција на нивоу примарне производње али мала конкуренција на нивоу прераде што је првенствено узроковано неатрактивним подручјем за инвестирање услед неиспуњавања извозних ЕУ стандарда за велику групу производа, непредвидљивости политике подршке, неизграђених институција, непознавања стварне конкурентности услед високе царинске заштите и сл.

С друге стране, приметни су бројни трендови који ће се тек испољити на нивоу пољопривредника или становника руралних предела. Неки од основних трендова који се уочавају су:

1) *смањење броја пољопривредника* - условљено је одласком у друге секторе и неприхватањем младих да наставе посао својих родитеља, као и немогућношћу да се оствари конкурентна позиција на тржишту са постојећим нивоом и начином производње. Услед тога јавља се ефекат повећања броја старачких домаћинстава у руралним крајевима. Због унапређења технологије у производњи хране све је мања потреба за радном снагом у пољопривреди и све је већа диверзификација активности на пољопривредном домаћинству у правцу туризма, занатства и услуга;

2) *све већа миграција за послом у градовима* - јавља се услед тога што напреднији делови руралне заједнице напуштају сеоске средине због бољих социоекономских услова у граду и сиромашнији слојеви су приморани да траже посао ван пољопривреде због све већег притиска услед ниског прихода у пољопривреди на малом газдинству;

3) *све већа урбанизација руралних предела* - повећање потражње за услужним пословима у руралним подручјима, а која захтева специфична знања људи који живе у руралним подручјима;

4) *смањење пољопривредних површина* на рачун изградње индустријских и услужних капацитета;

5) пољопривредно домаћинство мења своју улогу, јер више није само субјект који производи храну, већ су му *потребна све шира и већа знања и вештине* о економији, маркетингу, менаџменту у пољопривреди и пратећим активностима;

6) постоји потреба за повећаним нивоом едукације руралног становништва које ће све више оријентисати на услужне делатности;

7) приближавање и чланство у ЕУ и постајање јединственог система регионалног и руралног развоја, који се темеље на децентрализацији, већем учешћу цивилног друштва у доношењу одлука и повећаној могућности коришћења ЕУ и осталих фондова.

4. Светска економска криза

Крајем 2008. године кулминирала је светска економска криза која је на глобалном нивоу изазвала велики пад вредности акција на берзи, недостатак капитала и смањена улагања, отпуштања радника, пад цена некретнина и пад потрошње (првенствено луксузних производа). У Републици Србији, поред напред наведених последица, као најзначајније истиче се смањење инвестиција (страних директних и домаћих), недостатак инвестиционог капитала услед смањења *cross border* кредита, повлачења депозита грађана и смањења прилива средстава из иностранства грађанству. Негативан ефекат истих последица одразиће се на

економију и пољопривреду Републике Србије. Њих можемо поделити у неколико група:

- 1) тешкоће у одржавању макроекономске стабилности, које смањују предвидивост пословања;
- 2) промене вредности динара повећавају ризик у извозним пословима;
- 3) депресијација динара повећава набавну цену опреме и производних инпута из увоза и повећава кредитну задуженост пољопривредника;
- 4) смањење куповне моћи грађана што утиче на смањену тражњу;
- 5) недостатак средстава на ЕУ и државном нивоу који може резултирати:
 - повећањем пореских оптерећења, дажбина и цена дозвола,
 - укидањем или смањењем аграрних субвенција на нивоу државе, покрајине, општине, али и ЕУ;
- 6) повећањем цене капитала.

Економска криза негативно ће се одразити на пољопривреду Републике Србије услед повећања цена капитала али кроз бројне пропратне ефекте који смањују предвидивост у пословању и доступност финансијских средства, а самим тим и потрошњу.

5. Пораст цене хране у свету

Цене житарица и уљарица после деценијског пада забележиле су значајан раст, цене воћа и поврћа налазе се у горњим границама, цене меса имају узлазни тренд, шећер се после пада цене током претходне две године налази у узлазном тренду. Просечно од 2000. до 2007. године цене пољопривредних производа су порасле за 75%. Овакво повећање цене хране које се догодило 2007. године је прво такво после 1973. године и нереално је очекивати да се може поновити у скоријем периоду. Разлоге због којих се десио скок цена хране можемо поделити у привремене/краткотрајне (лоше време, мале залихе и паника) и дуготрајније (производња биогорива, слаб долар и висока цена уља). Последице су биле најтеже за сиромашне земље које у прехранбеној сигурности у потпуности зависе од увоза житарица директно или кроз донаторске програме.

У Републици Србији није било значајнијих промена трендова како у производњи (осим што су одређени произвођачи краткорочно прелазили на гајење ратарских култура које су карактерисане високим ценама) тако ни у потрошњи (цене уљарица и житарица имају малу еластичност, док остале, као што је производња поврћа, воћа и меса имају своје годишње осцилације везане за сезону). Процеси на глобалном нивоу рефлектују се и на Републику Србију, али тржиште Републике Србије је мало и релативно затворено тржите и зависиће не само од глобалних кретања већ и од мера које ће спроводити учесници у домаћем тржишном ланцу.

Предвиђања ФАО и ОЕЦД су да ће се цене смањити до нивоа од 25% до 45%, у зависности од раста долара, временских услова, цене уља и потражње за биогоривом. Ово смањење се практично већ и догодило јер су продавци инпута,

произвођачи, прерађивачи, трговци и потрошачи реаговали на подстицаје и сигнале који су послати од стране тржишта, али и бројних нетржишних реакција.

Повећање цена хране неће битије утицати на спровођење Националног програма за пољопривреду, јер су услед реакција на разне подстицаје цене већ у узлазном и свом редовном сезонском тренду.

III. ЦИЉЕВИ И МЕРЕ АГРАРНЕ ПОЛИТИКЕ

1. Повећање конкурентности

Циљ 1: Изградити одржив и ефикасан пољопривредни сектор који може да се такмичи на светском тржишту доприносећи порасту националног дохотка.

Конкурентност је концепт поређења способности и перформанси фирме, сектора или земље да прода и набави робе и/или услуге на датом тржишту.

Пољопривреда Републике Србије суочава се са многим проблемима који су првенствено резултат ниског инвестиционог улагања, што је условило релативно ниску конкурентност и заостајање за упоредним земљама. Постоје производње и појединци који су са својим производима конкурентни, јер се конкурентност гради на примени способности, вештина и креативности појединаца да се прилагоде новим условима. Нови услови за пољопривреду Републике Србије се стварају и огледају у преласку са централно планске привреде, у којој је највећа одговорност на државном апарату, ка тржишној где је у центру одговорност појединца. Нови интеграциони процеси (приступање СТО и ЕУ) још више ће променити услове привређивања који ће се огледати у већој либерализацији пољопривреде, а самим тим захтеваће још већу конкурентност. Повећање конкурентности одражава се у порасту животног стандарда становништва током дужег временског периода и она се може повећати инвестицијама како у опрему и нове технологије тако и инвестицијама у знање.

Уочено је да се стање у пољопривреди мора побољшати и то у погледу структуре фарми, стандарда квалитета, маркетинга пољопривредних и прехранбених производа, тржишта капитала и земљишта, образовања и стручног усавршавања. Једино уз повећање конкурентности пољопривредници из Републике Србије могу опстати и напредовати на високо конкурентном унутрашњем тржишту ЕУ.

Специфични приоритетни циљеви за период 2010-2013. године су:

- 1) унапредити рад институција за подршку-Управа за аграрна плаћања и Саветодавне службе;
- 2) повећати инвестиције у пољопривредни и рурални сектор;
- 3) унапредити сарадњу и креирати заједничке програме са локалним институцијама за подршку пољопривредницима;
- 4) створити услове да комерцијално-кредитни и финансијски сектор одговори потребама пољопривредника за краткорочним, средњорочним и дугорочним кредитима;

5) подстицати конкуренцију у циљу повећања квалитета пољопривредних инпута;

6) унапредити ефикасност коришћења државног пољопривредног земљишта.

Активности су:

1) унапредити спровођење Закона о пољопривредном земљишту у циљу спровођења процедура у законски предвиђеном року од стране општина;

2) развити кредитне линије у сарадњи са локалном самоуправом уз формирање локалних фондова за развој пољопривреде;

3) подржати пројекте пољопривредника усмерене у изградњу објеката за производњу, прераду и складиштење, као и набавку опреме и механизације;

4) наставити субвенционисање набавке пољопривредних инпута (ђубрива, семена и горива);

5) појачати контроле и казне за продају пољопривредних инпута незадовољавајућег квалитета за произвођаче, увознике и продавце;

6) умањити ризик у производњи кроз субвенционисање премија осигурања и усвајање правилника за надокнаду штете од елементарних непогода у пољопривредној производњи;

7) наставити подршку увођења програма и стандарда безбедности и квалитета у пољопривредни и прерађивачки сектор (HACCP, Codex Alimentarius, ISO, GLOBALGAP);

8) подржати програме који за циљ имају стварање додате вредности (интегрална производња, органска производња, заштита производа са географским пореклом);

9) успоставити оперативне и усаглашене системе контроле у складу са стандардима ЕУ за производе са додатом вредношћу;

10) промовисати пољопривреду Републике Србије и производе на међународним сајмовима;

11) унапредити рад Саветодавне службе;

12) обезбедити тржишне информације заинтересованим корисницима;

13) подржати програме унапређења квалитета земљишта (калцификација, систематска контрола плодности и побољшање квалитета земљишта и сл.);

14) подржати удруживање произвођача у задруге и асоцијације кроз линије за инвестициону подршку, али и кроз подршку управљању удружењима.

Основни индикатори су:

1) средства ИПАРД фонда доступна пољопривредницима и прерађивачкој индустрији;

2) годишње инвестиције у пољопривредном сектору расту по стопи од преко 5% годишње (број трактора уведених у производњу 5%, изграђени складишни и прерадни капацитети 10%, системи за наводњавање 10%, директне инвестиције у пољопривредни и прерадни сектор 10%, нови засади воћа и винове лозе 8%);

3) укупна сума пољопривредних кредита повећана за 20% у односу на 2009. годину;

- 4) број нестандартних узорака при контроли ђубрива и семена смањен на испод 5%;
- 5) извоз пољопривредних производа у периоду 2009-2013 увећан за 25%;
- 6) повећана потрошња минералног ђубрива по стопи од 5% годишње;
- 7) усвојени законски прописи, у складу са Акционим планом прикључења ЕУ;
- 8) успостављен национални систем обележавања пољопривредних и прехранбених производа са заштићеним географским пореклом.

2. Безбедност хране

Циљ 2: Обезбедити храну која задовољава потребе потрошача у погледу безбедности и квалитета.

Остварење овог циља треба да доведе до повећања сигурности потрошача, веће профитабилности и конкурентности прехранбене индустрије, повећања извоза испуњавањем захтева земаља увозника, замене увозних артикала домаћим истог нивоа безбедности, смањења трошкова контроле, а тиме и јефтиније производње, обезбеђивање међународне интеграције (чланства у ЕУ и СТО).

Изградња свеобухватног, координисаног и интегрисаног националног система надзора над болестима биљака и животиња је основа очувања здравља животиња, биљака, људи и животне средине, као и производње безбедне хране. Највећи терет у остварењу овог циља лежи на институцијама које својим деловањем кроз успостављање законске регулативе и унапређење капацитета инспекцијске службе треба да доведу до тога да храна буде у потпуности безбедна. Међутим, у исто време потребно је да сви учесници у тржишном ланцу поднесу свој део одговорности у постизању овог циља. Научно-истраживачке организације и саветодавне службе такође имају изузетно значајну улогу у едукацији, подизању свести и ширењу информација дуж целог тржишног ланца. Разним структурним мерама у правцу подршке инвестицијама у савремене објекте који обезбеђују већи степен безбедности хране и увођењем стандарда може се подржати остварење овог циља.

Специфични циљеви за период 2010-2013. године су:

- 1) успостављање система референтних лабораторија у ланцу безбедности хране;
- 2) пуна имплементација стратегије интегрисаног управљања границама, посебно у области надлежности ветеринарских и фитосанитарних инспектора;
- 3) увођење биљних пасоша.

Активности су:

- 1) основати референтне лабораторије за потребе контроле безбедности хране;
- 2) донети сва неопходна подзаконска акта на основу Закона о безбедности хране и започети њихову имплементацију;

3) успоставити и унапредити потребне регистре субјеката у пословању са храном и храном за животиње;

4) јачати саветодавну и институционалну подршку субјектима у пословању са храном и храном за животиње у смислу примене стандарда безбедности хране;

5) проширити и унапредити систем обележавања животиња;

6) појачати капацитет државних службеника за креирање програма надзора и учешће у телима ЕУ и при СТО.

Основни индикатори су:

1) испуњени услови за извоз млека у ЕУ и добијена извозна дозвола за неколико млекара;

2) усвојени законски прописи из области безбедности хране, у складу са Акционим планом прикључења ЕУ;

3) успостављени потребни регистри и искључивање са тржишта оних који нису ускладили пословање са законским и подзаконским актима из области безбедности хране;

4) усвојени вишегодишњи и годишњи програми контроле (надзора) у свакој области;

5) успостављен Национални Codex комитет.

3. Подршка стандарду

Циљ 3: Осигурати подршку животном стандарду за људе који зависе од пољопривреде, а нису у стању да својим развојем прате економске реформе.

Специфичност пољопривреде је да се осим производње за потребе тржишта одређени део производње користи у сопствене сврхе (потрошња на газдинству). Нека од пољопривредних газдинстава нису тржишно оријентисана и не могу да буду конкурентни било због својих личних капацитета или зато јер се налазе у подручјима мање подобним за пољопривредну производњу. Овој категорији припада углавном старији слој становништва који живи од пензије и/или рентирања земљишта, док је производња намењена сопственим потребама.

Важно је дефинисати политику која ће бити усмерена ка подршци дохотку за оне категорије које производе за своје потребе и које нису у могућности да буду конкурентни на тржишту.

Најприкладнији начин класификације газдинстава према њиховој тржишној оријентацији је подела пољопривредних газдинстава на комерцијална и некомерцијална. Комерцијална пољопривредна газдинства су тржишно оријентисана и своју производњу прилагођавају захтевима тржишта. Некомерцијална пољопривредна газдинства производе само за своје потребе при чему им је пољопривреда једина делатност.

Специфични циљеви за период 2010-2013. године су:

1) смањити број некомерцијалних газдинстава;

2) унапредити систем пензијског, здравственог и социјалног осигурања пољопривредника.

Активности су:

1) мере подршке дохотку члановима некомерцијалних газдинстава који испуњавају старосне критеријуме;

2) обезбеђење подршке некомерцијалним газдинствима приликом алокације земљишта ка тржишно оријентисаним произвођачима;

3) да у сарадњи са другим надлежним министарствима истражи начине и усвоји политику реформе система пензијског, здравственог и социјалног осигурања пољопривредника.

Основни индикатори су:

1) број некомерцијалних газдинстава смањен за 10%;

2) број уговора за алокацију земљишта од некомерцијалних газдинстава повећан за 15%;

3) усвојена реформа система пензијског и социјалног осигурања пољопривредника и започето њено спровођење од стране Владе Републике Србије.

4. Развој села

Циљ 4: Осигурати подршку одрживом развоју села

Развој села обухвата много ширу област од поимања пољопривреде. Политика развоја села представља скуп различитих социјално-економских активности дефинисаних руралном политиком које су усмерене на сеоска подручја. Суштински, то су активности које воде побољшању живота и привређивања на селу, а најчешће подразумевају инвестиције у средства за пољопривредну производњу и прераду, изградњу и обнову сеоске инфраструктуре, едукацију и стручно усавршавање сеоског становништва, унапређење сеоског туризма, промовисање традиционалних и културних вредности, заштиту природне средине и окружења.

Основни проблеми који већ дуго успоравају развој сеоских подручја везани су за миграцију сеоског становништва у урбана подручја, неповољну старосну структуру, недовољне инвестиције у развој села и живота на селу, при чему су се занемаривале остале делатности које доприносе његовом развоју, капацитети, инфраструктура, сеоски туризам и слично.

Потребно је посебну пажњу посветити чињеници да се различита регионална подручја налазе на различитом нивоу руралног развоја па као таква захтевају различите системе мера подршке.

Специфични циљеви за период 2010-2013. године су:

1) подржати изградњу регионалних и локалних институција за подршку руралном развоју;

2) унапредити сарадњу Министарства са локалним самоуправама у циљу подршке руралном развоју;

3) повећати инвестиције у рурални развој;

4) усмерити подршку ка диверзификацији активности у руралним подручјима.

Активности су:

- 1) усвојити програм руралног развоја којим ће бити дефинисани циљеви, мере и акције за развој села;
- 2) креирати мере подршке усмерене у правцу диверзификације активности на селу;
- 3) организовати програме усмерене у правцу јачања капацитета регионалних и локалних институција за подршку руралном развоју;
- 4) подржати локалне иницијативе и активности усмерене у развој села (културне, туристичке и друге манифестације и активности).

Основни индикатори су:

- 1) јавна мрежа за подршку руралном развоју припремила је преко 50% пројеката који су одобрени за финансирање у оквиру ИПАРД фонда;
- 2) објављени и спроведени конкурси за подршку инфраструктури и диверзификацији активности;
- 3) број уговора са локалним самоуправама за финансирање руралног развоја повећан за 50% у односу на 2009. годину и расте сваке године по стопи од 10%.

5. Заштита околине

Циљ 5: Сачувати животну средину од негативних ефеката пољопривредне производње

Политика заштите околине спроводи се кроз еколошке пољопривредне програме, а за које је тренутно интерес у Републици Србији на веома ниском нивоу. Дугорочни циљ Републике Србије је да постане члан ЕУ и у том циљу неопходно је поставити нове и усагласити постојеће стандарде са политиком ЕУ, као и дефинисати основне правце политике заштите околине, нарочито специфично дефинисане за пољопривредне области.

Специфични приоритетни циљеви за период 2010-2013. године су:

- 1) дефинисати политику заштите околине од негативних ефеката пољопривредне производње;
- 2) започети припреме за увођење нитратне директиве;
- 3) унапредити сарадњу са министарством надлежним за послове животне средине оснивањем сталних радних група.

Активности су:

- 1) увести подршку инвестицијама на фармама са циљем смањења загађења и прилагођавања стандардима ЕУ;
- 2) инвестициона подршка процесима сертификације у циљу развоја органске производње, као и увођење добре пољопривредне праксе;
- 3) унапредити базу података свих субјеката који су укључени у органску производњу;
- 4) обезбедити правну основу за увођење добре пољопривредне праксе и подржати издвајање буџетских средстава за ову намену;
- 5) развити начела добре пољопривредне праксе у заштити земљишта, воде, ваздуха и животиња;

- 6) развити Водиче за интегралну заштиту усева против штеточина;
- 7) развити стратешке, законске, административне и техничке инструменте за контролу рада са генетички модификованим организмима и смањење ризика од генетички модификованих организама на најмању могућу меру;
- 8) извршити инвентар стања и досадашње подршке генетичких ресурса, усвојити Национални програм очувања генетичких ресурса и обезбедити подршку за спровођење програма.

Основни индикатори су:

- 1) формиране заједничке радне групе, усвојен опис рада надлежних министарстава и започет рад;
- 2) усвојен Национални програм очувања генетичких ресурса;
- 3) усвојен нови систем подршке генетичким ресурсима;
- 4) донет национални акциони план за развој органске производње;
- 5) површина под органском производњом повећава се по стопи од 20 % годишње;
- 6) број пољопривредника имаоца GLOBALGAP стандарда у 2010. години повећао се 10 пута у односу на 2009. годину;
- 7) припремљена Стратегија за увођење нитратне директиве и започето информисање заинтересованих о начинима и ефектима увођења директиве.

6. Приступање Европској унији

Циљ 6: Припремити пољопривреду Републике Србије за интеграцију у ЕУ

Повећањем броја земаља чланица ЕУ протеклих година створено је веће тржиште и нове развојне шансе за пољопривреду ЕУ. Ове промене, поред осталог, изазвале су и промене у аграрној политици ЕУ, а огледају се у смањењу подршке тржишним мерама, минимизирању утицаја подршке на производњу и повећању подршке руралном развоју.

Република Србија ће на свом путу ка ЕУ морати да се прилагоди низу прописа и стандарда које прописује ЕУ, а које ће у знатној мери изменити ситуацију у нашој пољопривреди. Економски циљеви прописани Копенхашким споразумом, који дефинише критеријуме уласка једне земље у заједницу земаља ЕУ подразумевају:

- 1) стварање и функционисање тржишне економије која ће бити способна да се интегрише у тржишне економије осталих земаља чланица;
- 2) предуслов за потпуни прелазак наше пољопривреде на тржишни начин функционисања захтева низ промена и прилагођавања, пре свега у погледу власничке структуре, односа државе и произвођача, развијања система тржишних информација, јачање саветодавства, као и унапређења законских прописа који ће омогућити несметано функционисање тржишних инструмената;
- 3) способност да се издржи конкуренција тако да економија државе не буде угрожена због увозних роба у тренутку уласка на слободно тржиште;

4) већина мера подршке пољопривредној производњи има за крајњи циљ управо изградњу економије способне да издржи међународну конкуренцију. У тренутку када Република Србија постане део слободне зоне трговине ЕУ, конкурентан производ на тржишту, који само ценом и квалитетом може да конкурише на тржишту, са малом могућношћу заштите од увоза, биће најјаче средство за успех пољопривреде Републике Србије на међународном тржишту и основни предуслов за развој. Република Србија је већ конкурентна у неким производима на међународном тржишту, али је потребно створити свест о неопходности праћења тржишних трендова и прилагођавању захтевима тржишта, као и о вредновању одлуке о производњи или увозу појединих производа;

5) прилагођавање сету правила ЕУ и пракси по којима ЕУ функционише.

Закони, правила и процедуре по којима ЕУ функционише, познат под именом *Acquis Communautaire*, у делу пољопривреде покрива три групе: законски стандарди, заједничка пољопривредна политика и тзв. „структурални фондови”. Законски стандарди релевантни за пољопривреду су јако обимни и обухватају велики број области од здравља животиња, здравља биљака и безбедности хране до обележавања производа и заштите потрошача. ЗПП регулише механизме помоћу којих функционише централни аграрни буџет ЕУ. Иако Република Србија још увек нема обавезу да примењује ЗПП мора да ради на развијању и тестирању различитих механизма за имплементирање ЗПП, пре него што постане члан ЕУ. Република Србија не може користити структурне фондове ЕУ пре чланства, али након успостављања одређених механизма моћи ће да користи одређени вид предприступне помоћи кроз систем сличан структурним фондовима, због чега је потребно убрзано радити на успостављању ових механизма.

Период спровођења овог програма биће праћен процесом прикључења у ЕУ, који је у овој фази оличен у имплементацији ССП. ССП је први корак у интеграцији земаља западног Балкана у ЕУ и спроводи се путем процеса формирања зоне слободне трговине између ЕУ и земље кандидата за чланство, као и путем процеса усклађивања законског оквира земље са правним тековинама ЕУ.

За Републику Србију ССП првенствено значи уговорно озваничење постојећих олакшица приликом извоза на тржиште ЕУ, као и либерализацију домаћег тржишта за производе пореклом из ЕУ. Са политичког аспекта примена ССП представља битан помак за Републику Србију и јасан сигнал свету о оријентацији земље.

Процес интеграције у ЕУ веома је сложен и дуготрајан, при чему је сектор пољопривреде један од најзахтевнијих у погледу усклађивања, због чега је неопходна добра организација ресорног министарства у овом процесу. Активности на којима ће се радити у наредном периоду до пуноправног чланства у ЕУ су:

- 1) усклађивање законодавства;
- 2) изградња нових институција;
- 3) кадровска реорганизација;
- 4) стална обука запослених.

Усклађивање законодавства Републике Србије са правним тековинама ЕУ представља најозбиљнији посао у процесу европске интеграције Републике Србије. Имајући у виду да се око 10.000 прописа односи на пољопривреду (пољопривреда, рурални развој, безбедност хране, ветеринарска и фитосанитарна политика, рибарство) од укупно 27.000 прописа, озбиљност овог посла је очигледна. Водећи документ у овом процесу усклађивања је НПИ у ЕУ, који представља вишегодишњи план усклађивања нашег законодавства са европским прописима до 2012. године, када је планирано да се Република Србија потпуно усклади са законодавством ЕУ. Сви прописи ЕУ подељени су у посебна поглавља: поглавље 11. (пољопривреда и рурални развој), 12. (безбедност хране, фитосанитарна и ветеринарска политика) и 13. (рибарство), односе се на пољопривреду у ширем смислу речи и усклађивање нашег законодавства врши се овим прописима.

У наредном периоду предузеће се следеће активности у вези са усклађивањем законодавства:

1) изградити систем праћења усклађивања наших прописа са европским, где ће се у сваком тренутку знати који део прописа ЕУ је пренет у наш правни поредак, а који није, и успоставити динамику усклађивања, тј. пратити у којој се фази налазе закони који су приоритет Министарства за дату годину према НПИ;

2) обезбедити константну обуку за правнике који раде на писању прописа;

3) синхронизовати активности на основу дефинисаних приоритета НПИ.

Изградња нових институција је битан део интеграционих процеса у пољопривреди. Бројне су институције које треба изградити по моделу ЕУ, а које правно ни функционално до сада нису постојале у нашем систему. За успостављање нових институција неопходна је информација о броју људи које је потребно или прераспоредити из других надлежних министарстава, као и из Министарства или запослити додатни кадар. Други елемент је цена коштања институције. Ове податке неопходно је знати пре оснивања саме институције како би се средства унапред планирала.

У складу са приоритетима НПИ тј. процеса усклађивања законодавства, спроводити константну обуку свих запослених и хоризонтално и вертикално како би били способни да изнесу процес интеграције Републике Србије у ЕУ у делу пољопривреде. Хоризонтална обука подразумевала би тренинге попут тимског рада, учења страних језика, писања пројеката, функционисања ЕУ, рад на рачунарима, док би вертикална обука била усмерена на подизање знања запослених у појединим областима рада. Веома је битно да вертикална обука буде спровођена у непосредној сарадњи са људима који раде на усклађивању прописа како би се утврдили приоритети за ову обуку.

7. Приступање Светској трговинској организацији

Циљ 7: Прилагодити политику домаће подршке и трговине у пољопривреди правилима СТО

Упоредо са процесом прикључења ЕУ Република Србија води преговоре о чланству у СТО. С обзиром да се период имплементације овог програма поклапа са трајањем преговора о уласку у СТО, имплементација програма биће одређена резултатима преговора. Мере и политике садржане у овом програму у складу су са политиком СТО, тако да улазак у ову организацију и приступ већем тржишту може само да убрза и олакша имплементацију програма.

Значај прикључења Републике Србије СТО лежи у несметаном приступу тржишту 153 земље чланице, између којих се обавља чак 97% укупне светске трговине робом и услугама. Након добијања статуса пуноправног члана СТО Републику Србију очекује значајно повећање нивоа страних директних инвестиција. Република Србија ће се обавезати на либерализацију приступа домаћем тржишту, као и на ограничавање средстава аграрног буџета пласираног у мере које нису у складу са политиком СТО (субвенционисање цена, извозне субвенције и сл.), по динамици и на нивоу који ће бити резултат преговора.

Чланство у СТО захтеваће неколико важних промена у трговинском режиму Републике Србије и то у правцу:

- 1) смањења спољне заштите;
- 2) смањења нивоа домаће подршке директно повезане са производњом;
- 4) укидања извозних субвенција;
- 5) укидања одређених ванцаринских баријера које Република Србија примењује.

Сва наведена смањења спроводиће се фазно да би се домаћа пољопривреда и индустрија прилагодили новим условима.

IV. ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН

1. Средства буџета намењена аграру

Средства за реализацију Националног програма за пољопривреду обезбеђују се из буџета Републике Србије, као средства на позицији Министарства и додатно из донаторских средстава. Улога средстава буџета намењеног аграру је да помогне бржем остваривању зацртаних циљева, и то:

1) да се у релативно кратком временском периоду одрживо повећа конкурентност и успоставе чврсти тржишни инструменти у циљу испуњења услова за пуноправно чланство у ЕУ;

2) да се пољопривреда посматра као свеобухватни рурални развој који у себи обухвата не само пољопривредну производњу, него и све друге аспекте развоја, укључујући и очување животне средине.

Потребно је висину поменутих средстава прилагодити реалним потребама пољопривреде и могућностима земље. Нажалост, последњих година је присутан тренд номиналног смањења поменутих средстава и самим тим и смањења њиховог реалног учешћа у укупном буџету.

Преглед остварених средстава буџета намењеног аграру

Годи-	Укупни расходи	Министарство пољопривреде,
-------	----------------	----------------------------

на	и издаци за набавку нефинансијске и финансијске имовине	шумарства и водопривреде Републике Србије	
		Средства из буџета	Учешће у укупним издацима
		РСД	%
2004	362.045.252.000	18.059.553.000	5.0%
2005	400.767.778.000	16.269.962.000	4.1%
2006	505.820.602.000	23.593.481.000	4.7%
2007	595.517.786.100	21.410.029.000	3.6%
2008	695.959.075.793	27.634.337.342	4.0%
2009	719.854.143.000	15.964.071.000	2.2%
2010	762.971.000.000	19.907.945.000	2.6%

Извор: Министарство финансија, закони о буџету

Поред адекватног обима средстава буџета намењеног аграру битна је и структура трошења средстава која подразумева да се са што мање средстава оствари што повољнији економски ефекат на развој пољопривреде. Да би се ово постигло структура трошења средстава кретаће се у правцу:

- 1) повећања удела структурне подршке усмерене на повећање инвестиција, увођење стандарда, проналажење нових тржишта, стварање додате вредности производа кроз органску производњу и заштиту географског порекла производа;
- 2) смањења удела трошка администрације;
- 3) повећања средстава намењених руралном развоју;
- 4) задржавања номиналног нивоа подршке кредитирању пољопривреде, али и смањења његовог удела;
- 5) смањења извозних субвенција (до потпуног укидања);
- 6) смањења удела подршке дохотку;
- 7) повећања средстава намењених унапређењу стандарда безбедности хране кроз ерадикацију биљних и животињских болести;
- 8) повећања средстава намењених подршци пољопривредном истраживању, трансферу знања и тржишних информација;
- 9) наставка тржишне подршке субвенционисању инпута кроз плаћања по хектару и грлу стоке.

2. Коришћење додатних средстава

Поред средстава буџета Републике Србије и средстава буџета Аутономне покрајине Војводина намењених аграру, већина општина обезбеђује средства за развој пољопривреде и села у Републици Србији. Значајан број донатора подржава развој сектора кроз разне пројекте.

Испуњењем услова за коришћење средстава пете компоненте намењене руралном развоју из ИПА фондова додатно ће бити обезбеђена средства за:

- 1) унапређење конкурентности пољопривреде и прерађивачке индустрије;

2) заштиту животне средине од штетних загађења насталих пољопривредним активностима;

3) инвестиције у рурални развој.

Сва ова средства требало би да буду усмерена ка остварењу циљева дефинисаних Стратегијом пољопривреде и руралног развоја и Националним програмом за пољопривреду. Треба тежити да она буду усмеравана преко званичних канала и институција-националних, покрајинских, регионалних и локалних, јер ће се на тај начин најбоље обезбедити одрживост. Битно је да постоји координација између различитих пројеката да би се остварио синергетски ефекат, али и избегла дуплирања. Такође, потребно је тежити да ова средства (покрајинска, локална, донаторска) буду уложена у остваривање следећих циљева везаних за унапређење капацитета институција и пољопривредника.

Институционално унапређење капацитета:

- 1) развијање саветодавне службе како државне тако и приватне;
- 2) образовање младих и допунско образовање пољопривредника;
- 3) пољопривредно истраживање усмерено на повећање профитабилности пољопривреде и његова примена у пракси;
- 4) подизање капацитета институција у циљу адекватног доношења, спровођења и контроле аграрне политике и политике безбедности хране;
- 5) унапређење руралног финансирања.

Унапређење капацитета на нивоу пољопривредног газдинства:

- 1) унапређење производних и маркетиншких капацитета произвођача кроз инвестициону и техничку помоћ;
- 2) удруживање организација пољопривредних произвођача (задруге, удружења);
- 3) међудржавно и регионално повезивање на свим нивоима;
- 4) унапређење сеоске инфраструктуре;
- 5) промовисање и позиционирање робних марки;
- 6) пројекти усмерени на смањење штетних последица пољопривреде на животну средину.

3. Мере за унапређење спровођења аграрне политике

Поред адекватног дефинисања аграрне политике и обезбеђивања средстава за њено спровођење важно је изградити и процедуре, као и капацитете за њено квалитетно праћење, анализу, имплементацију и контролу. Заинтересовани у сваком тренутку треба да имају приступ информацијама о стању свог предмета, као и о начину трошења средстава буџета намењеног аграру.

Активности Министарства у периоду од наредне четири године биће усмерене на:

- 1) вишегодишње планирање мера и потребних средстава буџета намењеног аграру;

2) инвентаризацију свих буџетских трансфера за пољопривреду Министарства и других министарстава, покрајина, општина и донаторских средстава усмерених ка пољопривреди;

3) анализу ефеката ових мера, која ће указати на њихове позитивне и негативне стране и чинити их доступним свим заинтересованим странама;

4) класификовање и груписање мера подршке пољопривреди према различитим категоријама (према кориснику, облику исплате, производу, типу, намени, циљу) и методологији према међународно упоредивим класификацијама (СТО, ОЕЦД, ЕУ), као и њихово континуирано праћење по класификованим групама;

5) припрему јавних извештаја и информација о утрошеним буџетским средствима и анализама аграрне политике;

6) институционално дефинисање информација о утрошеним буџетским средствима, остварењу циљева и мера аграрне политике, дефинисане Стратегијом пољопривреде и руралног развоја, Законом о пољопривреди и руралном развоју, Националним програмом пољопривреде за период од четири године, годишњим програмом трошења буџетских средстава;

7) унапређење капацитета за дефинисање, спровођење, праћење и контролу политика нарочито за:

- преузимања ЕУ политике у будућности,
- аналитичке капацитете за програмирање и анализу аграрне политике,
- менаџмент јавних политика и праксе модерног менаџмента,
- преглед и успостављање процедура за одабир корисника,
- контролу спроведених мера;

8) обезбеђење стабилних и сигурних вишегодишњих средстава буџета намењених аграру и мерама подршке руралном развоју.

V. РАЗВОЈ ТРЖИШНИХ ЛАНАЦА

Бројни су изазови са којима се суочава или ће се суочити креатори аграрне политике, прерађивачи, произвођачи и потрошачи у Републици Србији у наредне четири године. Промене које доноси повећање конкуренције услед процеса либерализације у оквиру ССП и СТО, у многоме ће променити пословно окружење у пољопривреди. Они треба да буду у стању да се прилагоде новим условима и да у њима буду конкурентни, а креатори политике да им олакшају прилагођавање на ново окружење. Најважнији изазови у развоју тржишних ланаца у предстојећем периоду су укључивање малих произвођача у модерне тржишне ланце, повећање конкуренције на нивоу производње и прераде, стварање атрактивног окружења за инвестирање, имплементација ЕУ стандарда.

Пред креаторима политике на државном нивоу налазе се бројни задаци, који поред економског развоја треба да брину и о социјалном, регионалном и руралном развоју. Ова политика није у могућности да буде спроведена без сарадње са локалним чиниоцима развоја, као што су покрајине, општине и регионалне развојне агенције. Министарство и Влада ће усмерити своје активности у развоју тржишних ланаца ка:

1) усвајању и спровођењу стандарда који омогућавају произвођачима да остварују додатну вредност својих производа (интегрална, органска, заштита географског порекла и сл.);

2) осигурању правне заштите и стварању услова за њено спровођење на такав начин да не фаворизује ни једну групу унутар ланца;

3) елиминацији сивог тржишта које у основи ствара неједнаке услове за све;

4) развоју политике и легислативе, која ће створити конкурентно пословно окружење за инвестирање, како на нивоу државе, тако и на нивоу локалних заједница;

5) раздвајању пољопривредне и социјалне политике у циљу избегавања тржишних дисторзија;

6) развоју физичке и тржишне инфраструктуре, уз консултацију са произвођачима, организацијама и другим заинтересованим актерима;

7) подршци оснивању заступничких организација;

8) обезбеђивању тржишних информација дуж тржишног ланца.

Прерађивачки сектор и сектор veleпродаје треба, пре свега, да буду оријентисани на повећање потражње кроз снижавање цене коштања и проналажењем нових тржишта. У том смислу своје активности треба да усмере ка:

1) усвајању стандарда и увођењу система градације квалитета;

2) унапређењу организације унутар тржишног ланца;

3) инвестирању у постројења и у развој целог ланца;

4) изградњи дугорочних односа са произвођачима, заснованим на поверењу и партнерству;

5) унапређењу промоције и приступу другим тржиштима;

6) унапређењу хоризонталне сарадње са колегама у достизању заједничких циљева.

Произвођач мора да се фокусира на тржиште више него на државу и учи о тржишним правилима и тржишном пословању и уколико жели да унапреди своју позицију на тржишту он мора да унапреди знање и приступ информацијама, прилагоди инвестиције потребама, унапреди сарадњу са прерађивачима и осталим произвођачима.

Спремност потрошача да плати за одређени производ је моћ којом потрошач дефинише цео тржишни ланац зато јер он мора да охрабри развој система класификације квалитета кроз своје понашање и организовање, инсистира на производњи здравствено безбедне хране и хране вишег нивоа квалитета, лобира за умањење картелског и монополског понашања.

VI. СЕКТОРСКА АНАЛИЗА - МЛЕКАРСТВО

1. Значај и основни трендови

Производња млека у Републици Србији је једна од најважнијих пољопривредних грана, била у прошлости, сада је, а такође би требало да буде окосница пољопривреде и руралног развоја Републике Србије као дела заједничке

аграрне политике ЕУ у будућности. Значај овог сектора огледа се у томе што је производња млека:

1) међу секторима са највећом вредношћу примарне производње од преко 500 милиона евра годишње, који се додатно значајно увећа прерадом;

2) сектор који обухвата преко 280 хиљада произвођача и тиме значајно доприноси руралном развоју Републике Србије;

3) сектор који је услед количински и нутритивно значајне потрошње важан за прехранбену сигурност земље;

4) сектор који је најзахтевнији по стандардима које треба испунити приликом приступања ЕУ и зато може бити једна од највећих препрека прикључењу пољопривреде Републике Србије ЗПП;

5) сектор у којем Република Србија има значајне потенцијале за даљи развој.

Међутим, трендови који се дешавају у сектору не иду у правцу који обећава да ће Република Србија бити на листи значајних произвођача млека и млечних производа по уласку у ЕУ.

2. Циљеви политике

Млекарство је производња за чији развој је потребно време и можда као ни у једном другом сектору дугорочна предвидљивост политике. Зато ће овим програмом бити дефинисани циљеви, мере и активности које ће бити предузете током 2010-2013. године са циљем унапређења сектора млекарства и увођења веће предвидљивости у производњу. Поред основних циљева у развоју тржишних ланаца дефинисаних овим програмом специфични циљеви за овај период обухватају:

- 1) унапређење генетског састава и повећање млечности;
- 2) укрупњавање стада и јачање конкурентности произвођача;
- 3) унапређење контроле млека;
- 4) добијање дозвола за извоз пастеризованог и стерилисаног млека у ЕУ.

3. Тржишни ланац производње млека

Оперативним програмом развоја млекарства 2010-2013. године жели се дефинисати свеобухватна политика развоја тј. посматрати сектор дуж целог тржишног ланца.

Подстицајна средства намењена млекарству (у мил. РСД):

Мере/ година	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Тржишне мере	3.078.	3.194	2.348	1.406	1.294	402

Тржишне мере – премије за млеко, извозне субвенције

Структуралне мере – подршка подизању млекарских фарми, набавка опреме (лактофриза и музилица)

Структуралне мере	-	121	144.5	-	10,1	569
-------------------	---	-----	-------	---	------	-----

а) Обезбеђивање инпута

Конкурентност у производњи млека је у великој мери зависна од могућности приступа ценовно и квалитетно конкурентним инпутима сточне хране и квалитетних млечних грла и инпута везаних за хигијену у производњи и преради.

Унапређење исхране млечних крава

Исхрана млечних крава у Републици Србији претежно се заснива на исхрани концентрованом храном (4%), силажом и кабастом храном (72%) и испашом (24%).

Неискоришћеност могућности значајнијег коришћења испаше и производње засноване на комбинованој или исхрани силажом и кабастом храном је карактеристика производње млека у Републици Србији.

Разликовати подршку за специфична подручја (брдско-планинска подручја и подручја са мање погодним условима) за пољопривредну производњу и прилагодити мере подршке унапређења исхране у млекарству овој политици на начин да се субвенционише набавка механизације и опреме (рол рапа балери, силажне јаме и сл.) и да се финансирају пројекти који ће имати за циљ трансфер знања и унапређење исхране.

Унапређење производње концентроване сточне хране

Производња концентроване сточне хране у Републици Србији карактерише се:

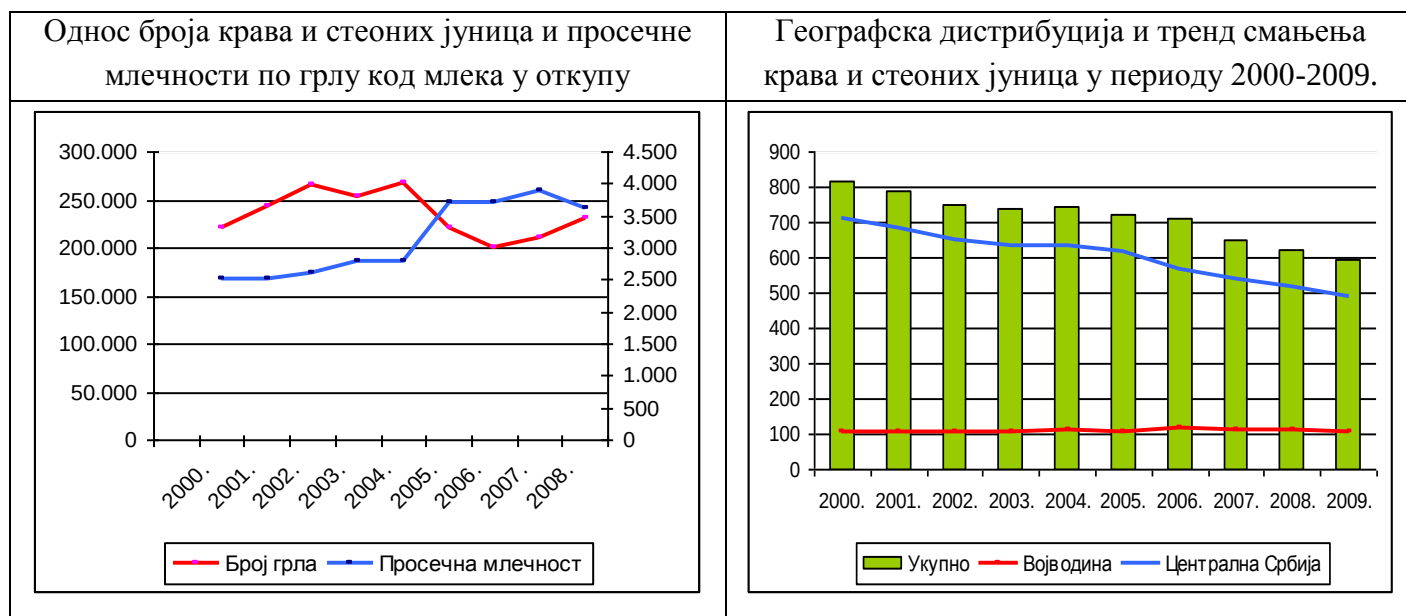
- 1) значајним годишњим осцилацијама у цени и квалитету узрокованим:
 - великим међугодишњим варијацијама у приносима и површинама у ратарској производњи,
 - високом царинском заштитом која онемогућава снижавање цене у годинама са високим ценама,
- 2) неконкурентним тржиштем (производња, увоз и продаја) сојине сачме;
- 3) подизањем квалитета прераде у последњих неколико година, кроз значајне инвестиције од стране произвођача концентроване сточне хране;
- 4) великим бројем малих произвођача који не задовољавају стандарде и немају континуитет у квалитету.

Унапређење расног састава млечних грла

Очигледно је да је последњих година унапређен расни састав млечних крава. То је последица:

- 1) смањења броја грла, при чему се врши одабир квалитетнијих;
- 2) подстицаја произвођача да гаје квалитетна приплодна грла;
- 3) увоза степних јуница током претходних неколико година.

Тренд унапређења расног састава дешава се као реакција на тржишне услове привређивања где мали произвођачи смањују стада остављајући квалитетнија грла (претежно у централној Србији), а велики произвођачи који имају средства за улагање да би имали профитабилну производњу морају да унапреде расни састав свог стада и то често чине увозом (претежно у Аутономној покрајини Војводина). Зато су неопходне значајне тржишне мере које ће учинити улагања исплативим, структуралне мере које ће повећати инвестиције и унапредити знање и институционалне које ће поставити систем матичења који ће бити у функцији унапређења расног састава и произвођача млека.

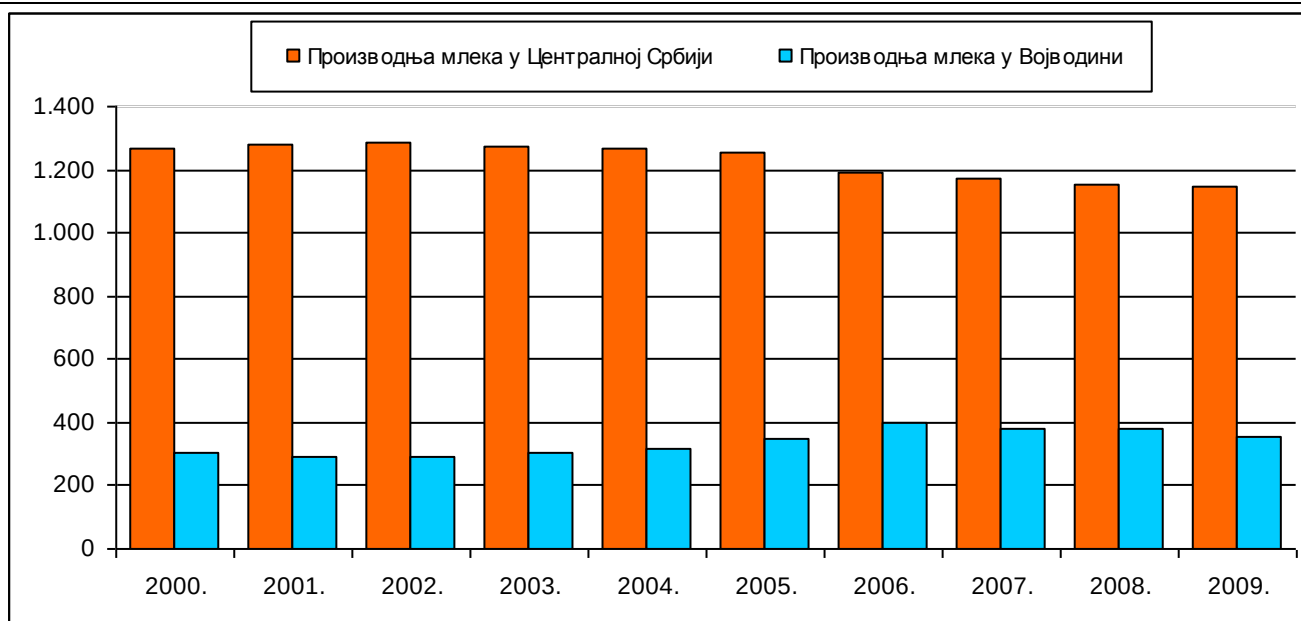

Производња млека

Основни трендови и карактеристике производње млека у Републици Србији:

- 1) производња млека у Републици Србији у последњих шест година се није значајно мењала (2009. године у односу на 2000. годину већа је за око 0,5%);
- 2) пад производње је значајан у Централној Србији док у Аутономној покрајини Војводина производња расте;

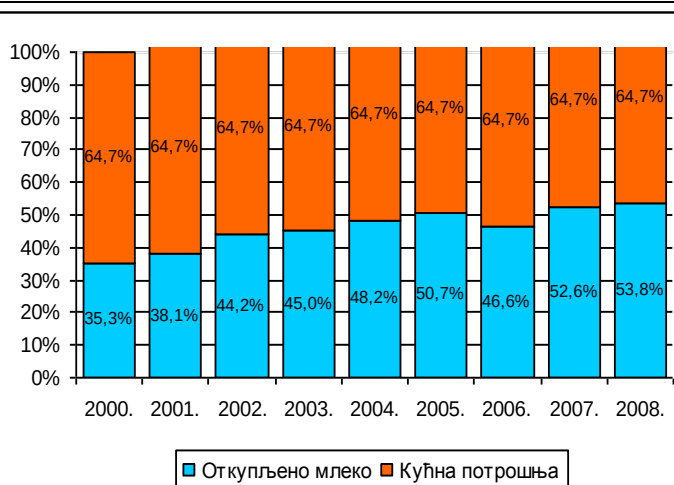
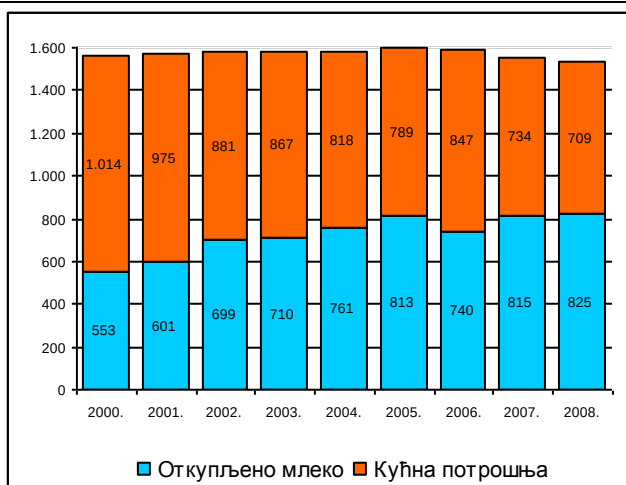
Тренд производње млека у Републици Србији и географска дистрибуција

3) значајно је порастао откуп млека у млекарама (за 47% у односу на 2000. годину);

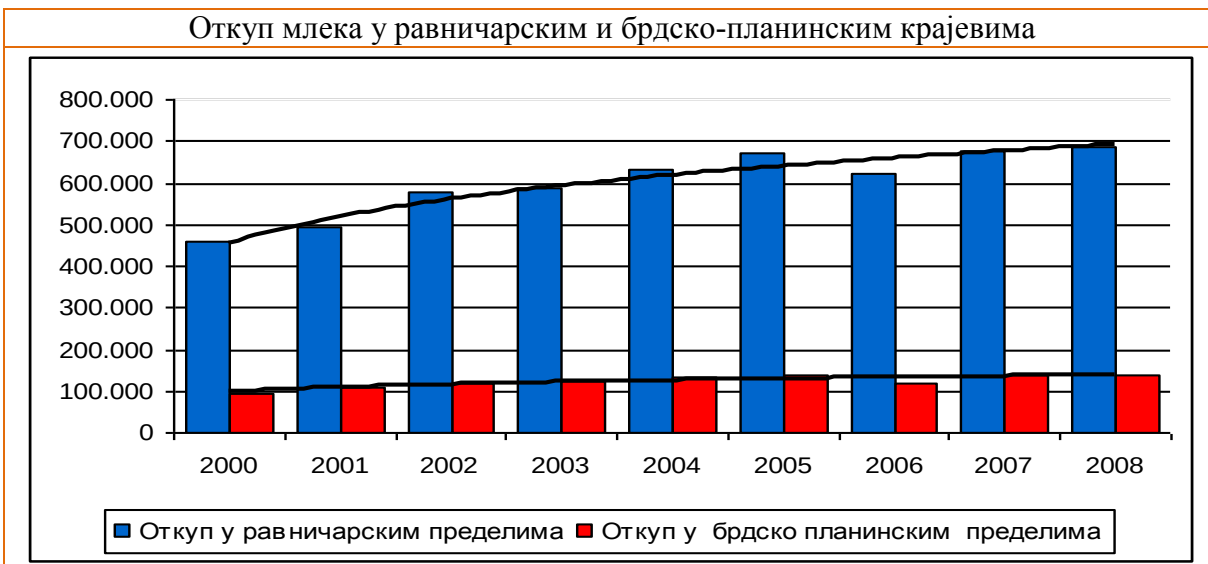
4) стабилизација откупа и потрошње млека кроз млекаре на око 825 милиона литара, изузимајући годину 2006. када су због прелазних залиха и немогућности извоза откупљене мање количине;

Укупна производња и откупљене количине млека у млекарама, милиона литара

5) значајно веће количине млека се откупљују у равничарским него у брдско-планинским пределима (87%/13, али је присутан сличан индекс раста откупа у млекарама у оба предела);

6) и поред смањења процентуалног учешћа млека које се троши и прерађује мимо млекара овај проценат је и даље изузетно висок и чини нешто испод половине укупно произведеног млека, што представља отежавајућу околност приликом контроле безбедности и квалитета, али и приликом прилагођавања заједничкој аграрној политици ЕУ;

7) број произвођача млека који предају млеко млекарима је смањен за преко 2,5 пута у односу на 2000. годину иако се повећава откуп, што значи да се значајно повећава величина фарми од којих се млеко откупљује, што је последица тржишних услова привређивања, али и политике одређених млекара да не откупљују млеко са малих фарми;

Број произвођача млека и просечна производња по произвођачу од 2000-2008

Година	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Број произвођача	165.000	155.000	140.000	135.000	125.000	92.857	62.679	65.534	71.000
Просечна производња млека по фармеру који предаје млеко млекарима	9,18	10,63	13,66	14,40	16,68	20,84	30,65	34,05	31,56

8) постоји значајна сезоналност током године у откупу млека изазвана преласком на зимски начин исхране (сушног лета) и недовољне исхране концентрованом храном што има за последицу неравномеран откуп млека у свим месецима током целе године, а који се јавља услед недостатка уговорене производње и уситњене производње (велики број фармера који имају мали број грла не предаје млеко млекарима већ га прерађује у домаћинству за сопствене потребе и потребе пијаца, а пошто 80% произвођача млека поседује од једног до три грла, а при томе продају млеко млекарима онда долази до значајног пада откупа).

9) дошло је до унапређења услова производње млека са подизањем модерних објеката за држање стоке и производњу млека, али је још увек највећи

део производње која се откупљује кроз млекаре, а нарочито оне ван система контроле неусловно не само по питању хигијене него и профитабилности због значајних губитака који се јављају услед неадекватних услова држања музних грла.

Повећање производње млека

Количина производње зависи од домаће потрошње, могућности извоза и увезених количина. Производња ће пратити потражњу, зато се повећање производње може остварити првенствено повећањем ценовне и квалитетне конкурентности млека и млечних производа које ће с једне стране снизити цену, а с друге испунити квалитетне норме за извоз и тиме омогућити повећану домаћу потражњу, нарочито у извозу.

Извоз млека произведеног у Републици Србији је лимитиран у оквиру региона ЦЕФТА због неиспуњавања стандарда квалитета и безбедности хране за извоз на друга тржишта, незаинтересованошћу млекара за извозом јер остварују бољу цену на домаћем тржишту, ценовном неконкурентношћу производа од млека и поред ценовне конкурентности у откупу млека.

Активности су:

- 1) подржавање инвестиција у објекте, опрему, механизацију и знање, снижавати цену коштања млека;
- 2) повећање инвестиција и конкуренције на нивоу прераде снижавати малопродајну цену млека и млечних производа;
- 3) елиминација препрека за извоз у ЕУ;
- 4) дугорочна и транспарентна царинска политика у којој се неће доносити *ad hoc* одлуке на основу захтева лоби група.

Унапређење здравствене безбедности и квалитета млека на фармама

Квалитет произведеног млека далеко заостаје за квалитетом у ЕУ и тренутно само око 40% млека се налази у екстра или I класи која је дозвољена правилима ЕУ. Због сложености задатка потребе за заштитом потрошача и прилагођавањем ЕУ регулативама, повећање квалитета и здравствене безбедности млека произведеног у Републици Србији је један од вероватно највећих изазова аграрне политике у наредном периоду. Последице изостанка унапређења квалитета млека подразумевају су да:

- 1) млекарска индустрија није у могућности да развија високовредне производе;
- 2) не постоји одбрана од конкуренције из увоза;
- 3) немогућност извоза;
- 4) Република Србија не може ући у ЕУ или се не може бавити производњом млека на садашњем нивоу.

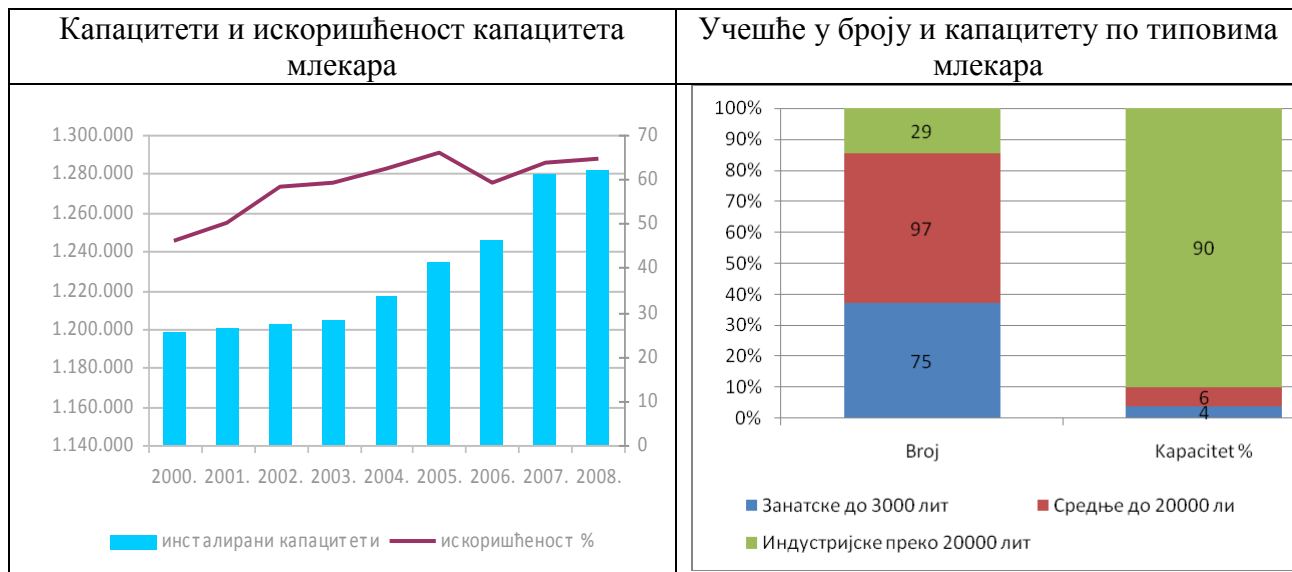
Управо зато један од приоритета у наредних три године Министарства ће бити унапређење здравствене безбедности и квалитета млека. Спроведене акције ће бити свеобухватне и усмерене на цео тржишни ланац.

Активности су:

- 1) доношење, усвајање и праћење спровођења програма унапређења квалитета млека;
- 2) промена регулативе која регулише квалитет млечних производа;
- 3) обезбеђивање субвенција за квалитет млека и проширење стада;
- 4) обезбеђивање инвестиционе подршке за подизање објеката за држање млечних крава, опрему за мужу и чување млека;
- 5) успостављање Националне референтне лабораторије за тестирање млека;
- 6) коришћење средстава у ИПАРД плану и одређивање линије за унапређење квалитета млека за произвођаче;
- 7) обезбеђивање саветодавне услуге произвођачима и млекарима.

Прерада млека

У Републици Србији тренутно ради 201 млекара иако је број регистрованих млекара далеко већи. Највећи је број средњих млекара, док велике индустријске млекаре чине нешто више од 10% од укупног броја млекара. Искоришћеност инсталираних капацитета у малим занатским млекарима је свега 4%, код средњих млекара око 6%, док је код великих индустријских млекара око 90%.

Укупна искоришћеност капацитета млекара је око 60%, али је за очекивати да ће доћи до смањења броја млекара и опстајаће оне које су својим обимом и/или квалитетом производа у стању да остваре профит који ће им омогућити да имају довољно средстава за прилагођавање стандардима ЕУ и тако опстану на тржишту.

Активности су:

- 1) коришћење средстава у ИПАРД плану и одређивање линије за инвестиције у млекарима усмерене на унапређење квалитета и стварање додатне вредности производа (производи са географским пореклом, органска производња и сл);

2) појачати надзор и унапредити спровођење мера здравствене контроле у млекарама и регистрованим објектима у домаћинству.

б) Цене

Анализом цена млека у Републици Србији примећује се неуспех тржишта да обезбеди правилну дистрибуцију дохотка:

- 1) откупне цене млека у Републици Србији су најниже у целом региону;
- 2) велика је разлика између најниже и највише откупне цене млека;
- 3) тренд повећања малопродајне цене млека је значајно већи од тренда повећања откупне цене млека.

Упоредне откупне цене млека у региону у 2009. години у РСД

Цена млека	Најнижа	Највиша	Додатна стимулација
Хрватска	38,11	41,15	стимулација по квалитету и количини
Босна и Херцеговина	31,00	33,00	стимулација по квалитету
Црна Гора	19	31,50	стимулација по квалитету
Србија	18	30	премија по количини

Цена само осликава структуралне проблеме на тржишту. Да би се дошло до реалније расподеле цена потребно је развити тржиште које ће балансирати понуду и тражњу дуж тржишног ланца.

Активности су:

- 1) смањити царину на увоз дуготрајног стерилисаног млека која ће спустити цену на ниво цена у региону;
- 2) подржати организовање произвођача млека у асоцијацију произвођача и радити на подизању њиховог капацитета.

в) Трговина и маркетинг

Значајна количина млека (око 49%) која се директно користи налази се ван дистрибуције кроз трговинске ланце. Неопходно је смањити директно коришћење непастеризованог млека што се може постићи:

- 1) изградњом тржишта млека које ће смањити цене прераде;
- 2) појачаном контролом у спровођењу закона везаних за безбедност хране;
- 3) едукацијом и подизањем нивоа свести о штетности коришћења неконтролисаног млека.

Трговина млеком и млечним производима је ограничена услед потешкоћа у транспорту, нарочито свежег млека. Ова чињеница даје могућност локалним млекарама да у продаји млека заузму део тржишта прикупљајући млеко од

локалних произвођача, пастеризујући га и продајући у локалним продавницама, које обично немају све неопходне услове за адекватно чување млека.

Највећи ограничавајући фактор трговине млеком је немогућност извоза на тржиште ЕУ. Пошто регулатива ЕУ разликује различите групе производа од млека (колона А, Б, Ц) важно је реално проценити за које степене прераде млека (свеже, стерилисано, пастеризовано) Република Србија може најлакше да испуни услове јер прецењивање домаћих капацитета може значајно да одложи процес добијања могућности за извоз.

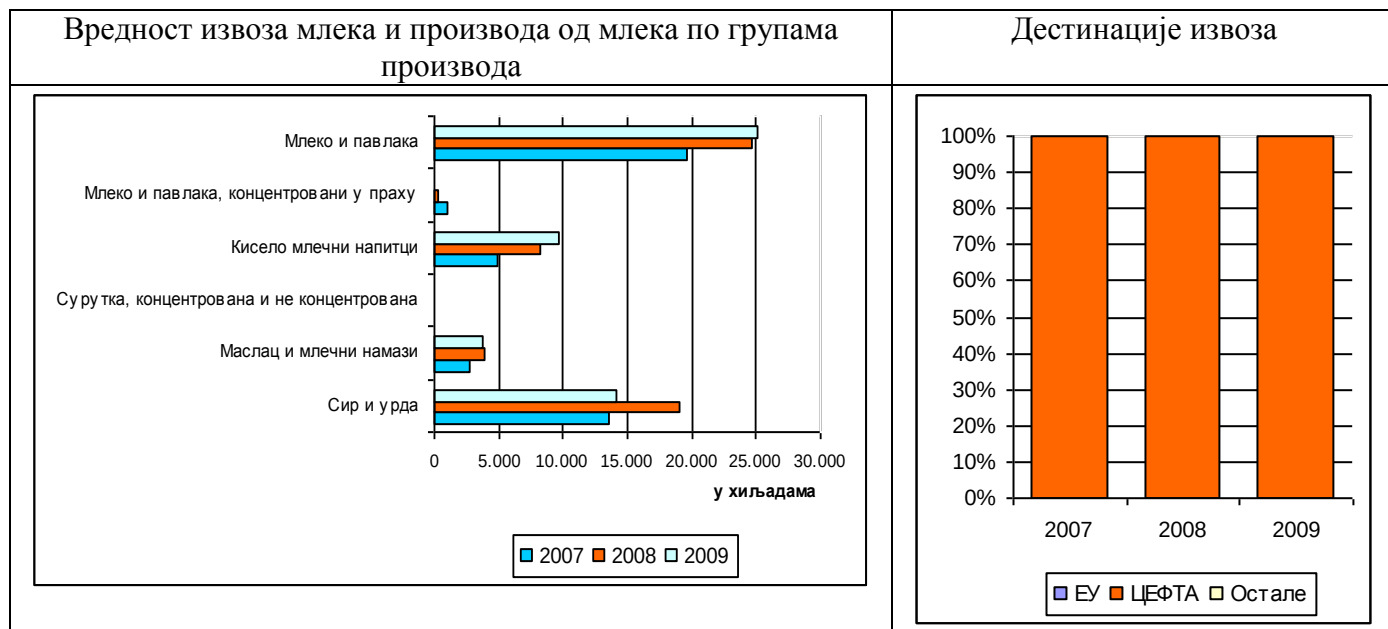
Активности су:

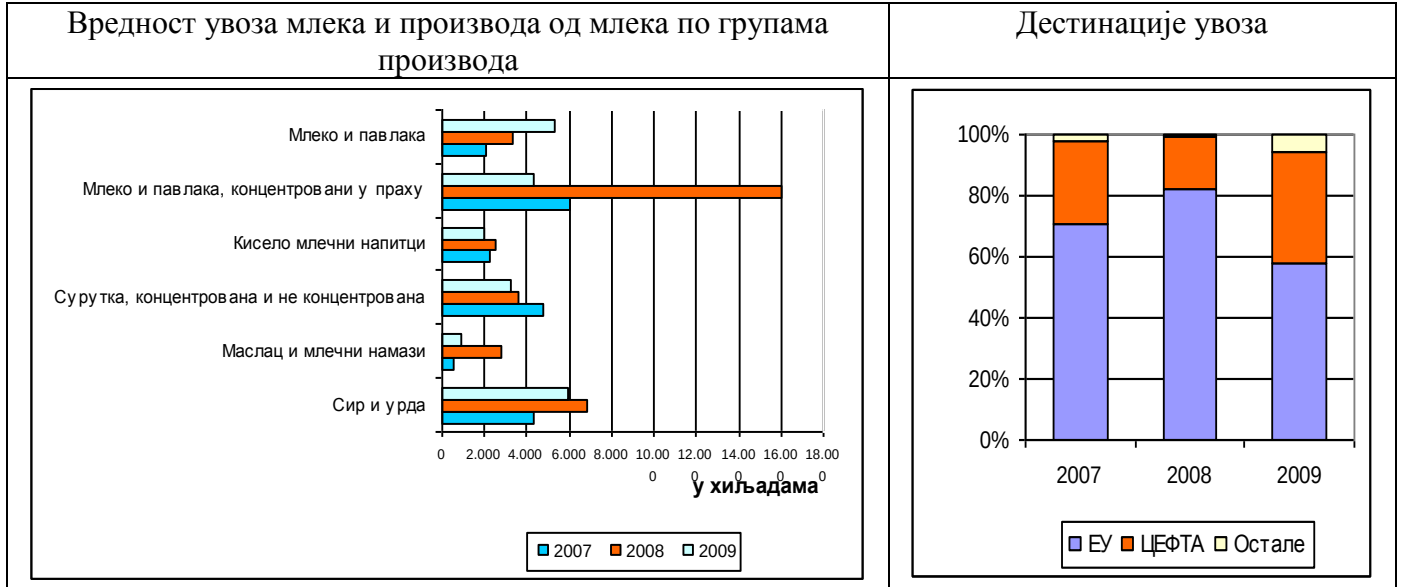
1) направити анализу прилагођености директивама ЕУ и на основу тога направити мапу пута за добијање дозвола за извоз млека и млечних производа;

2) направити мапу пута за извоз млека и млечних производа на тржишта трећих земаља;

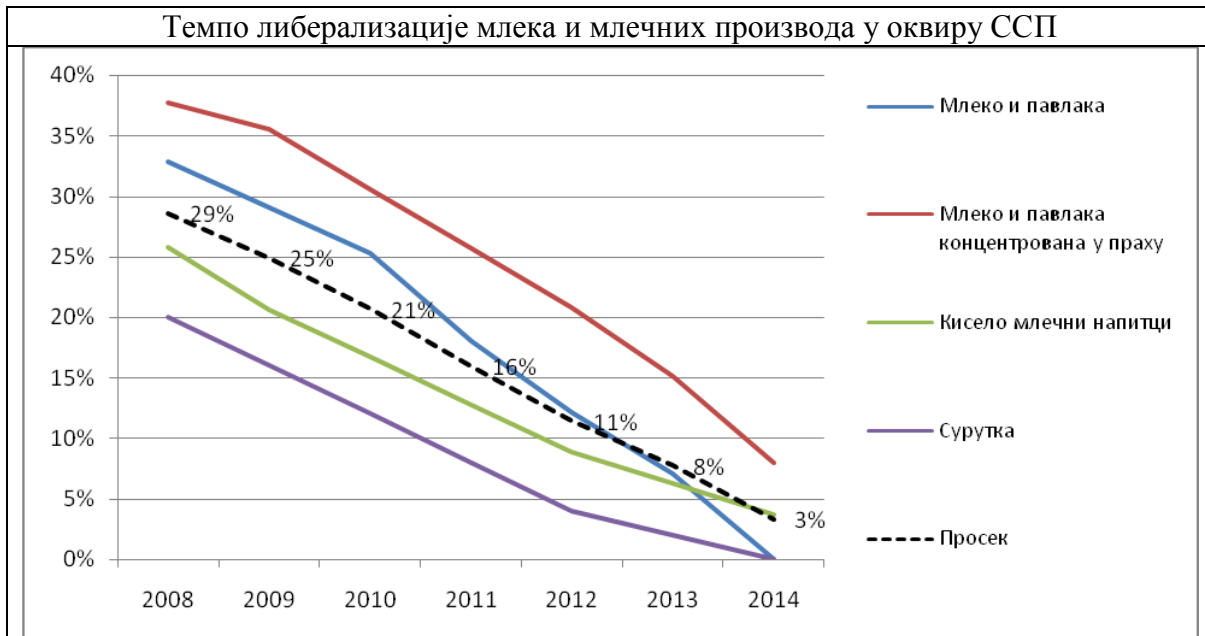
3) смањити потрошњу и трговину непастеризованог млека кроз изградњу тржишта млека, доследним спровођењем Закона о безбедности хране и едукацијом и подизањем нивоа свести.

Република Србија има динамичну трговину млеком и млечним производима нарочито међу ЦЕФТА земљама. Највише се извози дуготрајно млеко и павлака, док се највише увозило млеко у праху током 2007. године, чији је увоз био готово безначајан али због укидања прелевмана на увоз током краја 2007. и почетка 2008. године ово је први увозни производ.

Вредности увоза и извоза у сталном су порасту али увоз расте бржим темпом него извоз. Потписивањем споразума о стабилизацији и придруживању, ови трендови ће се вероватно још више убрзати услед спуштања царина на увоз производа пореклом из ЕУ. Пошто највећи део увоза долази управо из земаља ЕУ очекивања су да ће потрошачи добити јефтиније производе али и да ће трговински салдо погоршати.

з) Потрошња

Иако потрошња константно расте од 2000. године она је још увек мала. Тако је укупна производња и потрошња млека по становнику у 2008. години износила 207 литара. Ово је мало у односу на земље ЕУ и окружења. Тако на пример Данска троши 897 литара по глави становника, а Бугарска 283 литра.

Поред мале потрошње друга специфичност је изузетно велико учешће дуготрајног млека у укупној потрошњи. У другим земљама претежно се троши пастеризовано (краткотрајно) млеко, док је учешће дуготрајног незнатно. У Републици Србији дуготрајно млеко чини 38% укупне потрошње и константно расте.

Активности су:

- 1) снижавање царине на увоз дуготрајног млека спустити цену и тиме повећати потрошњу млека;
- 2) промовисати потрошњу млека, нарочито међу децом кроз пројекте финансиране из аграрног буџета.

д) Политика подршке

Подршка треба да буде прилагођена трендовима који ће неминовно да се десе у тржишном ланцу производње и продаје млека, као што су:

- 1) број произвођача од којих млекаре откупљују млеко у будућности ће се и даље смањивати;
 - 2) број грла од којих се добија млеко за потребе прерађивачке индустрије ће остати на приближно истом нивоу;
 - 3) повећава се просечна млечност по грлу и у тој области има јако пуно простора за унапређење, јер је код нас јако ниска просечна млечност по грлу на нивоу Републике Србије;
 - 4) доћи ће до повећања броја грла по газдинству;
 - 5) долази до све веће специјализације производње у оквиру пољопривредних газдинстава;
 - 6) млекаре ће повећавати своју производњу у складу са потребама тржишта и порастом животног стандарда становништва;
 - 7) доћи ће и до повећања производње скупљих финалних производа;
 - 8) наставиће се побољшање квалитета млека;
 - 9) велике млекаре ће наставити притисак на фармере да повећавају производњу, јер ће наставити са подизањем вредности минималних количина млека које се могу откупити од фармера;
 - 10) доћи ће до смањења броја млекара и издвојиће се оне које ће квалитетом производа моћи да опстану како на домаћем тако и на иностраном тржишту.
- Будућа подршка у млекарству треба да буде заснована на:
- 1) плаћању премије везане за квалитет млека;
 - 2) повећавању инвестиционе подршке;
 - 3) плаћање по грлу на мере усмерене на повећања стада у току године;
 - 4) унапређења квалитета стада (повећање квалитета и повећање млечности).

VII. СЕКТОРСКА АНАЛИЗА – ЖИТАРИЦЕ

1. Значај и основни трендови

Највећа површина пољопривредног земљишта у Републици Србији користи се за производњу житарица. Ова производња (пшеница, јечам, раж, овас, кукуруз, просо и сирак) обично заузима око 60% укупно засејаних површина. Кукуруз је најзаступљенија култура са преко 1,2 милиона засејаних хектара, док је пшеница одмах иза њега са око пола милиона. Разлози за оволике засејане површине су:

- 1) значајне домаће потребе како за хлебним брашном тако и кукурузом као инпутом у производњи меса и млека;
- 2) низак ниво потребних улагања у производњу, механизација, радна снага;
- 3) развијеност тржишних ланаца и обезбеђен откуп;
- 4) мала улагања за чување на сопственим имањима које омогућавају велику потрошњу код малих пољопривредника који производе храну за сопствене и локалне потребе;
- 5) повољни климатски услови за ову производњу;
- 6) житарице су добар предусев.

Због великих засејаних површина житарице су међу секторима са највећом вредношћу примарне производње од око милијарду евра годишње, која се додатно увећа даљом прерадом.

2. Циљеви политике

Производња и тржиште житарица је врло конзервативно, несклоно брзим променама и у великој мери условљено традицијом. Зато је поред промена правила и закона који ће се десити у периоду 2010-2013. године потребан и стрпљив, поступан рад који ће имати за циљ промену менталитета. Циљеви политике за овај период обухватају:

- 1) обезбеђење инпута произвођачима кроз снижавање цене и побољшање квалитета;
- 2) повећање приноса унапређењем опреме, механизације и знања у производњи,
- 3) унапређење складишних простора и управљањем власништва над ускладиштеним житарицама;
- 4) развој берзанске трговине житарицама.

3. Тржишни ланац у производњи и продаји житарица

а) Обезбеђивање инпута

Домаћим сортама пшенице засејане су готово све површине у Републици Србији и практично се на тржишту не могу пронаћи сорте других произвођача. Разлог за то је доскорашња висока увозна заштита од 30% на увоз семенске

пшенице која је укинута у 2009. години са почетком примене ССП. Поред тога, тржиште Републике Србије за производњу пшенице је релативно мало (око 250.000 хектара пшенице засејане декларисаним семеном), да би се светски лидери у производњи семена пшенице решили да организују производњу и продају пшенице у Републици Србији. Стварање услова за развој тржишта семена пшенице би повећало могућност избора, а тако и конкурентност Републике Србије у производњи житарица.

У Републици Србији користи се 50% или више недеklarисаног семена за сетву. Разлози за то су висока цена семена пшенице и низак квалитет дораде семена пшенице.

Цена семена пшенице у Републици Србији је значајно виша него у региону и ЕУ, па је тако паритет између семенске и меркантилне свуда испод 1:1,8 док код нас не прелази испод 1:2,2, из разлога што има пуно посредника, нема нових улагања у дорадне центре по питању технологије, управљања и др.

Активности су:

- 1) унапређење конкуренције на тржишту семена;
- 2) враћање поверења у квалитет дораде семена кроз осавремењавање машина и технологије дораде семена;
- 3) интензивнији рад саветодавних служби у циљу едукације пољопривредних произвођача о технологији гајења поменутих биљних врста.

На приносе и квалитет утиче и неадекватно коришћење минералних и стајских ђубрива. Разлози за смањену употребу минералних ђубрива су раст цена ђубрива који не прати раст цена финалног производа, слабљење платежне моћи пољопривредника и сумње у квалитет произведеног и дистрибуираног ђубрива.

Пошто коришћење ђубрива значајно лимитира могућност остваривања конкурентније производње неопходно је да Министарство одговарајућим мерама обезбеди већу потрошњу ђубрива.

Активности су:

- 1) субвенционисати набавку ђубрива;
- 2) појачати контролу квалитета минералних ђубрива;
- 3) информисати пољопривреднике о резултатима анализа.

б) Производња

Република Србија је значајан произвођач житарица на нивоу Европе и највећи регионални произвођач по засејаним површинама под кукурузом на шестом месту је у Европи, а по пшеници на 12. месту. Трендови који прате производњу житарица генерално су стабилни уколико изузмемо смањење површина под пшеницом, као последицу значајног раста засејаних површина профитабилним индустријским културама (соја, сунцокрет, шећерна репа), као и смањење подршке коју су узгајивачи пшенице традиционално добијали од државе.

Кукуруз се у Републици Србији гаји просечно на површини од око 1.200.000 хектара са просечним приносом у претходних осам година од око 4,4 t/ha. По производњи кукуруза Република Србија заузима 15 место у свету. Просечни приноси пшенице су на нивоу од 3,5 t/ha.

Међутим по просечним приносима житарица Република Србија је на самом зачељу Европе. Нарочито забрињава што је тренд приноса пшенице у паду у последњих 20 година, за разлику од већине осталих европских земаља које бележе повећање приноса.

Разлоге за неадекватне приносе постојећим климатским и земљишним условима које Република Србија има за производњу житарица треба тражити у следећем:

1) недостатак средстава и низак ниво улагања у производњу највише се одражава на недовољно коришћење инпута (семе, ђубриво и заштитна средства) употребу неадекватне и застареле механизације;

2) услед неизграђеног тржишта земљишта и великог броја имаоца земљишта и малог поседа многи се одлучују на сетву житарица користећи принцип „малих улагања”;

3) примене непотпуне агротехнике, као што је лоша предсетвена припрема земљишта, кашњење са скидањем усева кукуруза или вађењем репе, сетва пшенице се обавља касно, на брзину (петогодишњи просек показује да Република Србија само 47% површина пшенице засеје у оптималном агротехничком року).

Активности су:

1) изграђивати тржиште земљишта тако да земљиште обрађује онај који је животно заинтересован за пољопривреду и који је у стању да извуче већи профит-мере аграрне политике усмерити у овом правцу;

2) обезбедити инвестициону подршку за набавку механизације и опреме за обраду и наводњавање земљишта, као и сетву и жетву житарица;

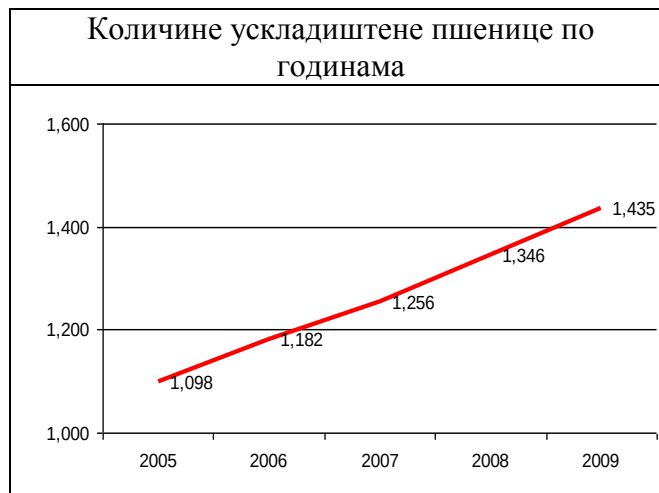
3) обезбедити информације и знање пољопривредницима о начинима повећања приноса у производњи житарица.

в) Складиштење и прерада

Капацитет складишта за житарице је око 3,65 милиона тона и свакако није ограничавајући фактор пријема тржишних вишкова пшенице, кукуруза и соје.

Може се закључити да се могу ускладиштити житарице сваког новог рода уз просечне прелазне залихе. Највећи број складишних капацитета, око 71% од укупних налази се на територији Аутономне покрајине Војводина. У централном делу Републике Србије тржишни ланац је изразито кратак и најчешће се завршава већ на самом газдинству за људску или сточну исхрану или у оближњем млину малог капацитета.

С обзиром да ускладиштене количине пшенице из године у годину полако расту, а да код кукуруза не постоји навика складиштења и треба је развити, успостављање система јавних складишта омогућиће да пољопривредни произвођачи по обављеној жетви/берби предају своју робу у јавно складиште и за узврат добију робни запис, који би могао бити предмет трговине или се користи као залога за добијање кредита код банака, при чему роба не мења место где је смештена, што би оживело трговину житарицама.

Укупни инсталисани капацитет млинова за прераду пшенице (производња брашна) у Републици Србији на годишњем нивоу (рачунато на 250 производних дана) износи 3.189.500 тона. Од тога су 62% крупни индустријски млинови. За домаћу потрошњу упосли се 47% инсталисаних млинарских капацитета пошто су потребе Републике Србије за пшеничним брашном око 1.500.000 тона годишње. Остатак капацитета се упосли извозом, али је очито да су млинарски капацитети предимензионирани.

Активности су:

- 1) завршити успостављање система робних записа и лиценцирање јавних складишта са циљем омогућавања произвођачима житарица поседовање хартије од вредности за ускладиштену робу;
- 2) увести као сталну меру подршку складиштењу пшенице;
- 3) инвестиционом подршком подржавати подизање сушара и складишног простора на породичним газдинствима и задругама;
- 4) појачати контролу испуњености стандарда у преради житарица;
- 5) смањити илегалне токове прераде и промета брашна кроз унапређење рада инспекцијских служби.

г) Цене

Скоро сваке године се у току жетве као главно питање намеће ниска откупна цена пшенице. И произвођачи и откупљивачи су јединствени у захтеву да држава треба да помогне кроз премију по килограму произведене и ускладиштене пшенице. Откупљивачима то гарантује обезбеђење сировином. Зато је потребно успоставити систем подршке заснован на систему интервентног откупа у ЕУ.

Успостављање система јавних складишта ће трговину житарицама учинити лакшом и доступнијом ширем кругу пољопривредних произвођача. Моћи ће да сачекају повољнију цену док су житарице смештене у складишту и да их продају у моменту када процене да је цена повољна. У међувремену повољним банкарским кредитом могу финансирати текуће обавезе.

Тржиште служи да пренесе информацију потрошача о њиховој спремности да плате за различите врсте и квалитете производа. Зато је важно вршити, поред основних, и остале анализе квалитета, као и да се цена прилагоди квалитативним групама. Тада ће и произвођачи имати интерес да производе квалитетнију пшеницу.

Активности су:

1) у сарадњи са Републичком дирекцијом за робне резерве успоставити јасна правила интервентног откупа вишкова житарица заснованом на моделу ЕУ и реформисати дирекцију и систем јавних складишта по том моделу;

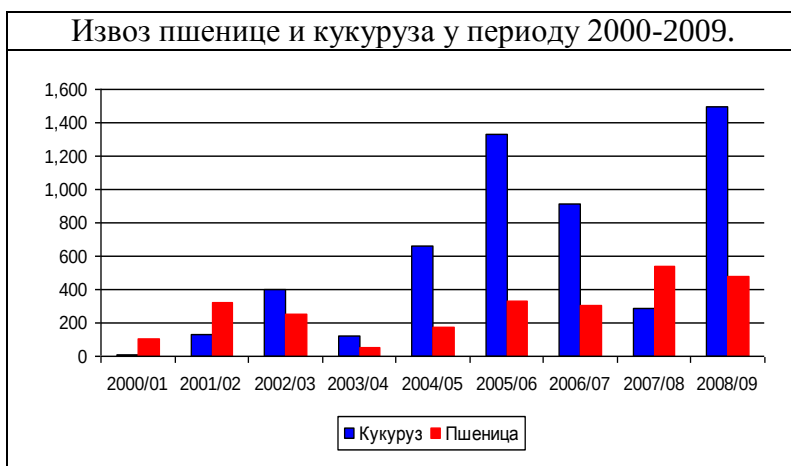
2) омогућити произвођачима и прерађивачима доступним информације о ценама житарица на различитим тржиштима;

3) промовисати и подржати плаћање пшенице по квалитативним групама.

д) Продаја и трговина

Република Србија има дугу традицију продајних ланаца за житарице али битно различитих по културама (пшеница и кукуруз) и географски (Војводина, Мачва и централна Србија).

Република Србија ретко увози пшеницу, осим у годинама када производња озбиљно подбаци у две везане године па не постоје прелазне залихе (нпр. 2004. година). Главно извозно тржиште су чланице ЦЕФТА споразума где се по правилу сваке године извезе минимално око 100.000 тона пшенице. Извоз на тржиште земаља ЕУ не зависи само од ценовне конкурентности домаће пшенице, него и од потреба, тј производње у ЕУ. Тако се током 2007. године извезло скоро 250.000 тона на тржиште ЕУ, јер су земље чланице ЕУ имале значајне мањкове, док 2008. године није било извоза. Главни извозници пшенице су трговци, за разлику од брашна где доминирају млинови.

С обзиром да Република Србија заузима значајно место у производњи кукуруза у годинама када производња значајно премашује домаће потребе, извоз кукуруза у укупном извозу пољопривредних производа Републике Србије заузима по количини прво, а по вредности друго, односно треће место.

Највише се извози у чланице ЦЕФТА, како семенски тако и меркантилни кукуруз. У ЕУ извозимо углавном меркантилни кукуруз.

Тренутна царинска заштита пшенице и брашна износи 30% а за раж, јечам и овас 20%. Према ЦЕФТА земљама царина не постоји, осим са Хрватском где постоји утврђена обострана квота од 100 тона пшенице у оквиру које је царина

20%, а за количине преко квоте се примењује важећа царинска стопа од 30% са наше стране, а са њихове 8,5% + 3,5 евра на 100 kg, максимално 52,5%. Царина на увоз тврде пшенице је 5%.

ССП предвиђено је да за робу која се из ЕУ увози у Републику Србију царина буде 0% за семенску и обичну тврду пшеницу, семенску обичну пшеницу, семенску и обичну раж, семенски и обични овас и семенски јечам.

Период прогресивног снижавања *Ad valorem* царина траје шест година и на крају се своди на 0% за меркантилни јечам и брашно од тврде пшенице. Пшеница и брашно од обичне пшенице и после прогресивног смањивања *Ad valorem* царине у периоду од шест година задржавају извешан степен царинске заштите и то у шестој години 65% *Ad valorem* царине. Ниво царинске заштите за семенски, меркантилни кукуруз и кукурузно брашно је 30%, а за прекрупну и грис 20%. По ССП царина на меркантилни кукуруз подлеже постепеном смањивању, али на крају транзиционог периода и после њега наставља се примена 80% важеће царине. Обични хибриди и остали семенски кукуруз спада у групу производа чије ће се царине постепено снижавати и на крају транзиционог периода ће се свести на нулу. Царина за двоструке и троструке хибриде и остали семенски кукуруз постепено ће се снижавати да би се на крају транзиционог периода примењивала царина од 30% важеће царине.

ђ) Потрошња

Укупна потрошња у Републици Србији износи 1.600.000 тона пшенице или 133.000 тона месечно. Да би тржиште пшенице нормално функционисало, тј. да тражња и понуда буду у равнотежи неопходне су и резерве пшенице у најмањем износу тромесечне потрошње што чини 400.000 тона. Из претходних података намеће се закључак да је Републици Србији неопходна производња од минимум 2.000.000 тона пшенице.

Количина потребне пшенице за сточну исхрану зависи од односа цене кукуруза и пшенице и креће се од 50 до 200.000 тона годишње. За исхрану становништва неопходно је 1.300.000 тона.

Домаћа потрошња кукуруза креће се између 4,5 и 5,3 милиона тона и сва потражња се намирају из сопствених потреба.

е) Политика подршке

У 2005. години субвенционисана је производња пшенице у износу од 5.000 дин/ха засејане површине, а такође на име подршке складиштењу исплаћиван је износ од 750 дин/т ускладиштене пшенице. У току 2006. године из аграрног буџета пласирана су средства на име подршке складиштењу у износу од 750 дин/т.

Почев од 2007. године прешло се на подршку ратарској производњи у виду субвенционисања коришћеног репроматеријала у износу од 8.000 дин/ха. У 2008. години за исте намене произвођачима је исплаћен износ од 10.000 дин/ха засејане површине, а у 2009. години 12.000 дин/ха. У 2010. години тај износ је повећан на 14.000 динара.

Произвођачи житарица могу да рачунају и на неповратна средства за подизање силоса у износу 30% од вредности инвестиције.

Пољопривредни произвођачи имају право на рефакцију плаћене акцизе на купљених 60 литара дизел горива по хектару од стране Министарства финансија у висини плаћене акцизе умањене за 1 динар по литру дизел горива на име манипулативних трошкова

Политика подршке у сектору пшенице се карактерисала првенствено доношењем *ad hoc* мера о премирању (2004. и 2005. година), увођењем па укидањем мере подршке складиштењу пшенице, увођењу па укидању мере подршке изградњи силоса на породичним газдинствима. Производња кукуруза никад није била директно субвенционисана. Преласком на плаћања по хектару без обзира на врсту производње произвођачи житарица добили су прилику да им се у одређеном проценту субвенционишу инпуту у производњи. Важно је установити јасна правила и дуготрајну политику подршке плаћања по површини.

Генерално политика подршке у сектору житарица треба да буде заснована на:

- 1) субвенционисању инпута – горива, ђубрива и семена;
- 2) субвенционисању складиштења пшенице у јавним складиштима;
- 3) инвестиционој подршци подизања складишних капацитета.

VIII. СЕКТОРСКА АНАЛИЗА - УЉАРИЦЕ

1. Значај и основни трендови

Производња уљаних култура у свету повећава се из године у годину што је условљено њиховом употребом у производњи биообновљивих горива, али и повећаном употребом биљних уља у исхрани на рачун животињских масти. Тиме производња уља, поред већ постојећег вишеструког значаја у исхрани добија и све већи значај као сировина за производњу енергије у функцији заштите животне средине.

1) јестиво уље је нутритивно важан чинилац исхране те прехранбене сигурности земље;

2) сојина и сунцокретова сачма и погаче од уљаних култура као високопротеинско храниво важан су састојак сточне хране и основа за развој сточарства те производње меса и млека;

3) производња биодизела на бази уљарица значајна је развојна шанса пољопривреде, прерађивачке индустрије али са аспекта коришћења и важан чинилац у заштити животне средине;

Г4 хладно цеђено уље уљарица, а посебно уљане тикве све више је у употреби као помоћно лековито средство због свог витаминског састава, што представља и извозну шансу овог сектора, јер је потражња на европском тржишту у успону.

2. Циљеви политике

Међународно тржиште уљарица бележи изузетно повећану тражњу која је довела до великог скока цена од 2005/2006 године чији утицај је присутан до данас.

Циљеви мера аграрне политике у области уљарица у наредном периоду биће окренути:

1) задржавању оптималних површина под уљарицама како би се искористили прерадни капацитети које већ имамо у производњи уља како у прехрамбене тако и у техничке сврхе;

2) смањењу трошкова производње уљарица код примарних произвођача како унапређењем механизације и знања тако и мерама подршке;

3) афирмисању удруживања произвођача у циљу имплементације нових сазнања у овој области;

4) пружању шансе произвођачима маргиналних уљаних култура (уљане тикве и др.) да искористе извозни потенцијал у производњи хладно цеђених уља уз подршку прилагођавању европским стандардима.

3. Тржишни ланац у производњи уљарица

Република Србија је међу највећим произвођачима уљарица у Европи и то соје међу првих пет, а сунцокрета међу првих седам највећих произвођача. Утицај тржишта уљарица у региону (Руска Федерација, Украјина, Румунија, Бугарска и Мађарска) приметан је и код нас у смислу доношења одлуке о производњи и формирању цена.

а) Обезбеђивање инпута

Важну улогу у производњи свих ратарских култура има одабир одговарајуће сорте, односно хибрида, коришћење декларисаног семена за сетву, минералног ђубрива и пестицида у препорученим количинама. Произвођачи уљарица поштују ове препоруке с обзиром да су приноси и квалитет на европском нивоу.

Највећи произвођач семена уљарица је Институт за ратарство и повртарство, Нови Сад. У сортименту углавном преовлађују хибриди домаћих селекционих кућа док су последњих година све присутније и стране сорте и хибриди, чија је производња организована од стране домаћих дорађивача, нарочито сунцокрета, али и уљане репице. Либерализацијом увоза према ССП царина на увоз семенског сунцокрета је снижена са почетних 20% на 16% у 2009. години, односно на 14% у 2010. години, а на крају прелазног периода (2014. године) царина се своди на 0%, што ће довести до јачања конкуренције у овом сектору и подизања нивоа квалитета семенске робе. У производњи соје заступљене су искључиво домаће сорте и то без генетичке модификације, у складу са Законом о генетички модификованим организмима. Минимална царина од 5% је потписаним ССП сведена већ у првој години на 0%. Када је уљана репица у питању постојала је царина на увоз семена из других земаља у висини од 10%, али је и код уљане репице као и код соје царина на увоз семена већ у првој години либерализације сведена на 0%.

Приметна је појава производње генетички модификоване соје последњих неколико година, и то нарочито у рејонима Мачве, Срема и Јужнобачког округа, које не угрожавају битније даљу ратарску производњу.

Активности су:

- 1) едуковати произвођаче о потребама коришћења декларисаног семена;
- 2) наставити са уклањањем засејаних површина под генетички модификованом сојом.

Као и код осталих култура један од ограничавајућих фактора раста производње је коришћена количина ђубрива, време примене и његов квалитет. Зато је неопходно унапређивати квалитет и чинити ђубриво и остале инпуте у производњи доступне произвођачима.

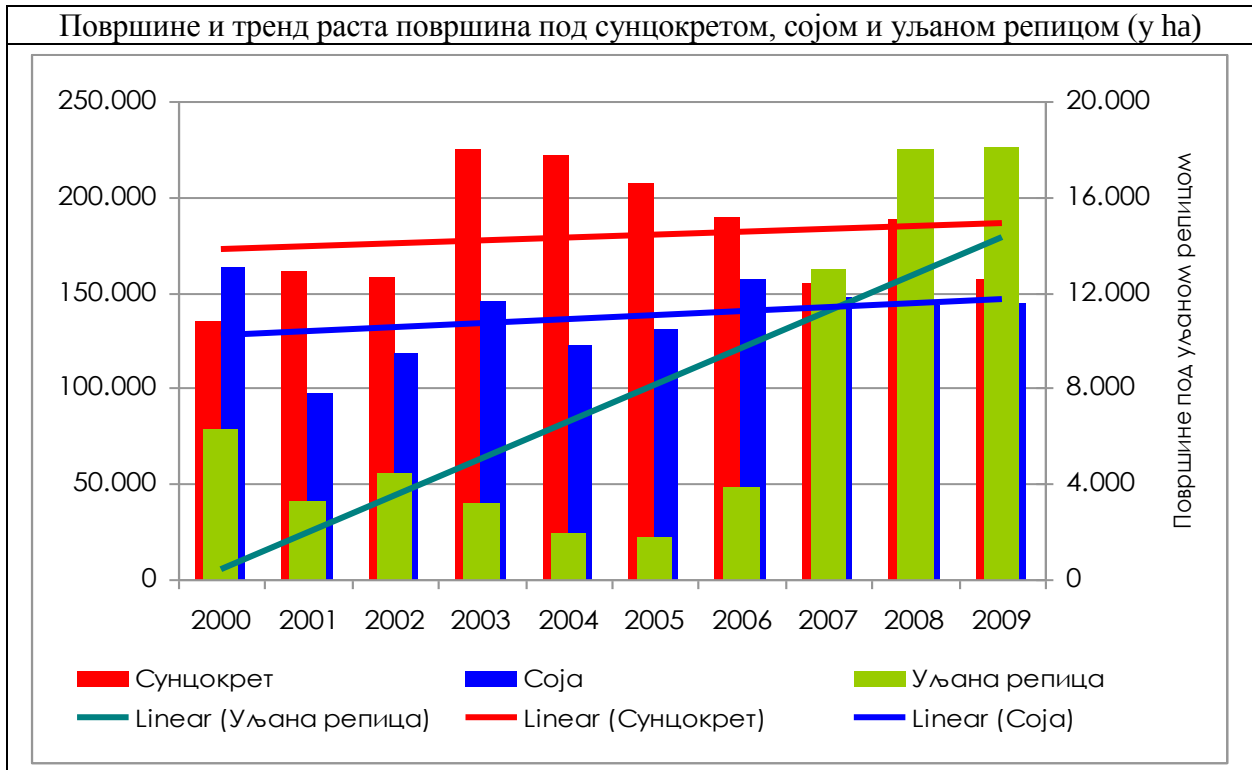
б) Производња уљаних култура

Укупно посматрано тренд производње и засејаних површина је позитиван. Примат има сунцокрет, али најзначајнији раст бележи производња соје и уљане репице. Принос соје варира у зависности од степена суше у периоду вегетације. Уљана репица је изузетно захтевна у погледу степена влаге земљишта у току основне обраде и предсетвене припреме. Ипак, појавом сорти и хибрида на нашем тржишту који омогућавају каснију сетву, односно боље презимљавање повећава се интересовање за ову производњу.

Производња соје у Републици Србији се од средине претходне деценије стално повећавала (од 300.000-400.000 тона), тако да су се у периоду 2001-2009 године површине под овом индустријском биљком усталиле на 130.000-150.000 хектара са оствареним приносом од 1,20-2,80 t/ha и годишњом производњом уља од 29.000-75.000 тона.

Од 2005. године због негативних трендова цена на светском тржишту и раста цена кукуруза кретања у производњи сунцокрета добијају негативан тренд не само код нас већ и у земљама окружења. Последњих година креће се у границама од 370.000-470.000 тона (изузетак је 2007. година када је произведено само 250.000 тона).

Уљана репица из године у годину заузима све веће сетвене површине у Републици Србији. Разлози су раст производње биогорива услед раста цене нафте на светском тржишту и циљева који су постављени у ЕУ о коришћењу биогорива. Тиме је повећано интересовање за извоз семена и сировог уља уљане репице у земље ЕУ. Производња се кретала углавном 3.000-8.000 тона, а у периоду 2007-2009. године 30.000-45.000 тона.

У производњи уљарица се може уочити неколико нових трендова:

- 1) стабилизација и раст производње соје за разлику од осамдесетих и деведесетих година када су приноси и површине јако варирале међу годинама;
- 2) раст засејаних површина под уљаном репицом, али још увек мале површине у поређењу са ЕУ земљама;
- 3) тренд раста просечних приноса, нарочито код соје;
- 4) тренд смањења броја произвођача сунцокрета и повећања просечних засејаних површина по газдинству.

Уљане културе, а нарочито сунцокрет међу ретким културама су код којих се у Републици Србији постижу већи просечни приноси од земаља ЕУ услед дуге традиције и добрих природних услова за производњу.

Највеће површине под уљаним културама су у Аутономној покрајини Војводина (94%), јер су ту повољнији климатски и земљишни услови, ту су смештени и прерадни капацитети, али и свеукупна мрежа добављача и откупљивача. Такође, у Аутономној покрајини Војводина присутан је бржи тренд укрупњавања површина него у централној Србији, што погодује

ратарској производњи.

в) Складиштење и прерада

Прерадом уљарских култура бави се девет индустријских капацитета, који се баве и организованом примарном производњом. Ове фабрике су организоване у Пословну заједницу Индустријско биље, Нови Сад, која је заједно са малим прерађивачима члан Групације произвођача биљних уља у Удружењу за пољопривреду, прехранбену и дуванску индустрију и водопривреду Привредне коморе Србије.

Малих погона за производњу хладно цеђених уља, који су и организатори производње има укупно осам. Поред ових погона постоји и велики број екструдера у саставу задруга и пољопривредних предузећа, који се користе за производњу сточне хране од соје за сопствене потребе.

С обзиром да последњих година расте интересовање за производњу соје, јављају се и тржни вишкови, који се у току године прометују на „Продуктној берзи” Нови Сад. То говори у прилог потреби да се систем јавних складишта успостави и за уљарице, како би се примарним произвођачима омогућило коришћење робних записа као гаранције при кредитном задуживању, али и одлучивање за продају робе у тренутку када им цена на тржишту одговара.

Велики индустријски капацитети су углавном лоцирани у Аутономној покрајини Војводина – шест уљара, док се у централном делу Републике Србије налазе три.

Капацитети за прераду користе се алтернативно, односно седам уљара имају могућности за прераду соје, сунцокрета и уљане репице наизменично у току производне године, док две уљаре прерађују само соју. Укупни инсталисани прерадни капацитети у Републици Србији на основу података „Пословне заједнице индустријског биља” износе 918.000 тона сунцокрета, односно 745.000 тона соје, односно 588.000 тона уљане репице.

Иако постоји велики потенцијал за производњу уља у Републици Србији и мада је врло конкурентна у производњи сунцокрета и соје у односу на земље ЕУ не успевамо да будемо конкурентни и у производњи уља. Разлоге треба тражити у предимензионираним капацитетима фабрика и очигледном недостатку дугорочне визије нових власника фабрика о пословању у сектору уљарства, која би морала да доведе до смањења трошкова производње.

Активности су:

- 1) успоставити систем робних записа и лиценцирање јавних складишта за уљане културе, а првенствено соју;
- 2) отворити у ИПАРД плану линије за унапређење технологије прераде у погонима за складиштење и прераду уљарица;
- 3) инвестиционом подршком подржати подизање малих прерадних капацитета (екструдери, хладно цеђење и сл.).

г) Цене

Откупне цене уљарица формирају се у односу на цене у региону. Последњих година приликом уговарања производње између уљара, подуговарача и примарних произвођача нема директно истакнуте откупне цене, већ искључиво паритета на обезбеђену количину инпута за производњу.

Омогућити произвођачима доступним информације о ценама уљарица на различитим тржиштима.

д)Трговина и маркетинг

Производња уљарица у Републици Србији углавном се уговара почетком календарске године. Уљаре склапају уговоре са произвођачима о заједничкој производњи којима се произвођачи обавезују да испоруче сировину, а за узврат могу да од уљара добију, по паритетима, семенски материјал, минерално ђубриво, заштитна средства, па чак и механизацију. Уговори су типски, а услови су слични за све уљаре. Ипак, последњих година је на сцени борба за попуњавање капацитета, односно куповину што веће количине сировине па се дешава да нека уљара понуди и друге погодности.

Уговорена површина зависи од капацитета фабрике. Тако највеће површине уговара „Сојапротеин”, Бечеј, као највећа фабрика за прераду соје на Балкану, највеће површине под сунцокретом уговарају компаније „Инвеј”, Београд, са

својим фабрикама у Врбасу и Сомбору, „Дијамант”, Зрењанин и „Victoria oil”, Шид, а највеће површине под уљаном репицом „Victoria oil”, Шид, као наш једини произвођач биодизела.

На основу вредности извоза, може се констатовати да су најважнији извозни производи од уљарица заправо сојино и сунцокретово уље.

У 2009. години извезено је сојиног уља у количини од 33.177 тона, чија је вредност износила 28.232.332 долара, што је износило 1,45% укупног агроизвоза. У истом периоду извезено је 75.742 тона сунцокретовог уља, од чега 32.445 тоне рафинисаног, у вредности од 72.715.113 долара, односно 38.321.938 долара за рафинисано. Удео сунцокретовог уља у вредности укупног агроизвоза износио је 3,74%.

Најважнији увозни производ од уљарица је уобичајено сојина сачма. Тако је у 2009. години увезено 26.625 тона, у вредности од 12.780.115 долара, што је чинило 0,98% укупног агроувоза.

Високе откупне цене соје и сунцокрета у 2008. години у односу на окружење па и на цене готових производа на међународном тржишту довеле су до увоза зрна соје у 2009. години са јужноамеричког континента у неуобичајеној количини од 48.119 тона, који је довео до нивелисања цена сировине за прераду. Из истих разлога је дошло до увоза зрна сунцокрета у количини од 33.677 тона. Тако је дошло до значајног смањења увоза сојине сачме (на половину) у односу на 2008. годину, када је он износио 52.409 тона. Истовремено је извоз сунцокрете сачме забележио повећање у односу на 2008. годину од чак 147,5%.

Сојино уље је производ који се највише извози у земље ЕУ и то највише у Бугарску, Италију и Словенију, док се рафинисано сунцокретово уље највише извози у земље ЦЕФТА, из разлога што су то наша традиционална тржишта, претежно земље бивше СФРЈ. Освајање нових тржишта тек предстоји, јер је наша цена углавном неконкурентна на тржишту ЕУ.

Када је у питању увоз сојине сачме он је највећи из Бразила и Аргентине, и то генетски модификоване сојине сачме, на режиму дозвола. Донет је Правилник о стављању у промет генетички модификованих организама и производа од генетички модификованих организама („Службени гласник РС”, бр. 62/02 и 29/09) Сама најава ове мере којом се предвиђа забрана увоза сојине сачме са преко 0,9% садржаја примеса пореклом од генетички модификоване соје довела је до скока увоза сојине сачме крајем 2008. године.

Према Споразуму о стабилизацији и придруживању предвиђа се максимална заштита рафинисаног сунцокретовог уља до краја транзиционог периода од 30%, док су већ у првој години укинуте царине на зрно соје и уљане репице, као и на уљане погаче и сачме уљане репице. Прелевмани за чврсти маргарин и сојину сачму снижавају се прогресивно, тако да прелевман за чврсти маргарин са 12,00 дин/кг у првој години (2009) пада на 3,00 дин/кг у шестој години (2014), док прелевман за сојину сачму са 2,00 дин/кг у првој години пада на 0 дин/кг у шестој години примене прелазног споразума.

Када су у питању земље ЦЕФТА трговина је максимално либерализована са изузетком Хрватске, где се за сунцокрет у зрну и сојино уље предвиђају квоте.

ђ) Потрошња

Сунцокретоно уље је један од стратешких производа у погледу прехранбене сигурности становништва и износи око 82.000 тона годишње.

Када је у питању потрошња производа од соје треба рећи да њен значај лежи управо у широкој употреби производа њене прераде, од чега је најважнија сојина сачма, која представља изузетно важан извор протеина у саставу сточне хране. Поред сачме добија се и сојино уље које има примену у другим видовима прехранбене индустрије-уљарска у производњи маргарина, кондиторска, индустрија готове хране, али и у другим гранама индустрије (хемијска). У наведеним видовима прехранбене индустрије налази примену и сојин грис и брашно, док се текстурати соје употребљавају претежно у месној индустрији.

е) Политика подршке

Подршка производњи уљарица у Републици Србији одвијала се у три фазе:

1. фаза: Ценовна подршка

Увођење премије за соју и сунцокрет 2003. године довело је до повећања интересовања за производњу ових култура код примарних пољопривредних произвођача. Године 2004. уведена је премија за уљану тикву, у циљу афирмације производње хладно цеђеног уља које има лековита својства и за које су заинтересовани страни купци у ЕУ.

Износи и укупно утрошена средства за ценовну подршку у периоду 2003-2005:

Година	2003		2004			2005		
Култура	Сунцокрет	Соја	Сунцокрет	Соја	Уљана тиква	Сунцокрет	Соја	Уљана тиква
Износ премије (дин/kg)	2,00	2,00	2,00	2,00	8,00	1,50	2,00	6,00
Укупан износ средстава из буџета (мил. дин)	740	480	848	550	6,1	636	550	6,1

Године 2005. износ премије се смањује за сунцокрет, док за соју остаје на истом нивоу. Исплата премије вршила се преко уљара, које су дистрибуирале новац према крајњим корисницима, али се у 2005. години прешло на директна плаћања регистрованим пољопривредним газдинствима.

2. фаза: Директна плаћања по хектару за уљану репицу и тикве

Да би се промовисала производња биодизела 2006. године уведено је директно плаћање по хектару за усеви уљане репице и уљане тикве за регистрована пољопривредна газдинства у износу од 7.000 дин/ha. Опредељена средства у буџету су износила 66,1 мил. динара.

3. фаза: Директна плаћања по хектару

Директна плаћања по хектару ратарских и повртарских култура за утрошен репроматеријал уводе се 2007. године, и то дизел гориво, минерално ђубриво и декларисано семе.

Преглед директних плаћања за утрошен репроматеријал:

Година	2007.	2008.	2009.	2010.
Износ у дин/ha	8.000	10.000	12.000	14.000

Извозни подстицаји

Поред ценовне подршке и директних плаћања од 2004. године уведене су и извозне субвенције за производе од уљарица. Планира се њихово укидање до краја 2010. године, са приступањем СТО. Извозне субвенције се не примењују на извоз у земље ЦЕФТА.

Ниво подстицаја уљаном сектору кроз извозне субвенције:

Производи		Сирова уља	Рафинисана уља	Производи од соје
Износ подстицаја (%)		10	10	7
2004.	Износ средстава из буџета (мил. РСД)	110	110	48
2005.		60	60	48
2006.		40	40	30
2007.		90	56	43
2008.		302	192	34
2009.		220	144	72

Подршка сектору уљарства треба да се заснива на:

- 1) субвенционисању инпута;
- 2) унапређењу стандарда квалитета;
- 3) инвестиционој подршци.

IX. СЕКТОРСКА АНАЛИЗА – ПРОИЗВОДЊА МЕСА

1. Значај и основни трендови

Производња меса у Републици Србији препуна је структуралних проблема и бележи константно негативне трендове већ неколико деценија. Великим делом неконкурентна тренутна производња ће се наћи пред додатним изазовима услед предстојећих процеса либерализације у оквиру ССП и СТО. Адекватан одговор на постојеће проблеме и изазове прикључења ЕУ и СТО мора се пронаћи што пре ако се жели да Република Србија задржи постојећи ниво или унапреди своју производњу меса како би постала тржишно конкурентна. Остваривање овог циља постаје један од основних изазова аграрне политике у периоду 2010-2013. године због великог значаја који сточарска производња има за Републику Србију, а која се огледа првенствено у:

1) постојећем сточном фонду који је бројчано значајан, квалитетно далеко од најбољег, али који уз адекватне одгајивачке програме, који ће га унапредити, може бити носилац пољопривреде Републике Србије и у будућности значајно допринети свеукупном богатству Републике Србије;

2) повезаности производње, јер већа производња меса омогућава повећану производњу ратарских производа;

3) потенцијалу који има услед добре и конкурентне сировинске базе, било у производима ратарства или подручјима за испашу;

4) производњи производа који су важни за прехранбену сигурност земље услед велике производње за сопствене потребе и могућношћу за обезбеђивањем брзе, јефтине и квалитетне хране кроз секторе живинарства, козарства, овчарства;

5) значају за рурални развој, нарочито за планинска подручја где су често овчарство, козарство и говедарство једина могућа опција.

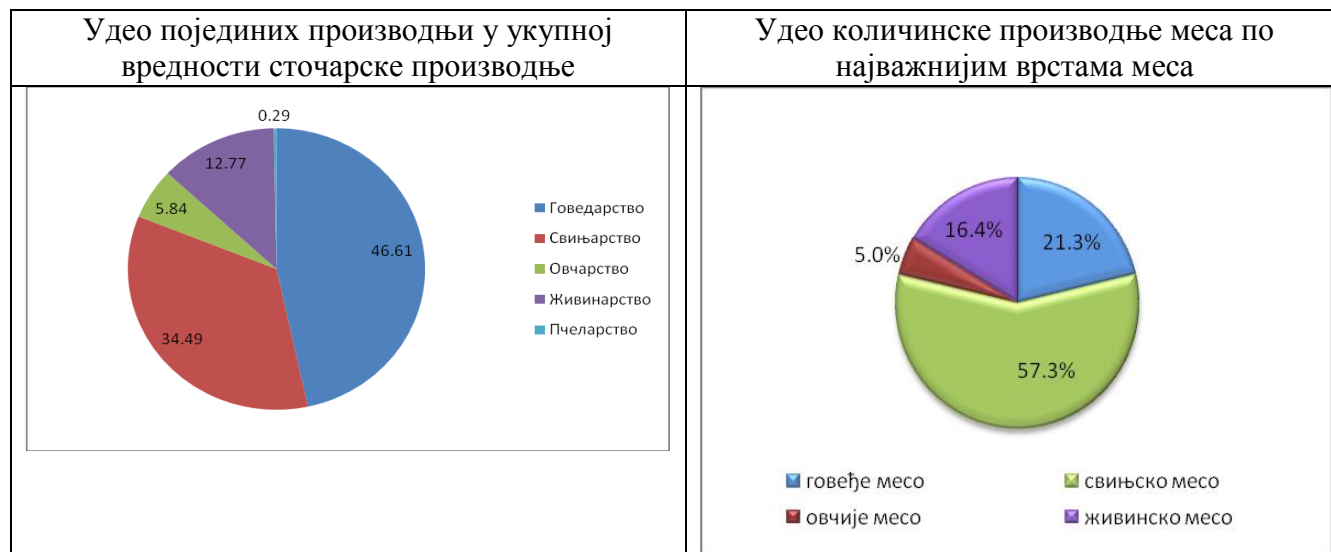
2. Циљеви политике

Поред општих циљева у развоју тржишних ланаца везаних за подизање конкурентности, укључивање малих произвођача у модерне тржишне ланце и имплементацију ЕУ стандарда одређени специфични циљеви се намећу као приоритетни у периоду 2010-2013. године:

- 1) остварити ценовно конкурентну производњу;
- 2) формирање јаким одгајивачких организација;
- 3) уређење промета живим грлима;
- 4) добијање извозних бројева за већи број објеката и шири асортиман производа.

3. Тржишни ланци у производњи и продаји меса

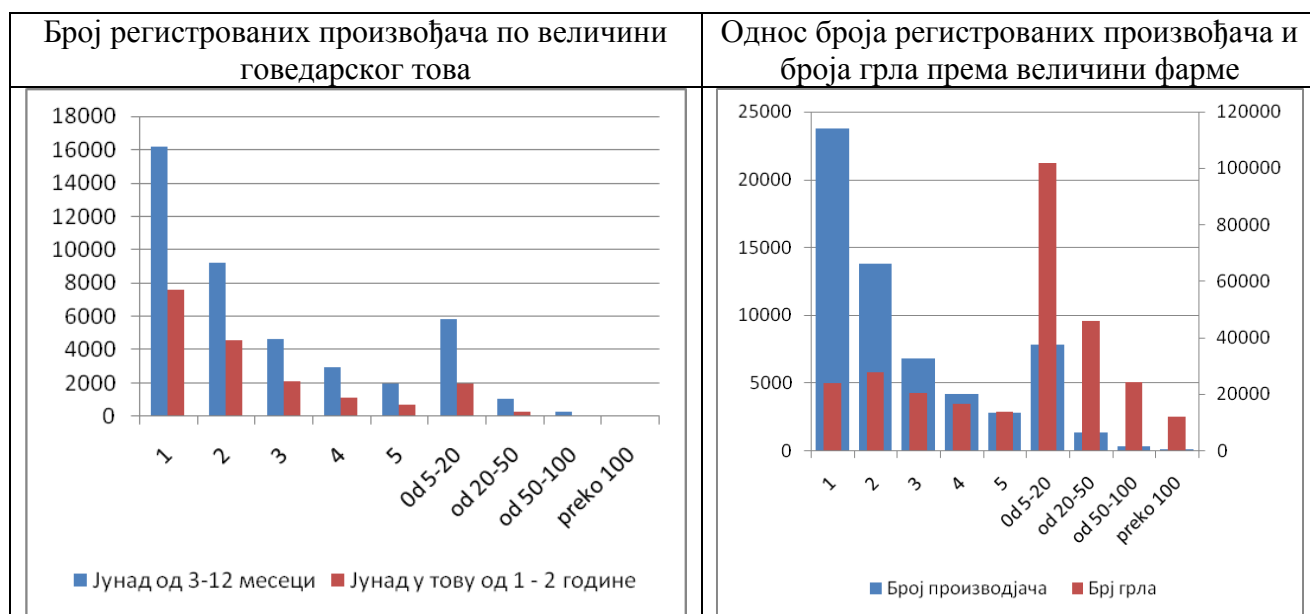
Република Србија је највећи произвођач, извозник и потрошач свих врста меса у оквиру ЦЕФТА земаља. У погледу заступљености и продуктивности, сточарство Републике Србије се дуже времена одликује знатним заостајањем у односу на већину европских земаља, које се манифестује малим учешћем броја условних грла по хектару пољопривредне површине. Иако је производња свињског меса количински највећа, говедарство има највећи удео у укупној сточарској производњи у Републици Србији због веће цене меса и вредности грла, као и чињеници да многа грла служе за производњу млека.

Тржишни ланац у производњи меса у великој мери је неорганизован и кратак, јер велики део производње завршава на домаћинству или на локалним тржиштима-званичним или незваничним. Највећи део се ипак откупљује преко кланица, директно или преко посредника, чиме се ланац продужава и остварује додатна вредност производа. Највећи део производње меса остварују се код породичних газдинстава који су робни произвођачи са десетак јунади, стотинак свиња и оваца или хиљаду пилића у тову. Такође постоје и јако добро организовани велики произвођачи који гаје товна грла на сопственим фармама и/или у организованом тову код коопераната. Генерално можемо разликовати три групе произвођача меса, па самим тим и различите производно-продајне тржишне ланце, као и различите приоритете политике:

Мали произвођачи за сопствене потребе	Робни произвођачи	Велике компанијске фарме
Не учествују у званичним каналима продаје меса, него га користе за сопствене потребе или мале количине живих животиња или меса продају „од куће“. Важни за прехранбену сигурност, изузетно опасни по питању безбедности хране и ширења болести. Са све захтевнијим стандардима и контролама ова група ће морати да донесе одлуку о задржавању производње и уласку у званичне канале који гарантују здравствену безбедност или напуштању сектора.	Група произвођача код којих се налази највећи део производње, који своје производе најчешће продају регистрованим кланицама, било директно или преко посредника. Углавном сами припремају храну и баве се и ратарством и сточарством. Они су најважнија група и самим тим треба да су приоритет аграрне политике и да им се омогући даљи раст.	Компаније које се баве производњом сточне хране, прерадом или продајом меса теже да успоставе вертикално повезивање да би умањили тржишне и ценовне осцилације карактеристичне за производњу меса. Поред њих одређене компаније су у производњи меса виделе своју шансу за профитом и претежно кроз процес приватизације дошле до производних ресурса.

Средњи робни произвођачи иако технологијом и величином фарме застају за великим компанијама, а укупним бројем за малим произвођачима најзначајнији су из угла аграрне политике, јер се код њих обавља највећа производња у свим областима производње меса-говеђег, свињског, живинског и јагњећег.

а) Обезбеђивање инпута

Конкурентност у производњи меса у великој мери условљена је могућностима приступа квалитетној сточној храни и генетском материјалу као и инпутима везаним за хигијену и енергију, који су у тесној вези са квалитетом објекта у ком се производња врши.

Расни састав - Велики део проблема у производњи меса лежи управо у неадекватном расном саставу основног стада и матичних јата као резултату:

- 1) затворености тржишта за увоз (прво, услед санкција, а затим и ванцаринских баријера које су резултат појава зооноза у земљама извозницама);
- 2) неадекватног селекцијског рада, нарочито код породичних газдинстава;
- 3) структуре произвођача и тешкоћа које су везане за селекцијски рад на малом газдинству;
- 4) недостатка спољне конкуренције услед високих царина које би вршиле притисак на произвођаче за ценовно и квалитетно конкурентнијом производњом.

Постоји велика зависност сектора од увоза генетског материјала било као основа за производњу (живинарство) или као начин унапређења расног састава. Производња говеђег меса је базирана највећим делом на домаћем шареном говечету у типу сименталца (56.6%) и сименталцу (25.3%), и мањим делом на говедима холштајн-фризијске расе (6.5%) и осталих раса и мелеза (17.8%). Иако квалитет домаћег говечета у типу сименталца представља снагу, а не слабост наше производње меса, увозом у последње време претежно сименталске расе дошло је до унапређења расног састава за обе производне сврхе.

Расни састав свиња за приплод је првенствено (58%) заступљен са мелезима Φ_1 и Φ_2 генерације племенитих раса. Поред мелеза заступљен је шведски ландрас (30-34%), велики јоркшир (3-5%), хемпшир, дурак, домаћа месната свиња и остали ландраси (3%). Преовлађују племените расе и мелези свиња за производњу меса и масти, док је удео изразито меснатих раса (хемпшира, дурока и пијетрена) свега 3%

и оне се користе као терминалне расе за укрштање са мелезима Φ_1 и Φ_2 генерације у циљу добијања материјала за производњу меса.

Живинарска производња је високо зависна од увоза генетског материјала. Покушаји да се ово тржиште развије код нас било плански оснивањем дедовских центара или тржишно кроз мале фирме које су се бавиле производњом нису успели. Без обзира што се годинама увози генетички материјал Република Србија у великој мери заостаје за оним земљама у којима овај сектор представља значајну грану производње. Генетски потенцијал родитељских јата у нашој земљи користи се нерационално, искоришћеност генетског потенцијала родитељска јата лаког типа је мање од 70%, а тешког типа још мање. У комерцијалне сврхе генетски потенцијал хибрида користи се на нивоу од 80% за кокошке носиле конзумних јаја, а у производњи бројлера 63%.

Постојећи расни састав оваца у Републици Србији представља озбиљну препреку даљем унапређењу овчарске производње. Највећи део популације наших оваца чинила је праменка (80%), а остатак цигаја и мелези праменке са продуктивнијим иностраним расама, у првом реду са виртембершком расом и ил де франсом.

Козе се у већини случајева гаје екстензивно и то у брдско-планинским подручјима, мада има тенденције ка интензивирању производње. У расном саставу највише је заступљена коза балканског типа (50%), разни типови мелеза (око 30%), домаћа бела коза (15%), док остатак припада санској и алпино раси. У нашој земљи не постоји јединствен програм генетског унапређења овчарства и козарства у смислу оплемењивања аутохтоне популације и стварања предуслова за повећање производње у првом реду меса, а у мањем степену у правцу млеко-вуна, када су у питању овце и смера млеко-месо, када су у питању козе. Стога је неопходно урадити целовит програм који ће обухватити све проблеме везане за оплемењивање нашег фонда оваца и коза било путем одгајивачког програма или увозом квалитетног приплодног материјала.

Активности су:

- 1) наставити са субвенционисањем увоза квалитетног приплодног материјала;
- 2) успоставити систем вођења матичне евиденције који ће бити у функцији произвођача;
- 3) направити програме за подршку удружењима одгајивача;
- 4) усвојити програм унапређења расног састава у овчарству и козарству који ће бити праћен пројектима на терену и буџетом за подршку, за који ће моћи да конкуришу произвођачи овчијег и козијег меса и њихова удружења;
- 5) унапредити селекцију кроз нове одгајивачке програме;
- 6) спровести програм елиминисања свињске куге и беснила.

Исхрана: Уколико нема приступа ценовно конкурентној сточној храни тешко се може остварити конкурентност у производњи меса. Република Србија је у великој мери конкурентна у производњи житарица и уљарица које су основа за сточарску производњу и такође има квалитетне природне пашњаке. Међутим, пашњаци би требало да буду доступни кроз изграђену инфраструктуру и обogaћивани ђубрењем и подсејавањем, а производња концентроване сточне хране од житарица и уљарица треба да буде избалансирана и обogaћена квалитетним

допунским смешама. У том ланцу од инпута до концентроване сточне хране цена се значајно повећа, па многи произвођачи уместо да купују готове смеше праве их сами на својим имањима - успешно или не.

Неискоришћена могућност значајнијег коришћења испаше и производње кабасте хране и силаже карактеристика је производње у Републици Србији, нарочито у говедарској и овчарској производњи. Мерама аграрне политике и едукативним програмима треба охрабрити произвођаче у правцу снижавања трошкова производње, увођењем исхране која се мора базирати првенствено на паши у летњем периоду и квалитетним кабасти хранивима (сено и силажа, односно сенажа) у зимском периоду.

Поред интензивне у нашој земљи је заступљена и полуинтензивна па и екстензивна производња меса. Најчешће је то производња живине, али и свиња. У овим условима животиња највећи део хране налази у дворишту, а као додатак добија зрневље и мање количине комплетних смеша.

Активности су:

1) уредити питање складиштења, декларисања, контроле и осталих питања везаних за производњу и промет концентроване сточне хране;

2) подршком пројектима едукације и унапредити испашу и исхрану кабасти хранивима.

Објекти и опрема: Боље коришћење енергије, мањи захтеви за радном снагом, лакше одржавање хигијене, боља искоришћеност хранива и смањен ниво болести само су неке од предности које савремени објекти за производњу имају.

Активности су:

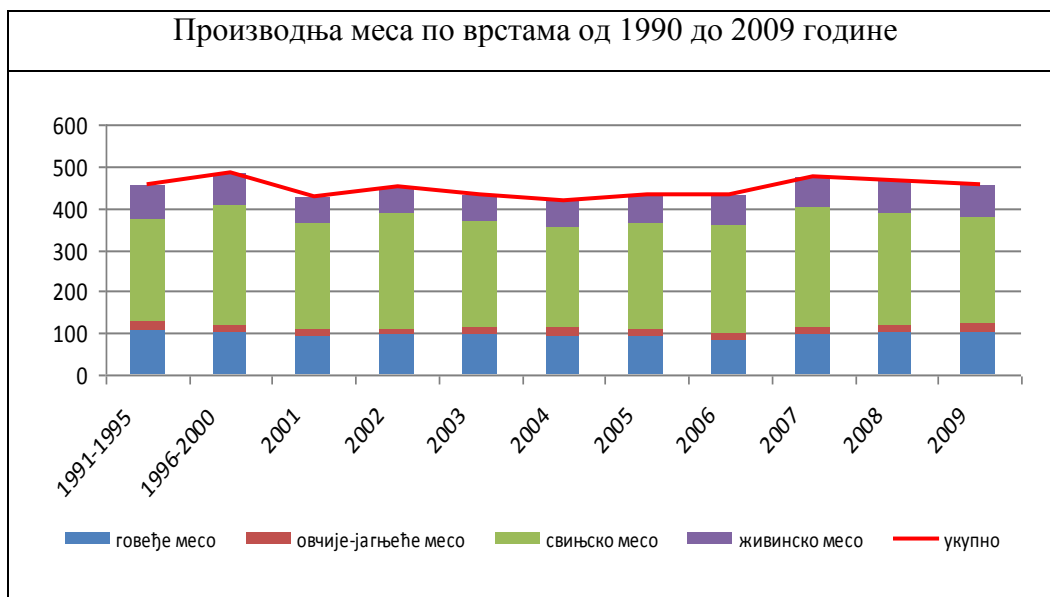
1) подржати субвенцијама од 40% (50% у маргиналним подручјима) за изградњу објеката за тов на породичним газдинствима која ће бити у складу са ЕУ стандардима;

2) усмерити значајан део средстава ИПАРД фонда на објекте и опрему за производњу меса.

б) Производња меса

Цикличност производње, ценовна неконкурентност у односу на произвођаче у ЕУ (у готово свим врстама производње меса и код већине произвођача) и немогућност извоза на тржиште ЕУ (макар када су пикови цена на нижим нивоима) основни су проблеми производње меса у Републици Србији у последње две деценије.

Једна од основних карактеристика је велика ценовна и производна цикличност у производњи меса која се јавља као последица неизграђених тржишних ланаца заснованим на дугорочним уговорима.

Извор: РЗС

Смањивањем ценовне цикличности и повећањем тржишта добијањем извозних дозвола за ЕУ, одгајивачи би били спремнији да улажу у стада, објекте, опрему и механизацију.

Зато мере аграрне политике треба да буду усмерене на:

1) смањење ценовне, а тиме и производне цикличности,
2) снижавање производне цене улагањем у знање и нове технологије производње,

3) проналажење нових тржишта са добијањем извозних дозвола за ЕУ.

Ови циљеви се могу постићи:

1) изградњом свести прерађивача и произвођача за потребом прављења дугорочних уговора;

2) спровођењем постојећих и доношењем нових прописа који би омогућили да се поштују постигнути уговори;

3) спровођењем програма који за циљ имају елиминацију болести;

4) формирањем Агенције за интервенцију на тржишту која би под јасним правилима и на транспарентан начин вршила интервенције док постоје очигледне грешке у функционисању тржишта;

5) повећањем конкуренције у домену продаје;

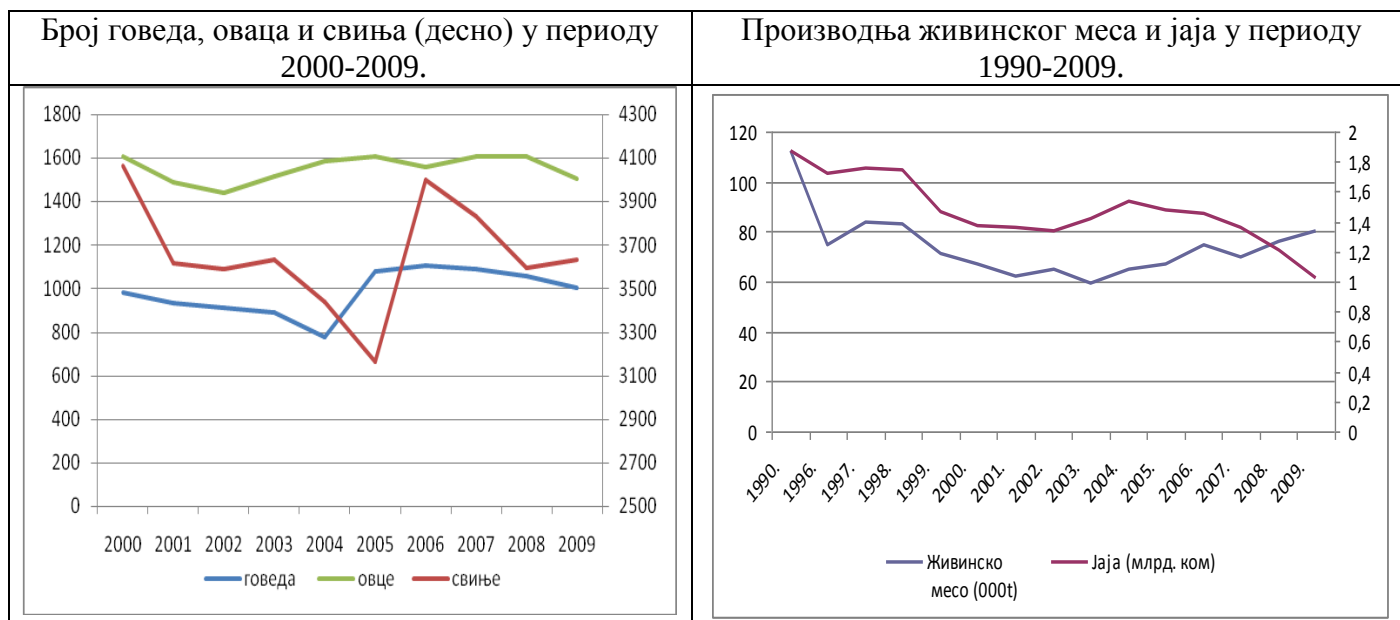
6) обезбеђивањем инвестиционе подршке за побољшање исхране, расног састава и објеката за гајење животиња;

7) регистрацијом произвођача и кланица и контролама испуњености услова за бављењем производњом и прерадом;

8) успостављањем система утврђивања квалитета у складу са начинима у Европској унији;

9) плаћањем откупа заснованог на квалитету;

10) хоризонталним и вертикалним удруживањем.

Премирањем това јунади које је уведено током 2007. године нису се постигли никакви економски нити социјални резултати, јер су за ниво подстицаја кланичари спустили цену, па је ово био класичан трансфер од буџета ка клиничарима. Такође су постојали негативни пропратни ефекти, јер су многи устаљени тржишни ланци били прекинути, да би се предала товна јунад кланичарима. Зато је ова мера укинута, јер није допринела повећању производње.

Успостављање система утврђивања квалитета у складу са начинима у Европској унији који ће довести и до плаћања заснованог на квалитету.

в) Прерада меса

Република Србија располаже великим прерађивачким капацитетима у сточарској производњи. Међутим, степен искоришћености се креће далеко испод пројектованих капацитета и већина не испуњава стандарде који се постављају за извоз меса, а многе од њих ни постојеће домаће стандарде. Тако да је мали број објеката регистрован за извоз, како на тржиште земаља Европске уније, тако и на тржиште трећих земаља.

Број одобрених објеката за клање, расецање и прераду меса:

Врста објекта	Објекти (домаће тржиште)	Објекти-извоз (ЕУ)	Објекти –извоз (Треће земље)
Кланице (црвено месо) – папкари	277	2	9
Кланице (живина)	31	-	-
Комбиновани објекти (клање, расецање, прерада – црвено месо)	415	3	32
Комбиновани објекти (клање, расецање, прерада – живина)	19	1	9

Прерада меса и производи од меса	455	-	-
Прерада меса - живина / производи од меса – живина	3	-	2
Прерада меса дивљачи	8	-	1

Сигурно да овај број кланица није далеко изнад потреба и нема сумње да ће се са доследнијом применом домаћих стандарда и усвајањем стандарда ЕУ њихов број смањити.

Увођење стандарда у објекте који се баве храном анималног порекла је законска обавеза. Систем који се базира на принципима система *HACCP (Hazard Analysis Critical Control Point)* по Закону о ветеринарству (чл. 82. и 170), правно лице/предузетник које обавља делатност у објектима који се бави храном анималног порекла.

Велики проблем који оптерећује кланичну индустрију и представља уско грло производње је уклањање кланичног отпада и решење проблема отпадних вода. Кланични отпад разврстан у три СРМ категорије прихватају свега три постројења, при чему другу категорију (садржај дигестивног тракта) не уништава ниједно постројење, а такође крв нико од постројења не одвози.

Тренд сталног пораста клања и прераде у званичним каналима је позитиван и треба учинити све да се настави и додатно убрза, јер се и даље велики део промета врши незваничним каналима што представља значајну отежавајућу околност приликом контроле безбедности и квалитета и уноси нестабилност и неекономичност у укупној производњи и преради меса, али и прилагођавању ЗАП.

Основни проблеми са којима се сусрећу прерађивачи сточарских производа огледају се пре свега у:

1) врло често изузетно високој цени, а генерално вишој цени сировина на домаћем тржишту у односу на ЕУ;

2) технолошком заостајању и неиспуњавању међународних стандарда у производњи (НАССР, ISO и других стандарда);

3) нелегалној конкуренцији при набавци сировина и продаји меса и прерађевина од меса, услед:

- илегалне трговине од стране откупљивача из Црне Горе и Босне и Херцеговине,

- продаје од куће без плаћања дажбина, трошкова контроле и увођења стандарда;

4) споро прилагођавање условима тржишног пословања и слаб капацитет управљања;

д) неиспуњавање услова за извоз, што значајно смањује тржиште.

Активности су:

1) смањивање илегалне трговине и продаје меса кроз ефикаснији рад контролних служби;

2) наставити субвенционисање увођења стандарда у прерадне капацитете;

3) промовисати месо и производе од меса на извозно доступним иностраним тржиштима;

4) решавати питање кланичног отпада.

г) Цене

Цена живе мере и меса одсликава понуду и тражњу на овим тржиштима, као и свеукупан ниво развоја и конкуренције на тим тржиштима, структуралне проблеме на тржишту и куповну моћ становништва.

*Производња, цене свиња и свињског меса у Републици Србији у периоду 2003-2009.
у 000 т:*

Година	Производња	Потрошња	Малопродајна цена дин/кг	Цена товних свиња на пијаци дин/кг	Учешће сировине у малопродајној цени
2003	258.000	255.266	190.00	68.31	36%
2004	242.000	233.685	280.00	90.43	32%
2005	253.343	258.004	320.00	146.00	46%
2006	254.870	255.903	299.00	89.58	30%
2007	289.373	290.669	282.00	81.88	29%
2008	265.655	270.325	384,00	128,89	34%
2009	252.188	257.148	420,00	140.83	34%

Основне карактеристике цена живих животиња и меса су:

1) велика цикличност нарочито живе мере која је код неких врста више изражена (живе свиње), а код неких мање (живина);

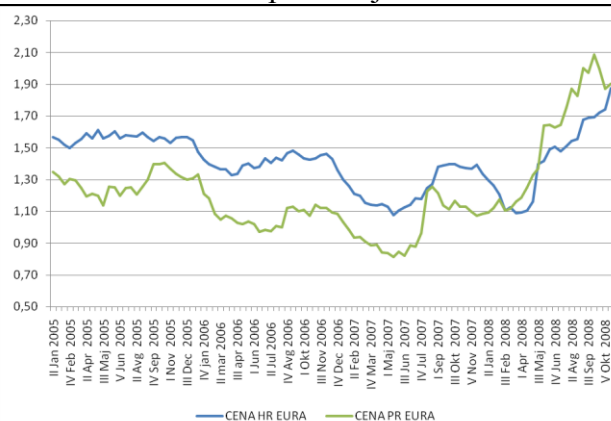
2) релативно мала цикличност малопродајних цена меса, јер долази до повећања цена када је тренд живе мере у порасту, али ретког смањења када је у опадању;

3) константан тренд раста малопродајних цена меса;

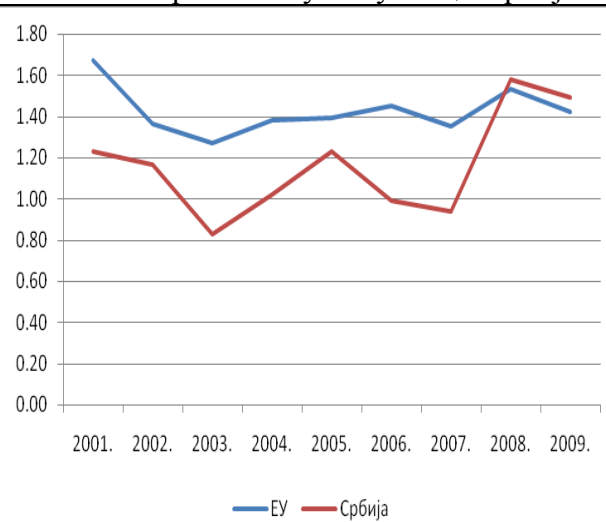
4) постојање израженијих пикова нижих, али и виших цена;

5) просечна висина цена је у великој мери слична цени у СЕФТА региону који се у великој мери снабдевају живом стоком из Републике Србије.

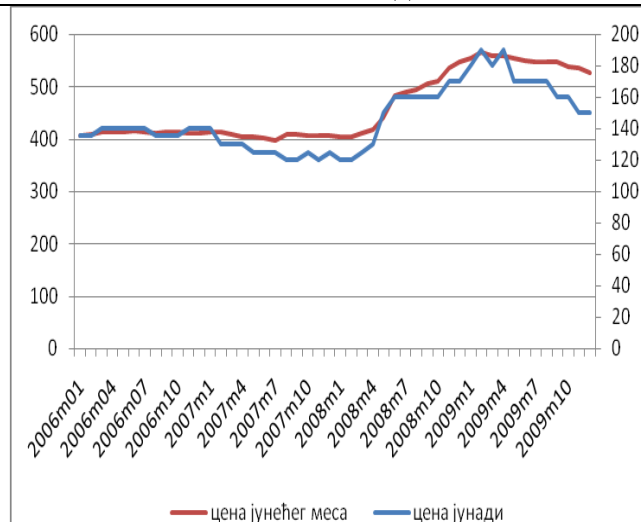
Упоредна цена у живе мере свиња (товљеника 80-120 кг) у Републици Србији и Хрватској

Просечне годишње свињских трупова у ЕУ и живе мере свиња у Републици Србији

Упоредна цена јунади и јунећег меса у периоду 2006-2009. године

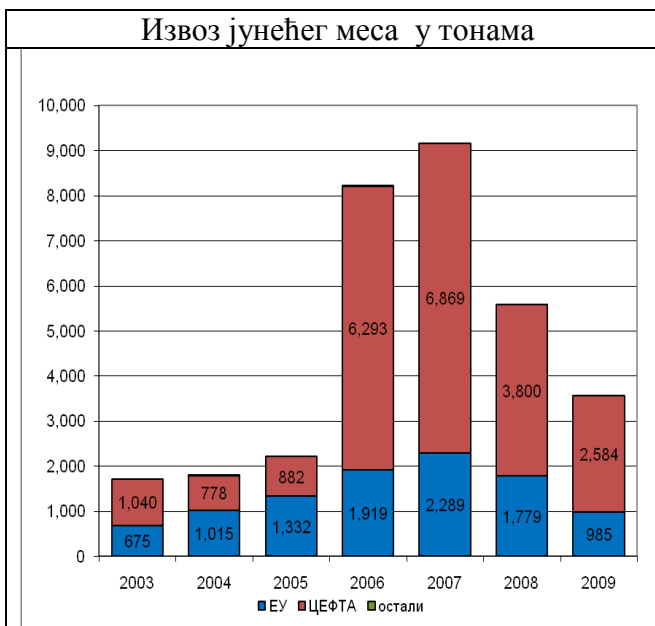

д) Трговина и маркетинг

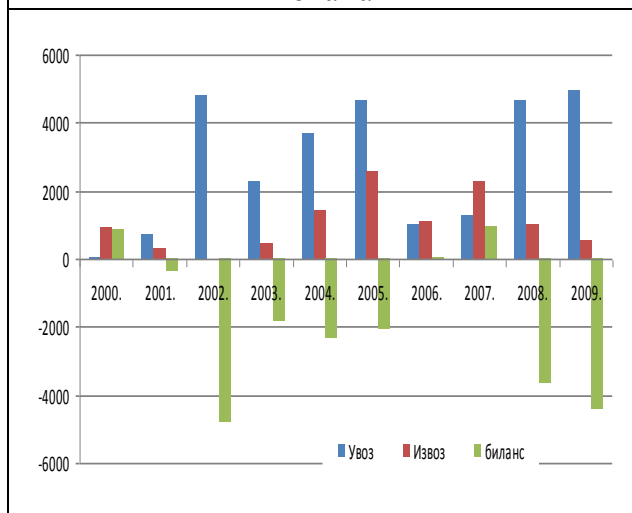
Неиспуњење основних стандарда безбедности, неорганизованост откупа, неусклађеност стандарда квалитета у већини година ценовно неконкурентна производња, квалитетно неконкурентна производња (осим одређених специфичних производа), непознавање страних тржишта су неки од разлога зашто потенцијал за извозом који постоји у овом сектору није искоришћен.

Могућност пласмана меса на страна тржишта постоји, али је ограничен на одређен број земаља.

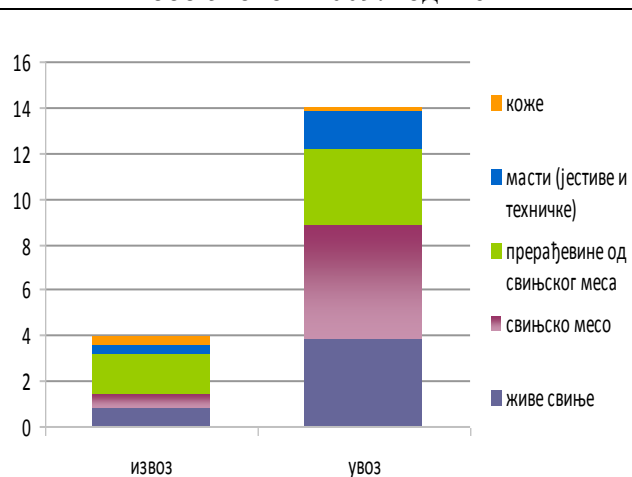
За разлику од других врста mesa Република Србија има одобрену годишњу квоту за извоз јунећег mesa на тржиште земаља Европске уније у висини од 9.175 тона са преференцијалном стопом 20% од укупне МФН царине ЕУ. Извоз јунећег mesa у земље ЕУ је у периоду од 2003-2007. године доживео значајно увећање (преко три пута), док је на тржиште ЦЕФТА земаља увећан за готово седам пута у истом периоду. Међутим у 2008. и 2009. години је дошло до његовог смањења у односу на 2007. годину и у исто време је дошло до повећања извоза живих животиња, пре свега на тржиште ЦЕФТА земаља. Поред поменутих земаља у које српски прерађивачи и кланичари врше извоз јунећег mesa у мањем обиму јавља се извоз у афричке земље и земље Блиског истока.

Спољнотрговински биланс свињског mesa у тонама

Трговина свињским месом по категоријама у 000 t током 2009. године

Поред извоза јунећег mesa на тржиште околних земаља извозе се у све већем броју и жива грла (јунад и телад), што је свакако значајна чињеница која утиче на висину производње mesa у Републици Србији. Тако је према подацима Републичког завода за статистику извоз живих грла повећан са 1.432 грла 2006. на 19.604 грла 2007. године, 2008. на 72.492 грла, а 2009. године је извоз износио 65.232 грла.

Царинска заштита омогућава заштиту произвођачима mesa. У периоду важења царинских заштита неопходна је структурна промена у сектору сточарства која се пре свега огледа у укрупњавању производње и достизању неопходних стандарда у производњи. Све то као крајњи ефекат мора имати појефтинјење

производње у овој области сточарства и понуду квалитетних здравствено безбедних производа.

Елиминисати препреке за извоз меса, пре свега на нивоу стандарда квалитета и безбедности.

ђ) Потрошња

Потрошња меса је у поређењу са земљама ЕУ мала. Тренд потрошње меса је у директној зависности са куповном моћи и ценом меса. Становници Републике Србије просечно годишње троше око 36 килограма меса, што је упола мање него у ЕУ, где је просечна потрошња меса 86,7 килограма по становнику и по потрошњи меса само је Албанија иза наше земље.

е) Политика подршке

Унапређење расног састава, изградња и реконструкција објеката, мелиорација пашњака и ливада, набавка механизације, омогућавање извоза и све остале структуралне мере треба да омогуће остваривање цене која ће бити извозно конкурентна, а да у исто време произвођачима меса омогући да поврате уложена средства и да обезбеде потребну акумулацију за наставак производње.

За производњу меса потребна је дугорочна политика у којој не постоје одговарајућа решења без обзира на износ средстава која су обезбеђена аграрним буџетом. Зато је неопходно да се уместо лаких решења која доносе политичку, али не и економску и социјалну корист дефинише и започне спроводити програм унапређења производње меса у Републици Србији који ће бити заснован на:

1) изградњи институција подршке - тренутно институције за подршку нису у стању да изврше свој задатак у развоју сектора сточарства;

2) Министарству - да унапреди капацитете за дефинисање, спровођење и контролу политике;

3) Управи за ветерину - да настави са обележавањем животиња и обезбеди услове који ће омогућити извоз;

4) Републичкој дирекцији за робне резерве – да уместо *ad hoc* одлука реформишу по моделу Агенције за интервентни откуп у ЕУ;

5) спровођењу законских прописа из области промета живих животиња, за прерадне капацитете и систем безбедности хране, бескомпромисно и једнако према свима;

6) наставку спровођења инвестиционе подршке за побољшање расног састава, услова гајења и исхране.

Х. СЕКТОРСКА АНАЛИЗА - ПОВРТАРСТВО

1. Значај и основни трендови

Република Србија има повољне услове за гајење већине повртарских култура. Највише се гаји средње рано и средње касно поврће, мада постоје добри услови и за рано и касно гајење одређених врста поврћа. Зависно од услова и

начина производње развиле су се баштенска, њивска, интензивна индустријска производња и производња поврћа у заштићеном простору. У структури укупно засејаних површина у Републици Србији поврће учествује са 9%, у укупној вредности пољопривредне производње учествује са 11,31%, док је у укупном извозу пољопривредних производа учешће поврћа 9%.

Трендови раста производње код највећег броја култура указују да је ова производња довољно профитабилна, па се многи одлучују или да прошире производњу или да у њу уђу. Све ово указује да је производња поврћа важна у Републици Србији, јер има своју традицију, значајну садашњу производњу и перспективну будућност.

Република Србија је регионално највећи произвођач поврћа. Производња поврћа у Републици Србији приближно је једнака укупној производњи поврћа у земљама региона (ЦЕФТА земље).

Повртарство је једна од најразвијенијих и економски најисплативијих грана у пољопривреди. За овај сектор је карактеристична разноликост врста и начина производње. Иако је производња поврћа у односу на потребе и могућности још увек недовољна поврће заузима значајно место у производњи, потрошњи и извозу пољопривредних производа.

Значај повртарства огледа се у томе што:

1) производња поврћа на отвореном пољу може да обезбеди пет до осам пута већу вредност производње у односу ратарске културе, односно 200-250 пута већу вредност производње ако се поврће производи у заштићеном простору;

2) сектор обухвата велики број индивидуалних произвођача и тиме значајно доприноси руралном развоју земље;

3) производња омогућава интензивно коришћење земљишта и смену две до три врсте поврћа у току године, уз примену система за наводњавање;

4) производња у заштићеном простору омогућава гајење поврћа током целе године;

5) производња је тесно повезана са тржиштем и прерађивачком индустријом;

6) сектор има значајан потенцијал за извоз свежих и прерађених производа, уколико се испоштују строга правила контроле квалитета.

2. Циљеви политике

Брз обрт капитала у повртарској производњи чини је атрактивном за мале произвођаче. Међутим, потребна улагања у производне (пластеници, стакленици, наводњавање, загревање), складишне и дорадне капацитете за постизање конкурентног нивоа квалитета и приноса/цене у великом броју случајева превазилазе њихове економске могућности и захтевају кредитну подршку и јачу хоризонталну повезаност произвођача.

Приоритетни циљеви Министарства поред општих, везаних за унапређење конкурентности и укључивање малих произвођача у модерне тржишне ланце за период 2010-2013. године су:

1) увођење нових сорти, GLOBALGAP стандарда и нових технологија у производњу;

- 2) повећање производње у затвореном простору;
- 3) изградња тржишта осигурања у повртарству;
- 4) адаптација постојећих и изградња нових складишних и прерадних капацитета;
- 5) добијање дозволе за извоз кромпира у ЕУ.

3. Тржишни ланац производње поврћа

Прилагођавање произвођача поврћа на тржишну привреду и изградња савременог тржишног ланца одвија се успорено.

Производња и промет поврћа су, у највећем делу, у рукама малих произвођача који нису тржишно оријентисани. Производња је углавном усмерена на задовољавање потреба сопственог домаћинства и домаћег тржишта. Највећи део произведеног поврћа прода се на зеленим и кванташким пијацама и преради у индустрији. У продаји и откупу пољопривредних производа пијаце учествују са око 35%.

Када је у питању набавка свежег поврћа, малопродајни ланци супермаркета постају све популарнији јер потрошачима пружају већи избор, бољи квалитет и свеже производе током целе године.

У последњих десет година дошло је до промена у сектору поврћа које су условљене приватизацијом комбината и прерадних капацитета, укрупњавањем парцела на приватним газдинствима, гашењем великог броја земљорадничких задруга и трговинских предузећа у друштвеној својини и отварањем ланца супермаркета. Успостављени су нови тржишни ланци који су у највећој мери базирани на производима са приватних газдинстава, тржишном одређивању цена, значајном варирању цена и не постојању сигурности откупа.

У циљу сигурнијег снабдевања својих малопродајних објеката квалитетном сировином са релативно константним ценама, велики малопродајни ланци и прерађивачи се често одлучују да сами производе поврће. На тај начин они контролишу тржиште и имплементацију стандарда и припремају се за нове тржишне услове које доносе ЕУ интеграције. Ово има негативне последице на мале произвођаче, који су на овај начин изузети из највећих продајних ланца и основних трговинских токова, што значајно успорава и увођење стандарда на малим газдинствима.

Због проблема који се јављају у промету поврћа неопходно је:

- 1) изградити тржишни ланац свежег поврћа који ће бити извозно оријентисан;
- 2) обезбедити уједначен квалитет и довољну количину поврћа за континуирану испоруку.

а) Обезбеђивање инпута

Квалитетно семе, примена органских и минералних ђубрива, редовна заштита против корова, болести и штеточина чине основу савремене производње поврћа. Конкурентност производње у великој мери је зависна од инпута, тј. од цене и квалитета семена и вештачког ђубрива. Семенски материјал који се

производи у Републици Србији је недовољан да би се задовољиле потребе домаћег тржишта, па се због тога значајне количине семена поврћа увозе, првенствено из Холандије, а у мањој мери из Италије, Немачке, Мађарске, Израела и Сједињених Америчких Држава.

Производња семенског кромпира је мала и недовољна за потребе домаћег тржишта, али и поред тога она опада, јер су трошкови производње, прегледа и атеста високи, прописи о производњи и квалитету строги, а тржиште нестабилно. Производња је са 1.500 ha сведена на око 500 ha.

У Републици Србији се релативно мало користи декларисан семенски материјал, без кога је немогуће остварити повећање приноса и квалитета производње. Када би се за производњу конзумног кромпира користило квалитетно семе просечан принос би био најмање два пута већи од садашњег.

Законом о семену предвиђено је да се формира регистар произвођача семена. Поред тога, прописано је да производња семена мора да подлеже строгој контроли, као и да у производњи могу да буду заступљене само сорте које су уписане у Регистар биљних сорти. Применом наведеног закона успоставља се систем стандардизације и контроле.

У циљу повећања конкурентности производње поврћа потребно је:

1) да домаћи сортимент прати промене у свету, којима се стварају нове сорте поврћа бољег квалитета и веће отпорности на болести, већа заступљеност сорти за пластеничку производњу, као и сорти за производњу поврћа за индустријску прераду;

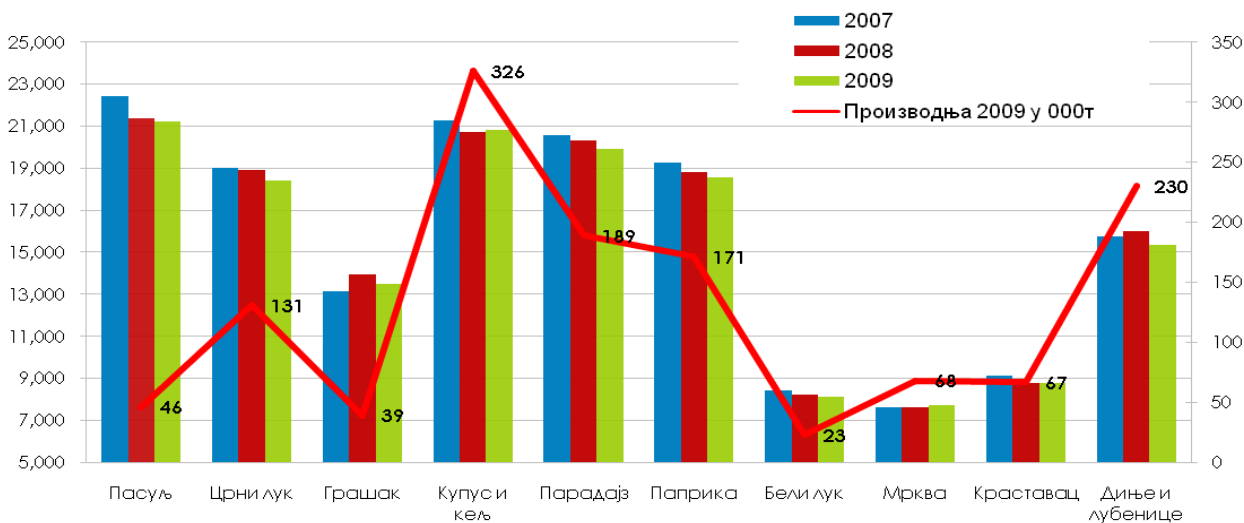
2) направити свеобухватан програм успостављања сертификације кромпира и подржати га субвенцијама;

3) обезбедити саветодавне услуге произвођачима, везано за адекватну примену агротехничких мера и одабир одговарајућих сорти поврћа.

б) Производња поврћа

Поврће се узгаја на око 281.000 ha, што представља 9% од укупних површина ораница. У производњи поврћа најзаступљенији су кромпир (41%), купус и кел (15%), диње и лубенице (10%), парадајз (9%), паприка (8%) и лук (6%). Највећи део површина под поврћем је у власништву малих пољопривредних газдинстава. Њихова производња је намењена потрошњи у свежем стању, домаћинству и индустријској преради. Велика газдинства поврће гаје на око 10.000 ha. На овим газдинствима највише је заступљен грашак (30%), паприка (9%) и пасуљ (7%). Производња је намењена првенствено индустријској преради.

Површине под одређеним врстама поврћа (ha) у последње три године и производња током 2009. године

За већину повртарских култура карактеристично је смањење површина које су њима засејане, али је позитивно што се, упркос томе, производња одржава на сличном или вишем нивоу. У периоду од 2000-2009. године бележи се пад површина засејаних поврћем за око 9%, међутим укупан принос поврћа има тенденцију раста. Производња поврћа у пластеницима и стакленицима је још увек мало заступљена иако је вредност производње по јединици површине велика.

Укупан принос поврћа има тенденцију раста, међутим у 2007. години се бележи пад производње због суше за 20%, што указује на још увек велику зависност производње од временских услова.

Просечна површина под кромпиром у Републици Србији износи 86.000 хектара, са тенденцијом опадања по просечној стопи од 2% годишње. Просечан принос кромпира износи 10 t/ha, што је за 42% мање у односу на остварени европски просек од око 17 t/ha.

Површина под пасуљем има тенденцију пада по просечној стопи од 1,8% годишње. У структури укупних површина под поврћем, производња пасуља учествује са 9%. Просечан принос пасуља код нас износи 1,3 t/ha, што је незнатно мање у односу на европски просек од 1,5 t/ha.

Према количини понуде и потражње парадајз је један од најзначајнијих сезонских производа у Републици Србији. Просечна површина под парадајзом у периоду од 2000-2009. године износи 20.700 хектара са тенденцијом незнатног опадања по просечној стопи од 0,4% годишње. У структури укупних површина под поврћем учествује са 9%. Просечан принос парадајза по хектару износи 8,5 тона, што је за око 75% мање у односу на остварени европски просек од 34 тоне. У последњих пар година повећава се производња у заштићеном простору, што ће позитивно утицати на пораст приноса и повећање понуде на домаћем тржишту.

У структури укупних површина под поврћем, производња паприке учествује са 8%. Просечан принос паприке износи 7,8 t/ha, што је три пута мање у односу на европски просек.

У структури укупних површина под поврћем, грашак учествује са 6%. Принос грашка просечно износи 2,5 t/ha, што је за око 70% мање у односу на остварени европски просек од 8,7 t/ha. Домаћа производња у потпуности задовољава потребе потрошача у Републици Србији.

У структури укупних повртарских површина, производња црног лука учествује са 8%. Просечан принос црног лука је 6,4 t/ha, што је три пута мање у односу на остварени европски просек.

У структури укупних површина под поврћем, производња купуса учествује са 9%. Просечан принос купуса износи 12,9 t/ha, што је за око 70% мање у односу на европски просек.

Просечна површина под лубеницама и дињама у Републици Србији износи 17.000 хектара, са благом тенденцијом опадања. У структури укупних повртарских површина учествује са 7%. Просечан принос лубеница износи 15 t/ha, што је само 4% ниже од европског просечног приноса. Захваљујући доброј потражњи за лубеницом и дињом улагања у ову производњу у Републици Србији су значајна.

У Републици Србији се у мањим количинама гаји и остало поврће које се истовремено мање конзумира и углавном увози, као што су броколи, артичоке, различите врсте зелене салате, рукола, коктел парадајз и друго. С обзиром да њихова потрошња у свету расте, повећаном домаћом производњом и нижим ценама у наредном периоду би се смањио увоз и истовремено повећао извоз.

Последњих година бележи се повећана употреба свежег поврћа у исхрани, па су и захтеви за квалитет и безбедност поврћа, посебно изражени. С обзиром да је повртарство врло интензивна грана биљне производње где се користе велике количине минералних ђубрива и пестицида, намеће се потреба за увођење стандарда квалитета. Један од основних је GLOBALGAP стандард који покрива целокупан процес производње од предсетвених радњи до бербе.

Производња поврћа у Републици Србији има изражен регионални карактер и условљена је агроеколошким условима, развијеношћу прерађивачке индустрије и тржиштем свежег поврћа.

У наредном периоду, мерама аграрне политике потребно је:

1) обезбедити инвестициону подршку кроз бесповратна средства и кредите за набавку: пластеника, система за наводњавање, опреме и механизације за производњу поврћа;

2) обезбедити средства за подршку увођењу GLOBALGAP стандарда у производњу;

3) подстицати удруживање произвођача поврћа;

4) обезбедити саветодавне услуге произвођачима;

5) кроз ИПАРД план коришћења средстава одредити линије за унапређење производње поврћа;

6) усагласити постојеће стандарде и прописе о квалитету свежег поврћа и печурки са стандардима ЕУ и OECD-а.

в) Прерада и складиштење

Предузећа из области прераде и конзервисања поврћа требало би да буду атрактивна за инвестирање у Републици Србији, јер постоји потенцијал у обезбеђивању сировине. Међутим индустрија прераде поврћа у претходном периоду није забележила значајне промене и у највећем броју случајева њихова техничко-технолошка опремљеност је испод тражених стандарда за извоз поготово на тржиште Европске уније.

Квалитет поврћа и производа од поврћа је неуједначен, а асортиман производа је скроман. Класирање и паковање свежег поврћа је још увек слабо заступљено, поготово кад је реч о малим паковањима. Свежег поврћа, сецканог и припремљеног за салату скоро и да нема на тржишту, док се у свету тако припремљено поврће све више тражи.

Подаци о броју предузећа која се баве пољопривредном производњом и прерадом разликују се у зависности од извора. Усвајањем Закона о безбедности хране у јуну 2009. године прописана је обавеза да сви субјекти у пословању храном тј. објекти за производњу и промет хране морају бити уписани у Централни регистар објеката који се води у Министарству, тако да ће у наредном периоду од годину дана бити формирана база података.

По подацима из 2008. године поврће се замрзава, прерађује и складишти у 41 хладњачи и 61 фабрици за топлу прераду. Искоришћеност капацитета је око 50%.

Значајнији раст вредности производње поврћа у Републици Србији не може се остварити без инвестиција у прерађивачку индустрију.

У наредном периоду потребно је:

- 1) формирати базу података и вођење регистра прерађивача поврћа;
- 2) обезбедити кредитну подршку за унапређење прераде и складиштења поврћа;
- 3) обезбедити инвестициону подршку за изградњу УЛО хладњача, адаптацију постојећих и изградњу нових складишта за поврће;
- 4) обезбедити субвенцију за набавку опреме за прање, сортирање, калибрирање, и паковање поврћа, као и за набавку сушара за поврће;
- 5) обезбедити средства за унапређење система безбедности и квалитета хране;
- 6) у ИПАРД плану коришћења средстава одредити линије за инвестиције у објекте и опрему за складиштење и прераду поврћа;
- 7) усагласити постојеће стандарде и прописе о квалитету производа добијених прерадом поврћа и печурки, са стандардима ЕУ.

г) Цене

Цене поврћа се слободно формирају на тржишту као резултат договора између откупљивача и произвођача. Услед великог утицаја климатских фактора на пољопривредну производњу, принос поврћа може значајно да варира из године у годину што директно утиче на формирање откупне цене.

Цене поврћа у Републици Србији се мењају услед цикличне понуде, јер је навика наших произвођача да се при планирању производње опредељују једино на основу постигнуте цене током претходне сезоне продаје. Поред тога, цене су променљиве и у зависности од места продаје. У супермаркетима добављачка цена обично прати цену на кванташкој пијаци, док је малопродајна цена приближна цени на зеленој пијаци.

На цене у сектору воћа и поврћа у великој мери утиче и недостатак складишних и прерадних капацитета, као и велика царинска заштита, што условљава појаву изражених пикова како ниске, тако и високе цене у току године, али и по годинама.

У циљу формирања што стабилнијих цена потребно је:

- 1) доношење Правилника о квалитету воћа и поврћа које се откупљује на основу Закона о безбедности хране;
- 2) обезбедити инвестициону подршку за изградњу хладњача и складишта за поврће;
- 3) обезбедити добру информисаности произвођача о потребама тржишта и кретању цена на кванташким и зеленим пијацама.

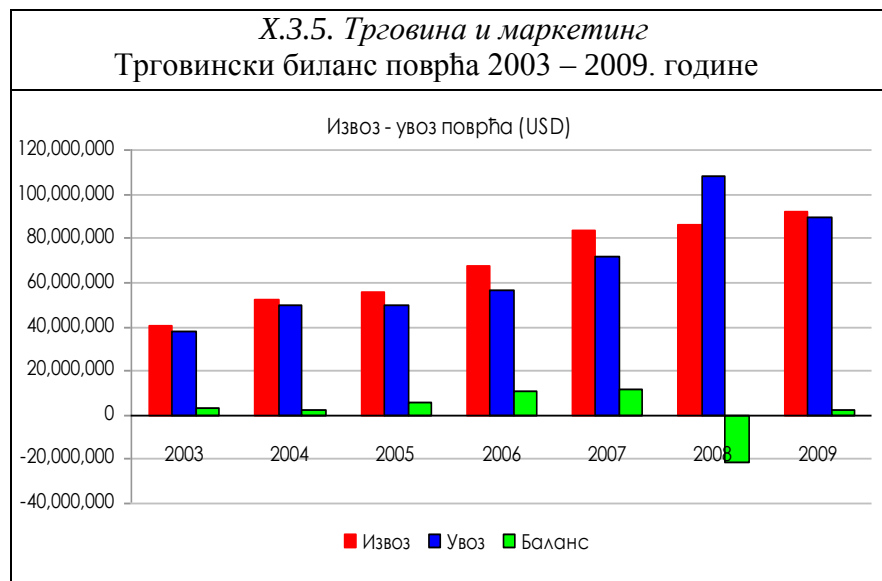
д) Трговина и маркетинг

Светско тржиште свежег воћа и поврћа је изузетно захтевно и добро организовано, са великом конкуренцијом, али и великом исплативошћу. Да би се извозило свеже поврће на ово тржиште, неопходно је кренути од интегралне производње, са унапред припремљеним планом, од здравог и квалитетног семенског материјала, контроле употребе минералних ђубрива и пестицида и добро организоване логистике и маркетинга.

Република Србија има шансу у извозу поврћа, што показују досадашњи извозни резултати који имају тренд пораста.

Удео извоза поврћа у укупном извозу пољопривреде је око 9%. Главна извозна тржишта поврћа су ЕУ 59%, земље ЦЕФТА-е 30% и Руска Федерација.

Удео увоза поврћа у укупном увозу пољопривреде је око 6%. Највећи увоз поврћа је из земаља чланица ЦЕФТА-е, 43%, где доминира увоз из Македоније. Из ЕУ се увезе 31% укупног увоза поврћа.

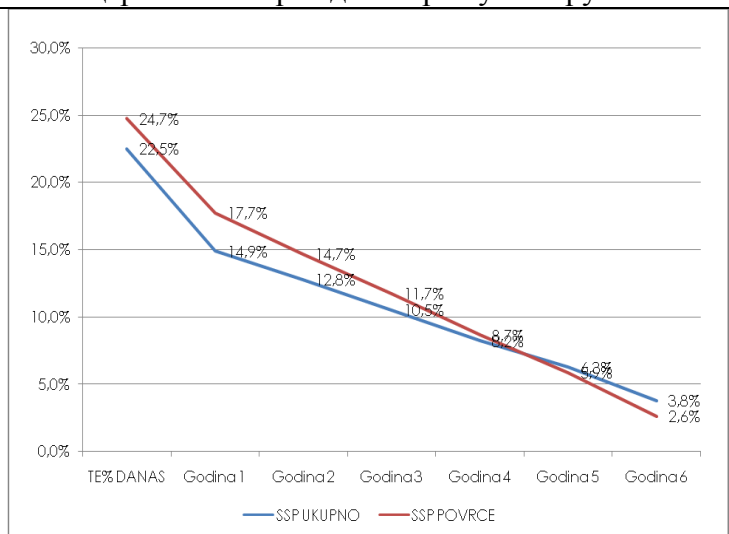

Предуслови за већи извоз свежег поврћа су оснивање удружења произвођача и отварање дистрибутивних центара, где би се поврће прикупљало и припремало за тржиште.

Изградња пијаца по савременим стандардима, могла би допринети унапређењу функционисања тржишних ланаца продаје.

Либерализација царина у оквиру ССП за поврће је значајна и утицаће да се процеси укрупњавања и специјализације производње, увођења стандарда и супермаркетизације убрзају услед спуштања цена, тј. елиминисања пикова цена који се јављају услед затворености тржишта. Царина ће у наредном периоду од шест година, са просечне 24.7% спустити на 2.6%.

Ниво и темпо либерализације укупне пољопривреде и царине за поврће договорен у оквиру ССП

Само неколико производа ће задржати царину и после пете године (парадајз, паприка, кромпир, краставци и корнишони, грашак, пасуљ и салата).

Да би домаћа производња поврћа била конкурентна потребно је:

- 1) подржати оснивање велетржнице и дистрибутивних центара са модерном технологијом складиштења;
- 2) новчано и организационо подржати наступе произвођача и прерађивача поврћа на најважнијим светским сајмовима;
- 3) промовисати производе од поврћа и произвођаче поврћа на домаћем и иностраном тржишту.

ђ) Политика подршке

Министарство је претходних година пружало подршку повртарској производњи кроз различите програме мера и са њом би требало наставити и у периоду од 2010. до 2013. године, с тим што би се износи подстицајних средстава за инвестиције у производњу и набавку опреме и механизације повећали у обиму и у количини средстава.

Програми подршке које треба наставити спроводити:

- 1) регресирање репроматеријала за повртарску производњу;
- 2) регресирање осигурања усева;

3) субвенције за набавку опреме и механизације за повртарску производњу и технолошке опреме за модернизацију постојећих складишних и прерађивачких капацитета или изградњу нових;

4) подршка увођењу добре пољопривредне праксе према *GLOBALGAP* стандарду, као и унапређење система безбедности и квалитета хране;

5) подршка наступу наших произвођача и прерађивача поврћа на међународним сајмовима;

6) институционална подршка кроз различите пројекте за унапређење повртарства.

XI. СЕКТОРСКА АНАЛИЗА - ВОЋАРСТВО

1. Значај и основни трендови

Воћарство је једна од најпродуктивнијих пољопривредних грана. Захваљујући великом броју воћних врста омогућено је коришћење бројних локација и подручја са веома различитим земљишним и климатским условима за воћарску производњу, па самим тим и земљишта слабијих физичких, хемијских и других особина.

Производња воћа и прерађевина од воћа може да буде веома профитабилна и значајна извозна грана, што подразумева предузимање мера у правцу интензивирања воћарске производње, као и осавремењавања и специјализације прерађивачких капацитета. Данас се у свету, а све више и код нас развијају:

1) производња воћа контролисаног квалитета (од контроле земљишта до примене свих агротехничких мера);

2) интегрална производња где се јасно прописују правила примене агротехничких мера за одређени регион и воћну врсту;

3) органска производња воћа.

2. Циљеви политике

Програмом ће Министарство да дефинише активности и мере подршке које ће довести до спровођења низа реформи у овој области.

Приоритетни циљеви за наредни период:

1) унапређење квалитета садног материјала кроз унапређење система сертификације и контроле;

2) регулисање промета пестицида и започињање контроле резидуа;

3) повећање површина под органским и интегрално сертифицикованим воћњацима;

4) увођење стандарда квалитета у примарној производњи воћа и преради воћа;

5) адаптација постојећих и изградња нових прерадних капацитета и складишних простора.

3. Тржишни ланци у воћарству

а) Обезбеђивање инпута

Производња и промет садним материјалом

Република Србија је некада била велики извозник садног материјала. У последњих десет година земље ЕУ траже искључиво сертификовани садни материјал, а у то време наша земља није имала законски успостављену шему сертификације. Производња се заснивала на стандардном садном материјалу (најнижа категорија), па је стога извоз био онемогућен.

У Републици Србији је најзаступљенија производња саднице винове лозе, јабуке, шљиве, крушке, брескве и вишње. Претежно се производе стандардни, а у мањој мери тестирани и безвирусни сертификовани садни материјал. Структура заступљености сорти произведених воћних садница тренутно је неодговарајућа. Велики проблем у протеклом периоду представљао је и здравствено неисправан садни материјал, што је негативно утицало на веће интензивирање воћарске производње.

Донети закони допринели су постепеном уређењу области производње садног материјала, враћању поверења код купаца (пољопривредних произвођача), повратку на инострано тржиште, а уз финансијско фаворизовање сертификованог садног материјала дошло је до повећане потражње оваквих садница и до повећаног интересовања расадничара за производњу истих.

Већина расадничара подржава регулисање производње садног материјала кроз сертификацију и интродукцију квалитетних иностраних сорти, али истичу и проблеме са којима се сусрећу приликом прилагођавања:

- 1) строги критеријуми који се тичу изолације матичњака и растила;
- 2) немогућност производње садног материјала аутохтоних сорти;
- 3) отежана набавка основног садног материјала, нарочито заштићених (лиценцираних) сорти;
- 4) неповерење страних власника заштићених сорти према домаћим расадничарима и неовлашћено умножавање заштићених сорти од стране домаћих расадничара;
- 5) застарелост сортимента код већине воћних врста - доминирају сорте које се користе за даљу прераду, а које се уз то одликују малом родношћу и лошим квалитетом плодова.

Већина ових проблема је реална тако да ће Министарство током 2010-2013. године покренути иницијативе за њихово решавање и то на следећи начин:

1) помоћ произвођачима да пронађу локације које одговарају условима изолације, на пример при давању у закуп државног земљишта. Организовање конзорцијума и заједничких матичних засада које би користили већи број расадничара;

2) давање могућности уматичења аутохтоних сорти које су од посебног интереса за Републику Србију, финансирање центара за премултипликацију и конзервацију (мрежаници, биљке за индексирање, топле леје и др.) како би они произвели основни (базни) садни материјал за расадничаре;

3) организовање институционалне помоћи набавке основног садног материјала за већи број расадничара;

4) након усвајања Закона о заштити биљних сорти у 2009. години ради се на учлањењу у УПОВ (Међународна организација за заштиту биљних сорти), као и интензивна контрола од стране фитосанитарне инспекције по питању умножавања садног материјала заштићених сорти.

Активности су:

1) наставак адекватне помоћи у подизању матичних засада (наредних неколико година док се не подигне довољан број матичњака основне категорије);

2) помоћ код обезбеђивања парцела са одговарајућим изолационим простором;

3) подршка увођењу размножавања културом ткива;

4) подршка увођењу адекватних слабобујних подлога и подлога које побољшавају квалитет плодова;

5) подршка увођењу контејнерске производње садница;

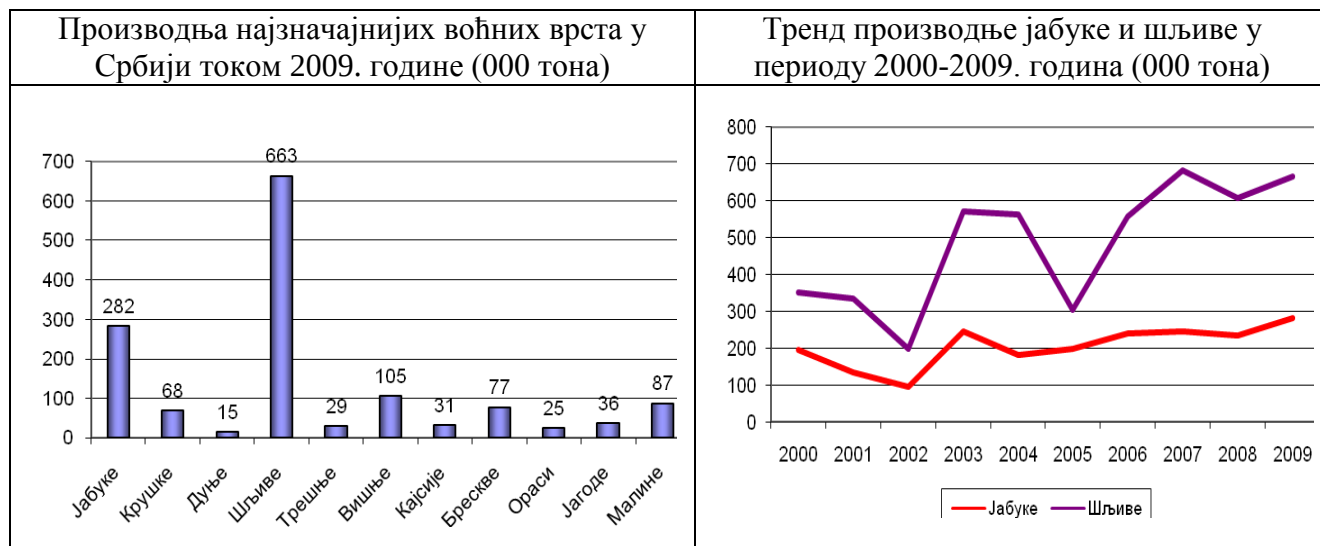
6) помоћ код откупа права (лиценци) за умножавање заштићених сорти;

7) наставити програм ерадикације заражених засада воћа.

б) Производња воћа

Укупна производња воћа у Републици Србији у 2009. години износи 1.418.000 тона. У 2007. години Република Србија је са својом укупном производњом воћа од 1.356.000 тона учествовала са 1,11% у светској производњи воћа, односно са 6,57% у односу на производњу воћа у ЕУ. Највећи удео у производњи има малина која учествује са 15,2% у светској производњи, односно са 65% у односу на производњу у Европској унији.

Површине под воћњацима у 2009. години обухватају 240.285 хектара, што чини 4,71% укупних пољопривредних површина, односно 5,69% од обрадивих површина у Републици Србији. Највећи проценат од ове површине под којом се налазе воћни засади, традиционално је под шљивом - 50%, затим јабуком - 18% и вишњом – 7 % од укупног броја стабала свих воћних врста у Републици Србији.

Ова производња се одвија углавном на малим парцелама које су у индивидуалним сектору и то чини око 95% производње док је свега 5% производње остало у саставу великих комплекса.

У централном делу Републике Србије површине под воћњацима чине 6,65% пољопривредног земљишта, док је у Аутономној покрајини Војводина свега 1%. Највећа производња малина заступљена је у западном делу Републике Србије, вишања у јужном делу Републике Србији, док се јабука и шљива гаје на територији целе Републике Србије.

Јабука

У структури укупне производње под воћем јабука учествује са 20%, а по укупној вредности производње воћа у Републици Србији је на четвртм месту (статистички подаци за 2009. годину). Просечан принос јабуке у последњих пет година износи 16 килограма по стаблу. Највећи просечан принос јабуке у Европи има Словенија - 49 t/ha. У засадима јабуке у Републици Србији водећа сорта је ајдаред са 44%, златни делишес са 14%, црвени делишес-7,6%, грени смит-7,2%, док су остале сорте заступљене у мањој мери. У наредном периоду неопходно је мењати сортимент јабуке у корист летњих сората, које раније сазревају и на тај начин остварити већи профит на тржишту. С обзиром да се ради о воћној врсти која има дугу сезону потрошње може се добро чувати, има релативно приступачну цену, постоје навике у потрошњи, очекује се да ће се производња у наредном периоду повећати.

Шљива

Шљива у Републици Србији заузима прво место како по засађеној површини, тако и по производњи. Укупан број родних стабала у 2009. години износи 41,6 милиона (94% у централној Србији) са тенденцијом незнатног опадања по просечној стопи од 0,2% годишње. Просечан принос шљиве у последњих пет година износи 14 килограма по стаблу. У последњих пар година све је више

модерних интензивних засада шљиве са приносом од 14 t/ha. Међутим, велики је број старих, традиционално подигнутих засада, са приносом од 3,3 t/ha, што је за 5,9 тона ниже у односу на остварени европски просек (највећи просечан принос у Европи има Словенија са преко 20 t/ha док је просек у ЕУ 9,2 t/ha). Генерално гледано, структура сортимента доста је неповољна јер се процењује да аутохтоне ракијске сорте учествују са једном половином, а оне су изразито осцилирајуће родности и врло различитог, па чак и лошег квалитета плода. У структури прераде шљиве доминантно учешће има производња ракије, јер се у ракију преради 75% укупне производње шљиве. Просечна производња ракије износи 44,8 милиона литара са тенденцијом пораста по стопи од 2,9% годишње. У суву шљиву преради се 3,4% укупне производње, што је лимитирано тржишним потенцијалима, односно тражњом, како на домаћем, тако и на међународном тржишту. Просечна производња суве шљиве износи 4,300 тона са тенденцијом повећања по стопи од 2,3% годишње. Остали део произведене шљиве се преради у пекмез, као и друге производе од шљива – џем, мармелада, слатко и др.

Вишња

Вишња представља значајно и перспективно воће, пре свега са становишта извоза на међународно тржиште. Ова воћна врста налази се на трећем месту по површинама под воћем у Републици Србији, као и по укупној вредности производње воћа. Просечан број родних стабала под вишњом у Републици Србији износи 8,6 милиона са тенденцијом благог раста по просечној стопи од 1,6% годишње.

Принос вишње по стаблу у последњих пет година у Републици Србији износи 10 килограма по стаблу, односно 8 до 10 t/ha (највећи просечан принос у Европи има Грчка са 12 t/ha). У последњих пет година просечна производња вишње је на нивоу од 88.000 тона. У структури производње воћа, вишња учествује са 13,8%. Сортимент вишње је углавном прилагођен сортама које се користе за индустријску прераду, а од сорти углавном доминира Облачинска вишња. Вишња представља добру сировину за нашу прерађивачку индустрију. Највећи део се прерађује као замрзнута вишња са и без коштице, конзервисана, као и сок од вишње.

Малина

Република Србија је један од највећих светских произвођача малине, а највеће површине под овим воћем су у Западној Србији (Ариље, Пожега, Ужице, Љубовија) где се производи око 55% од укупне производње, Северозападна Србија (Ваљево, Шабац, Осечина) са 35% производње и Југозападна Србија (Брус, Александровац и Куршумлија). Једна трећина светске производње малине, врхунског квалитета се произведе у Републици Србији. Укупна површина под малином у 2009. години у Републици Србији износи 15,000 хектара и у структури површина под воћем учествује са 6,2%. Просечан принос малине у последњих пет година износи 5,3 тона по хектару што је за 6% више у односу на остварени европски просек. Просечна европска производња малине износи 357.000 тона.

Сортимент малине је углавном прилагођен сортама које се користе за индустријску прераду, од сорти углавном доминирају Виламет и Микер. У нашој земљи малина представља најпрофитабилнији извозни артикал. Од укупно произведене количине малина у Републици Србији веома мали део одлази на домаће тржиште као свежа малина, док се највећи део прерађује у замрзнуту малину (роленд, гриз, блок, брух, оригинал) и као такав извози. Свежа малина се веома мало извози. Малина се највише извози у земље ЕУ (Немачка, Француска, Холандија, Аустрија, Италија), а од земаља у окружењу највећи извоз је у Босну и Херцеговину и Хрватску. Република Србија извози око 90% своје производње.

Поред проблема који оптерећују воћарску производњу, трендови раста површина, приноса и производње су генерално позитивни. Елиминисањем или смањењем проблема као што су низак ниво примењене технологије, традиционализам у производњи који спречава примену нових технологија, недовољне површине под заливним системима за наводњавање, мали удео интегралне и органске производње, застарела механизација, мали проценат осигураних усева, мале површине под системима за противградну заштиту, лоша организованост произвођача у асоцијације и задруге, застарео сортимент-трендови би били још позитивнији и тиме допринели богатству произвођача и прерађивача.

Активности су:

- 1) израда рејонизације и формирање регистра произвођача воћа;
- 2) подстицање увођења добре пољопривредне праксе у воћарску производњу;
- 3) инвестициона подршка подизања нових модерних производних засада (интензиван засад са савременим сортиментом и модерном технологијом гајења);
- 4) инвестициона подршка примене савремене воћарске механизације и система за наводњавање;
- 5) израда Националног програма воћарства у Републици Србији.

в) Прерада и складиштење

Прерада воћа представља велики индустријски потенцијал. По подацима из 2008. године воће се замрзава и складишти у 118 хладњача, а заједно са поврћем у

још 20 хладњача. Укупан инсталисани капацитет хладне прераде је 303.315 тона, од чега се користи 218.368 тона. Тренутно 49 хладњача имају или су у процесу увођења стандарда *ISO 9001* и *НАССР*.

Фабрика за топлу прераду воћа и мешовитих које прерађују и воће и поврће има 39 чија је искоришћеност капацитета око 50%.

Поред тога ради и 20 фабрика за производњу сокова и концентрата.

Знатан број прерађивача не функционише или поседује опрему слабијег квалитета, док само мали број компанија имају високу технологију прераде.

Продужетак сезоне свежег воћа ограничен је и могућностима складиштења. Проблем је што су постојећи капацитети неодговарајући са застарелим начином чувања и без климатизације па се јављају велики губици. Од 118 хладњача колико их је у Републици Србији само неколико има модерне услове складиштења са *ULO* (*ultra low oxygen*) технологијом. Оваквих хладњача има само десетак у Републици Србији, а потребан број је знатно већи. Такође, један део прерадних капацитета још увек нема имплементиране системе квалитета. Класирање и паковање свежег воћа је још увек слабо заступљено, поготово кад је реч о малим паковањима. Треба увести обавезу вођења регистра прерађивача и складиштара.

Активности су:

1) инвестициона подршка кроз буџетска средства Министарства и ИПАРД фонда која ће подржати подизање, тј. изградњу *ULO* хладњача, изградњу нових и адаптацију постојећих складишта, набавку сушара и опреме за чишћење, сортирање, калибрирање и паковање воћа, подстицање увођења добре пољопривредне праксе у воћарску производњу;

2) подршка увођењу стандарда *НАССР* и *ISO*;

3) доношење нових и усаглашавање постојећих стандарда и прописа о квалитету за свеже, замрзнуто и сушено воће, као и производа добијених прерадом воћа, са стандардима *ОЕЦД*, *УНЕЦЕ* и *ЕУ*.

г) Цене

Цене воћа се слободно формирају на тржишту као резултат договора између откупљивача и произвођача. Међутим, како би се унапредили односи дуж тржишног ланца неопходно је донети правилник о откупу и откупним местима.

Услед великог утицаја климатских фактора на пољопривредну производњу, произведене количине воћа могу значајно да варирају из године у годину што директно утиче на откупну цену воћа. Цене воћа у Републици Србији бележе константан раст као резултат повећаног извоза, високе заштите и сличних трендова на међународном тржишту.

Активности су:

1) инвестициона подршка у сабирно дистрибутивне центре који ће омогућити униформност и уједначеност квалитета воћа, као и њихов континуитет;

2) инвестициона подршка у прерадне капацитете-ланац прераде: берачице, калибратори, сецкалице, сушара, полирка, мини-пакерица и сл. (посебно код јагодастог воћа);

3) унапређење информисаности произвођача о потребама тржишта и кретању цена на кванташким и зеленим пијацама (*СТИПС*);

- 4) доношење правилника о условима откупа свежег воћа;
- 5) доношење нових и усаглашавање постојећих стандарда са стандардима ОЕЦД, УНЕЦЕ и ЕУ о класама и квалитету свежег воћа;
- 6) доношење правилника о квалитету свежег воћа и поврћа.

д) Спољнотрговинска размена воћа

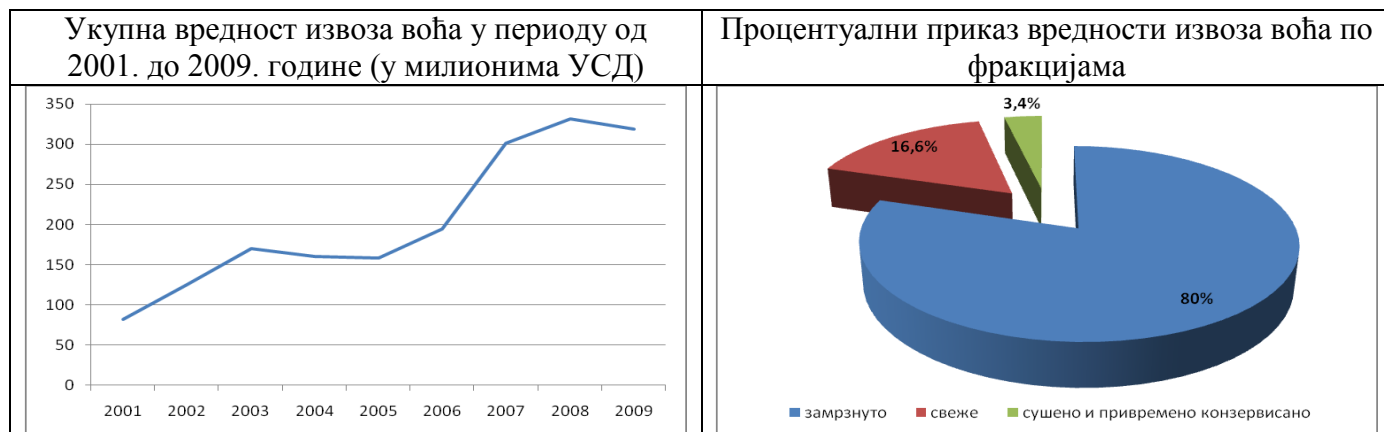
Основне карактеристике тржишта воћа у Републици Србији су:

- 1) највећи део произведеног воћа се продаје на кванташима и зеленим пијацама или се даје у откуп;
- 2) релативно је мало уговорене производње за познатог купца;
- 3) производња је углавном усмерена ка извозу, а не ка потребама домаћег тржишта;
- 4) мало се води рачуна о захтевима и потребама купаца,
- 5) лоша је организованост произвођача како у производњи тако и у маркетингу;
- 6) не постоји спремности да се усвоје нове идеје и технологије. Доминира традиционални начин производње док млађи и школовани произвођачи лакше усвајају нове идеје и технологије;
- 7) није дефинисано шта се може понудити тржишту, какав би требало да буде квалитет плодова и које стандарде је потребно испунити. Још увек нису хармонизовани и усклађени прописи везани за стандард и квалитет производа, као и одговарајуће процедуре за усвајање истих;
- 8) производи на тржишту нису сортирани по облику и величини нити су паковани на одговарајући начин;
- 9) непостојање велетрговина дистрибутивних центара и других места продаје који су опремљени адекватним складишним капацитетима.

Република Србија је нето извозник воћа. Удео извоза воћа и прерађевина у укупној вредности извоза пољопривредно-прехрамбених производа извоз воћа учествује са око 15,6%.

У последњих пет година у просеку се извезе 17,31% од произведеног воћа (свеже, замрзнуто и сушено), а остало се највећим делом преради у прерађевине од воћа (сокове, џемове, мармеладе, компоте и сл), прода на домаћем тржишту или потроши у домаћинствима.

У укупној вредности извоза воћа по фракцијама највећи удео заузима замрзнуто воће са 80%, док извоз свежег воћа износи 16,6%. Само 3,4% се односи на сушено воће и прерађевине од воћа. Највећи удео у извозу има малина која у укупном извозу пољопривреде учествује са 16,34%.

У последњих неколико година примећен је све већи тренд раста извоза свежег воћа. Највећи пораст у извозу свежег воћа забележен је код јабуке.

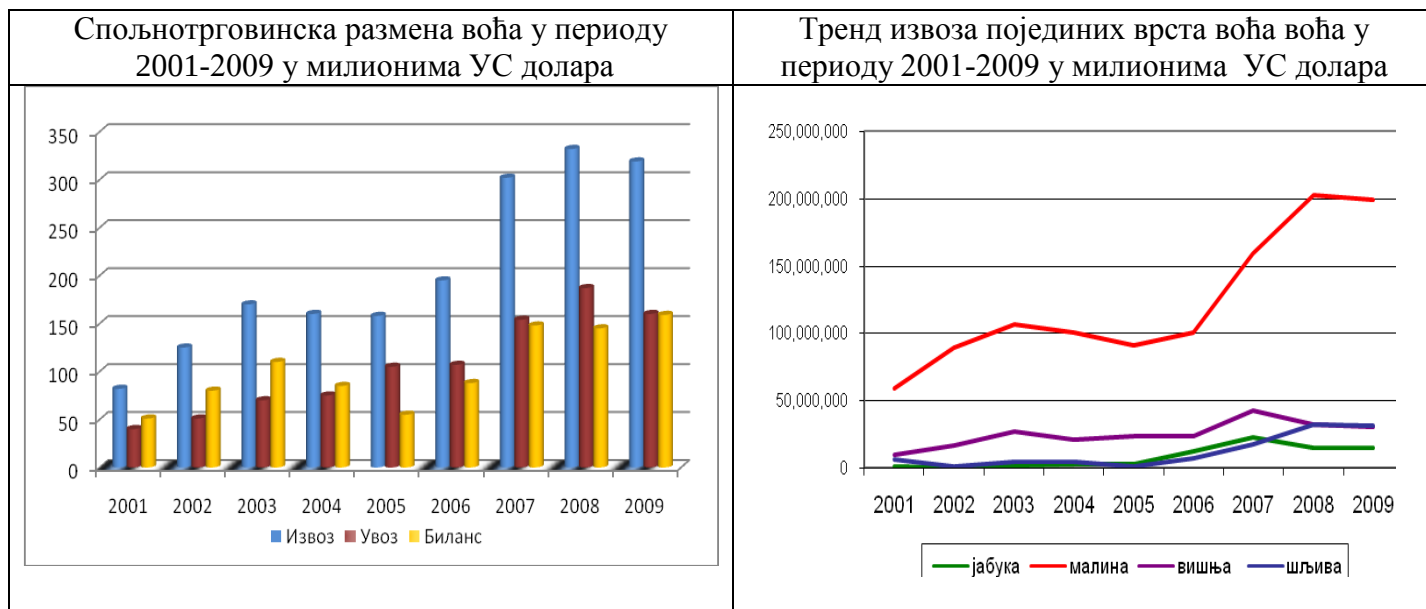
Највећи извоз нашег воћа је на тржиште ЕУ где се пре свега извози замрзнуто воће, а у првом реду замрзнуте малине, вишње и купине, пре свега ЦЕФТА партнери, Босна и Херцеговина, Македонија, Хрватска и Црна Гора, као и Руска Федерација која се све више отвара за ове производе из наше земље (највећи продор на ово тржиште је постигнут са свежим јабукама).

Свеже, замрзнуто и сушено воће се највише извози у Руску Федерацију-38%, Аустрију-16%, Босну и Херцеговину -14%, Немачку-6%, Холандију-4% и Румунију-3% од укупне вредности извоза свежег воћа, док за остале земље она износи 14% од вредности извоза.

По подацима из 2009. године извоз свежег воћа по воћним врстама и по земљама је следећи:

- 1) јабука - Русија 80,02%, Босна 7,32%, Црна Гора 6,24%, Немачка 4,52%;
- 2) крушка - Русија 75,58%, Црна Гора 10,03%, Хрватска 7,07%;
- 3) бресква - Русија 45,28%, Црна Гора 20,12%, Босна 15,34%, Румунија 10,34%, Турска 2,56%;
- 4) кајсија - Русија 39,81%, Хрватска 17,62%, Босна 9,23%, Црна Гора 8,46%, Румунија 6,34%;
- 5) трешња - Русија 92,12%, Црна Гора 6,94%;
- 6) шљива - Русија 57,20%, Босна 15,35%, Бугарска 8,39%, Црна Гора 6,41%, Швајцарска 4,86%;
- 7) јагода - Русија 86,68%, Црна Гора 7,18%, Румунија 5,94%.

И поред тога што се у Републици Србији производи воће оно се и увози, нарочито у зимском периоду и то углавном тропско и субтропско воће (банане, агруми) али и континентално (јабуке, лешник, бадем, кајсије, крушке). Воће у укупном увозу свих пољопривредних производа учествује са око 15%. Највећи увоз воћа је од стране ЦЕФТА партнера.

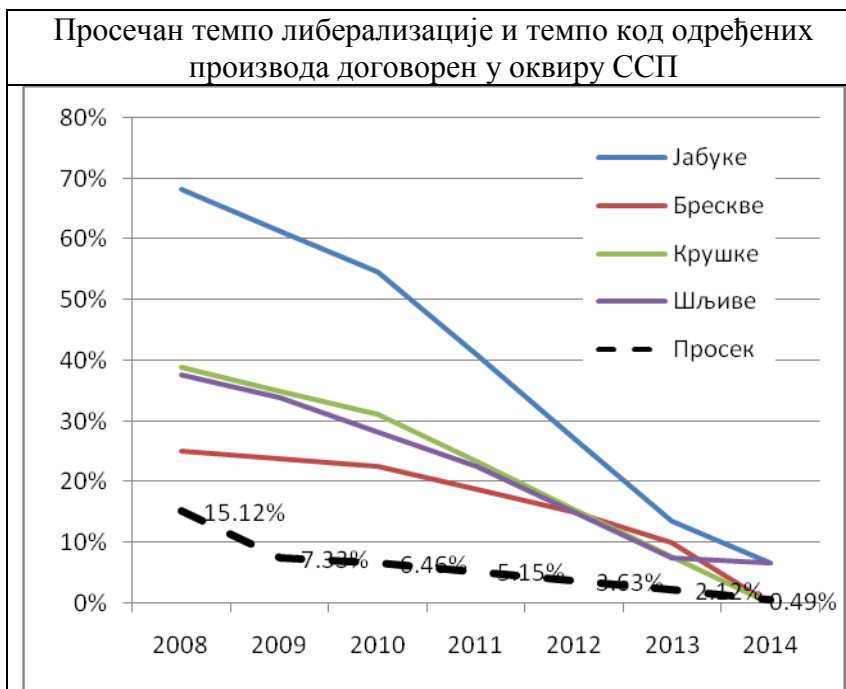

Република Србија је ценовно и квалитативно конкурентна у производњи одређених врста воћа, првенствено малине и вишње, на шта указују значајни извозни резултати. Позитивни трговински биланс у трговини воћем, највероватније неће претрпети значајне промене у наредне три године, ни после започињања имплементације

Трговинског споразума са ЕУ, тј снижавања царина договорених у оквиру ССП, нарочито ако се узме у обзир и то да су за осетљиве групе производа као што су неке врсте свежег воћа задржане сезонске царине (јабуке, крушке, дуње, кајсије, трешње, вишње, брескве, нектарине, шљиве и јагоде).

Активности:

- 1) новчано и организационо подржати наступе произвођача и прерађивача воћа на најважнијим светским сајмовима;
- 2) промовисати производе од воћа и произвођаче воћа на домаћем и иностраном тржишту;
- 3) подржати заједничке наступе компанија на иностраним тржиштима.

ђ) Потрошња

Просечна годишња потрошња воћа по становнику је мала у поређењу са европским земљама. Охрабрујуће је да је присутан тренд пораста потрошње свежег воћа како по становнику, тако и по домаћинству. Према подацима Републичког завода за статистику потрошња воћа по домаћинству у 2008. години износи 167,9 kg, од чега 33,9 kg јабука, 24,3 kg банана, 22,2 kg агрума, 7,6 kg стоног грожђа и 79,9 kg осталог воћа. Ипак, у поређењу са земљама у окружењу она је и даље мала, а препорука Светске здравствене организације је да се дневно уноси око 400 грама, што на годишњем нивоу износи око 146 kg.

У Републици Србији је потрошња јабука велика и према подацима Републичког завода за статистику ова воћна врста се налази на првом месту по потрошњи у домаћинству, која у 2008. години износи 33,9 килограма. Од коштицавог воћа највећу потрошњу бележе брескве, нектарине и вишње, док се остало воће троши у знатно мањој мери. Потрошња одређених воћних врста је сезонског карактера, па се јабуке и крушке тако највише троше у зимским месецима, док је потрошња коштицавог воћа везана за летњи период (трешње-мај, јун-брескве, кајсије и нектарине-јун, јул, август).

Највећи део произведеног воћа се преради-хладна прерада или замрзнуто воће је знатно заступљеније од топле прераде, односно конзервисаног воћа. Највише се прерађује коштицаво воће, знатно мање јабучасто и јагодасто, док се језгасто прерађује незнатно. Последњих година приметан је велики тренд раста потрошње за индустријску прераду од преко 10 пута код јабука или неколико пута у случају шљиве.

Подржати пројекте који имају за циљ промовисање потрошње свежег воћа на домаћем и иностраном тржишту, а нарочито међу децом.

е) Политика подршке

Циљ је да се воћарска производња унапреди како подизањем нових интензивних засада, унапређењем квалитета производа тако и већом профитабилношћу производње. Да би се то постигло пружиће се подршка воћарској производњи кроз различите програме мера од чега су најважније:

1. тржишне мере: извозне стимулације за замрзнуто воће (5%), конзервисано воће (10%), сушено воће (10%), сокове (10%);

2. структурне мере:

1) инвестициона подршка за набавку опреме и механизације за унапређење воћарства:

- опреме за наводњавање (30-40%),
- опреме за заштиту засада од корова, болести, штеточина и града (30-40%),
- механизације за бербу воћа (30-40%),
- широко захватна механизације (30-40%),
- субвенције за објекте заштићеног простора покривеног пластиком (30-40%),
- субвенције за набавку мини сушара (40%),

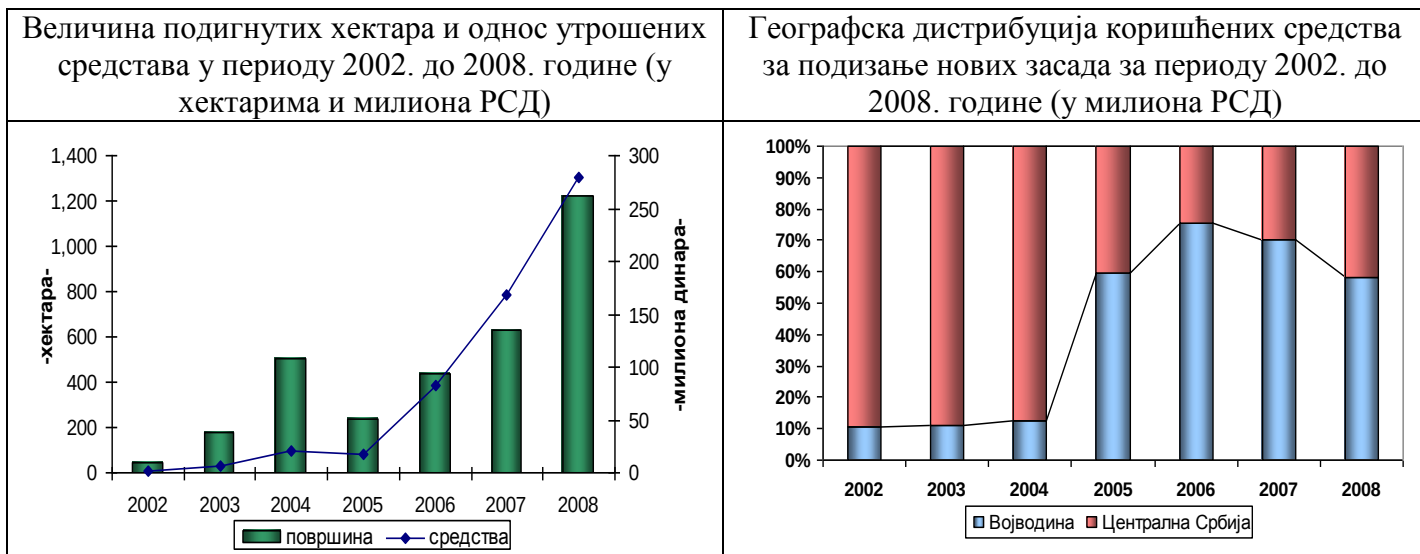
- субвенције за подизање хладњача (40%);
- 2) подршка подизању нових и унапређењу старих засада:
 - подстицајна средства за подизање нових производних засада воћа,
 - подстицајна средства за подизање нових матичних засада воћа,
 - подстицајна средства за крчење заражених засада воћа,
- 3) подршка увођењу стандарда (ISO 22000, GLOBALG.A.P, HCCP)
- 4) подршка наступу наших произвођача и прерађивача на међународним сајмовима;

3. кредитна подршка:

1) дугорочни кредити за подизање нових засада, као и опреме и механизације за воћарску производњу и изградњу нових и адаптацију постојећих прерадних и складишних капацитета;

2) краткорочни кредити за обртна средства (амбалаже, репроматеријала и инпута) која се могу користити у воћарској производњи.

Сигурно најважније мере унапређења воћарске производње јесу подстицаји за нове засаде уведени 2004. године. Примећује се раст површина под новим засадама воћа из године у годину, као и константно повећање износа новчаних средстава по хектару новог засада. Разлог повећања износа подстицајних средстава је све већа оријентација пољопривредних произвођача ка сертифициваном (безвирусном) садном материјалу који је знатно више подстицајан у односу на стандардни садни материјал. Други разлог је све већа оријентација пољопривредних произвођача ка интензивној, односно густој садњи засада (кроз уредбу се стимулација врши по садници за сво јабучасто, коштичаво и језгасто воће, док се само за јагодасто воће подстицај врши по хектару), односно подизање засада савременом технологијом гајења воћа.

Министарство од 2007. године спроводи мере помоћи за увођење сертификације садног материјала кроз финансирање подизања матичних засада основне (базне) категорије, а који су неопходни за производњу сертифициваних садница.

Од 2007. године је уведена нова мера Министарства којом се подстиче крчење заражених засада воћа и винове лозе са циљем формирања здравствено безбедносних зона на којима ће се засновати нови матични и производни засади са сертифицикованим садним материјалом.

Основни проблеми приликом досадашње политике подршке сектору воћарства су:

- 1) неусаглашеност законских прописа,
- 2) слаба информисаност и доступност малим и појединачним произвођачима воћа у мање развијеним сеоским подручјима о мерама подршке Министарства у овом сектору,
- 3) спор обрт капитала услед чега постоји бојазан и неспремност, пре свега малих произвођача да инвестирају у подизање воћњака,
- 4) дуг период од пријављивања за подстицајна средства до њихове реализације, тј. спора имплементација уредби, односно конкурса;

Активности су:

У периоду 2010-2013. године подршка ће се заснивати на:

- 1) изради и усвајању подзаконских аката на основу Закона о безбедности хране;
- 2) бољој информисаности произвођача и прерађивача воћа;
- 3) мотивисању произвођача да на дугогодишње закупљеном земљишту подижу воћњаке;
- 4) наставити са промовисањем мера подизања нових матичних и производних засада воћа;
- 5) наставити са промовисањем мера крчења заражених засада и формирања здравствено безбедносних зона;
- 6) јачању инвестиционе подршке за адаптацију постојећих и изградњу нових складишних и прерађивачких капацитета;
- 7) јачању инвестиционе подршке за куповину опреме и механизације;
- 8) увођењу стандарда квалитета у складу са стандардима ЕУ;
- 9) укидању извозних субвенција.

ХИИ. СЕКТОРСКА АНАЛИЗА – ВИНОГРАДАРСТВО И ВИНАРСТВО

1. Значај и основни трендови

Виноградарско-винарски сектор у Републици Србији је сектор са дугом традицијом и тренутно неискоришћеним потенцијалом. Са друге стране вино није само пољопривредно-прехранбени производ високе нутритивне и лековите вредности, већ представља и параметар културног развоја једне земље.

Производња грожђа се претежно обавља на приватним породичним поседима у оквиру пољопривредних газдинстава, са изузетком десетак великих винарија (бивше друштвене винарије) које имају сопствене винограде.

На територији Републике Србије је на основу статистичких података 1955. године било око 135.000 хектара винограда, да би 2009. површине опале на око 58.000 хектара, док се процењује да су тренутне реалне површине под виноградима знатно мање.

До ове дугогодишње тенденције опадања производње грозђа и вина дошло је услед:

- 1) лоших тржишних услова;
- 2) пропадања великих винарија које су откупљивале грозђе од малих произвођача;
- 3) лошег сортимента винове лозе и дугогодишње производње вина ниског квалитета;
- 4) непостојања јасне законске регулативе у претходном периоду;
- 5) непостојања јасне категоризације квалитета вина и недовољно јасног обележавања таквих вина у претходном периоду;
- 6) непостојања недовољно модерних прерадних капацитета;
- 7) лошег имиџа српских вина и недовољне медијске промоције;
- 8) повећаног увоза јефтиног вина и грозђа из Македоније;
- 9) губитка поверења од стране купаца по питању квалитета и контроле домаћих вина.

Потрошња вина је такође дуго била у опадању, али је новим државним мерама и појавом приватних породичних винарија мањег капацитета које производе висококвалитетна вина, стање делимично поправљено и запажа се постепено повећање производње вина са географским пореклом као и потрошња висококвалитетних вина.

Одговарајућим мерама које је предузело Министарство у последњих неколико године допринело је опоравку виноградарско-винарског сектора, као и да су усвајањем Закона о вину („Службени гласник РС”, број 41/09), који је у потпуности усаглашен са најновијом регулативом Европске уније у области Заједничке организације тржишта за вино у ЕУ, створени услови за уређивање овог сектора у Републици Србији, у складу са свим начелима и прописима ЕУ.

2. Циљеви политике

У периоду од 2010-2013. године оперативним програмом реформише овај сектор и мерама подршке га унапреди и усклади са ЕУ стандардима и трендом повећане потражње за висококвалитетним винима.

Циљеви за овај период обухватају:

- 1) прилагођавање мера постојећој ситуацији и трендовима у сектору виноградарства и винарства и усклађивање са ЕУ стандардима кроз доношење одговарајућих аката и успостављање институционалних система;
- 2) интензивно подизање винограда адекватним сортиментом (минимално 1.000 хектара годишње) и стварање минимално задовољавајуће домаће сировинске базе за производњу висококвалитетног вина;
- 3) унапређење квалитета домаћег вина;
- 4) усклађивање система географског порекла са реалном ситуацијом и повећање броја вина са географским пореклом;
- 5) успостављање нове рејонизације и трансформисаног система географског порекла вина;
- 6) смањење великог негативног спољнотрговинског биланса у промету вина, пре свега са Македонијом и Црном Гором;

7) афирмацију српског вина и аутохтоних сорти кроз интензивну промоцију.

3. Тржишни ланац производње грожђа и вина

Виноградарство и винарство у последњих неколико деценија бележе интензиван пад окарактерисан крчењем винограда и пропадањем великих бивших друштвених винарија. Са друге стране постоји перманентно повећање увоза вина у ринфузу из Македоније које се пуни и пакује у Републици Србији. Помоћ овом сектору кроз тржишне и структуралне мере је у претходном периоду била занемарљива у односу на неопходну подршку за покретање развоја и обнову виноградарства и винарства.

а) Обезбеђивање инпута

Појава извесних проблема у виноградарској производњи и експлоатацији винограда је често последица неодговарајућег квалитета садног материјала, неадекватне примене ђубрива, припреме земљишта, неадекватног наводњавања винограда са стоним сортама, непостојања клонова домаћих и аутохтоних сорти и остало, што се негативно одражава на успешност ове производње.

Унапређење производње сертификованог садног материјала

Иако је тежња Министарства да се повећа производња сертификованог садног материјала, тренутно је производња стандардног садног материјала већа од производње сертификованог. Законом о садном материјалу из 2005. године омогућена је производња сертификованог садног материјала, када су и уведени сертификати (етикете) које издаје Министарство-Управа за заштиту биља. То је допринело постепеном уређењу области производње садног материјала, враћању поверења код купаца, повратку на страно тржиште, а уз финансијско фаворизовање сертификованих садница при субвенционисању подизања засада дошло је до повећане потражње за сертификованим садницама и повећања интересовања расадничара.

Због немогућности набављања основног садног материјала за подизање матичних засада и његове високе цене у Републици Србији постоји дефицит сертификованих

Атестиране количине садног материјала винове лозе			
НАЗИВ ВРСТЕ САДНОГ МАТЕРИЈАЛА	ДЕКЛАРИСАНА КОЛИЧИНА (ком.)		
	2006/2007.	2007/2008.	2008/2009.
Калемови	8.715.448	11.665.350	12.299.111
Резнице	10.613.350	7.687.000	8.240.950
Виоке	5.088.700	6.311.000	8.659.120
Калем окца	2.348.000	2.826.300	

садница појединих квалитетних клонова и као последица тога повећан увоз оваквих садница.

На основу тренутне ситуације смањења тренда подизања засада, проузрокованим светском економском кризом може се закључити да ће се јавити вишкови садница стандардне категорије и неклонског материјала.

Како се са интензивним подизањем матичних засада основне категорије одговарајућих клонова започело тек у 2008. години одговарајућа дистрибуција клонских садница сертифициване категорије може се очекивати тек у наредном периоду. Из тог разлога производња ових садница засниваће се добрим делом и на увозном репродукционом материјалу (пре свега се мисли на виоке) од којих се производе сертифициване саднице у Републици Србији.

Активности су:

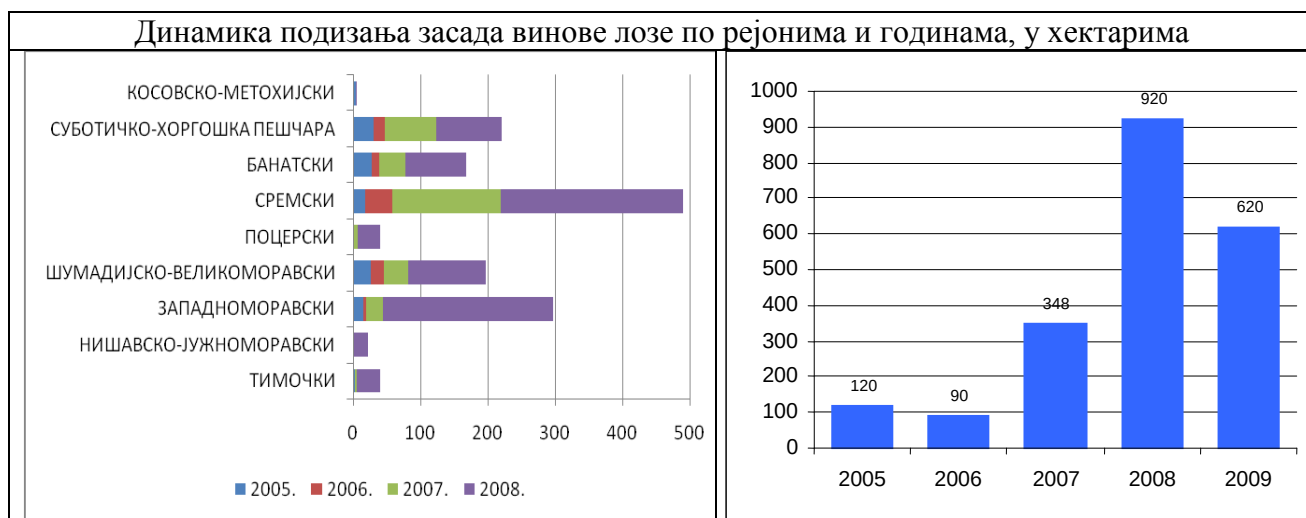
1) интензивно помагати наредних неколико година подизање матичних засада (док се не подигне довољан број матичњака основне категорије) нарочито са заштићеним сортама, клоновима и подлогама;

2) дати могућност уматичења аутохтоних сорти које су од посебног интереса за Републику Србију убрзаним специјалним процедурама;

3) субвенционисати наступ расадничара на другим тржиштима.

Унапређење подизања производних винограда

У периоду од 2005-2009. године највише винограда са наслоном подигнуто је у Сремском, а затим у Западноморавском рејону. Иако је Нишавско-јужноморавски рејон велике површине и потенцијала у претходном периоду је подигнуто изузетно мало винограда. Слична ситуација је у Тимочком рејону где постоји огроман потенцијал за производњу црвених вина. С обзиром да Република Србија увози доста црвеног вина, пре свега из Македоније и Црне Горе, потребно је посебну пажњу у аграрној политици посветити овим рејонима.

Уколико би се годишње подизало 1.000 хектара са размаком од 2,5 ha1 метар, минимална потребна количина произведених сертифициваних садница била би 4.000.000 садница годишње. С обзиром на то да је просечна цена сертифициваних садница винове лозе 1,2 евра, годишњи трошкови за саднице сертифициване категорије за 1.000 хектара су 4.800.000 евра.

Прилагодити мере подршке подизања винограда одговарајућим сортама рејонизацији и економској моћи произвођача грозђа кроз помоћ малим произвођачима и подизање винограда са наслоном са црним винским и аутохтоним

сортама у одређеним рејонима, односно препорученим сортама за свако виноградарско подручје.

Побољшање фитосанитарног статуса винограда

У последњих неколико година највећи проблем у појединим виноградарским рејонима (Жупско виногорје и група нишких виногорја) је болест златастог жутила и црвенила лишћа винове лозе чији је проузроковач *Flavescence doreé*, која се посредством цикада врло брзо шири и преноси на здраве чокоте винове лозе. Крајњи ефекат ове болести јесте сушење чокота винове лозе и пропадање винограда.

Иако се са извесним мерама крчења заражених и запуштених засада почело кроз мере Министарства - Управе за заштиту биља у ранијем периоду у сузбијању и контролисању ове болести неопходно је интензивирати мере које ће као резултат имати крчење старих, запуштених и заражених винограда, као и примену адекватних мера за сузбијање вектора (цикада) ове болести.

Активности су:

- 1) наставити спровођење мера у циљу крчења заражених и запуштених засада, нарочито у Жупском виногорју и нишкој групи виногорја;
- 2) уговорно обавезати кориснике средстава Министарства по различитим основама на хемијско третирање у циљу сузбијања вектора златастог жутила и црвенила лишћа винове лозе, као и на крчење чокота заражених златастим жутилом и црвенилом лишћа винове лозе, ESCA и вирусним обољењима.

б) Производња грозђа

Производњу грозђа у Републици Србији карактеришу:

- 1) неадекватан сортимент и запуштени виноград;
- 2) високи трошкови производње;
- 3) уситњеност парцела под виноградима и немогућност већег обима подизања винограда услед уситњености парцела;
- 4) висока ценовна конкурентност грозђа из Македоније;
- 5) недостатак радне снаге, пре свега за резидбу и бербу као и неповољна старосна структура произвођача грозђа.

Иако подаци Републичког завода за статистику из 2009. године показују да у Републици Србији има око 58.000 хектара под виновом лозом и око 300.000.000 чокота, реалне површине под овом културом су знатно мање и процењују се на око 20.000 хектара.

Министарство је у 2008. години започело пилот пројекат успостављања Виноградарског регистра, односно евидентирања винограда, при чему је евидентирано 5.623 хектара. С обзиром да је Законом о вину уведена обавеза регистрације произвођача грозђа и винограда и да ће ту проблематику регулисати будући подзаконски акти, прави подаци о површинама под виноградима имаће се 2011. године.

Дистрибуција грозђа се ослања пре свега на велике винарије као што су А.Д. „Вино Жупа”, А.Д. „Рубин” и А.Д. „Вршачки виноград”, које откупљују

грожђе различитог квалитета. Остале винарије откупљују мање количине грожђа углавном вишег квалитета и производњу вина заснивају углавном на сопственој производњи грожђа.

Виноградарска производња је у великој мери условљена годишњим климатским условима и варира од године до године око просечне вредности од 380.000 тона грожђа (статистички подаци 2001-2009. година). С обзиром да је производња грожђа у Македонији далеко јефтинија због бољих климатских и других услова производње и мањег обима заштите, што утиче на нижу цену грожђа, неке винарије увозе грожђе за даљу прераду, што негативно утиче на домаће произвођаче грожђа и доприноси напуштању виноградарске производње у Републици Србији.

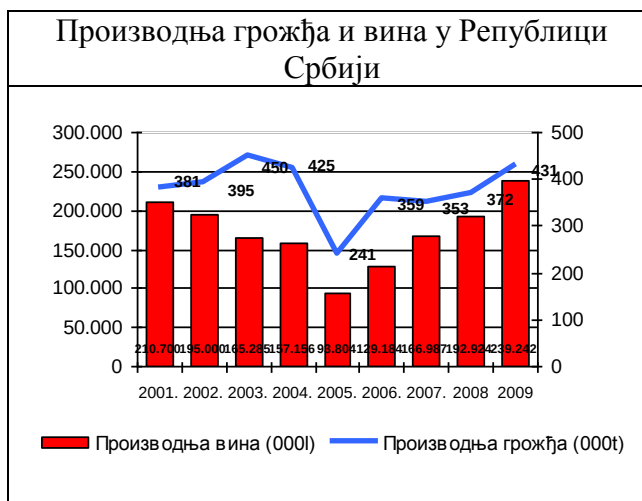
Активности су:

1) подржавати субвенционисање подизања винограда са одговарајућим сортиментом за одређене рејоне и брдске пределе уз фаворизовање аутохтоних сорти, слабо развијених рејона и рејона са повољним климатским и земљишним условима за гајење црних винских сорти;

2) подржавати инвестиције у специјализовану виноградарску механизацију за обраду земљишта, резидбу винограда и бербу грожђа.

в) Прерада грожђа и производња вина

На основу статистичких података производња вина у Републици Србији (просек 2001-2009. године) износи 172.253.556 литара. С обзиром да је уобичајени рандман при преради грожђа 65 процената, годишње се преради око 265.000 тона грожђа. На основу евидентирања произвођача вина процењује се да су подаци о преради грожђа и производњи вина мањи у односу на статистичке податке.

Светска производња и производња у региону

Највећи произвођач грожђа и вина у свету је ЕУ која има извесних проблема са вишком вина, услед чега је 2008. године и покренута коренита реформа регулације овог сектора.

У последње две деценије запажа се изузетна експанзија производње грожђа и вина у тзв. земљама „Новог света”, као што су Аргентина, Чиле, САД (Калифорнија), Аустралија, Јужноафричка република, Нови Зеланд итд.

Након успостављања слободне трговине земље остварују стални пораст извоза вина у ЕУ, где је и потрошња ваневропских вина у порасту. Из тог разлога

ЕУ новом реформом подстиче крчење винограда из којих се на крају добија неконкурентно вино, а расподелу финансијских средстава врши појединачно према земљама чланицама.

За Републику Србију највећи конкурент по питању производње вина у региону је Македонија, која има компаративне предности у производњи грозђа и вина у односу на Републику Србију у смислу повољнијих агроклиматских услова, јефтиније радне снаге, конкурентније цене грозђа и вина и др.

Иако Црна Гора има релативно мале површине под виновом лозом, вина из ове земље су веома конкурентна на српском тржишту.

Типови винарија

Услед велике разноликости у обиму и степену специјализације производње, сви произвођачи су подељени у неколико група, почевши од произвођача грозђа који немају могућност његове прераде па до великих система, односно највећих произвођача вина, а Министарство ће спроводити мере помоћи за сваку од ових група посебно.

Број великих винарија у Републици Србији је релативно мали мада по количини произведеног вина заузимају велики удео у укупној производњи. Средње винарије у Републици Србији представљају тренутно најактивнију групу произвођача, с обзиром да је све већи број винарија, нарочито породичних, које последњих година повећавају обим производње и проширују своје прерађивачке капацитете, прелазећи тиме из групе малих у групу средњих винарија. Мале винарије чине највећу групу произвођача вина у Републици Србији, мада производња вина у овим винаријама није сразмерна њиховом броју. Мерама Министарства треба унапређивати сваку групу произвођача, односно омогућити прелазак произвођача вина из ниже у вишу, напреднију групу.

Производња вина са географским пореклом

Захваљујући позитивним мерама Министарства производња вина са географским пореклом, па се број произвођача који су у процедури контроле производње грозђа и вина са 7 у 2008/2009. години повећао на 40 у 2009/2010. години, односно 49 у 2010/2011. години.

Активности су:

- 1) извршити реформу система географског порекла и омогућити да сва вина произведена у Републици Србији буду вина са географским пореклом;
- 2) изменом закона створити јасне основе обележавања вина.

Капацитети прераде и главни проблеми

Након пропадања извесног броја бивших друштвених винарија одређен број прерађивачких капацитета није у употреби. Дужим некоришћењем ових капацитета односно опреме иста је постала неупотребљива.

Општи проблеми у производњи вина су:

- 1) застарела технологија и опрема;

2) непостојање технологије за контролисану ферментацију и хладну стабилизацију вина;

3) недовољна обученост појединих произвођача.

Најлошија ситуација по питању опреме је код произвођача који још увек користе традиционалну опрему за производњу вина, а која узрокује неодговарајући квалитет вина. Чест проблем представљају и санитарно-хигијенски услови у којима се обавља производња вина.

Недовољно јасна законска регулатива из претходног периода омогућавала је увоз грозђа, његову прераду као и производњу вина од увозног вина у ринфузу без посебног обележавања и назнаке, па су потрошачи тиме често довођени у заблуду, подразумевајући да се ради о вину произведеном од сировине из Републике Србије.

Активности су:

1) обезбедити субвенције за набавку модерне опреме за производњу вина, адаптацију винарија у циљу раздвајања производње вина од производње ракије, као и за физичко-хемијско испитивање и сензорну оцену вина у циљу контроле квалитета;

2) користити ресурсе TAIEХ-а - преношења знања експерата из земаља у којима се традиционално производе специјална и ароматизована вина;

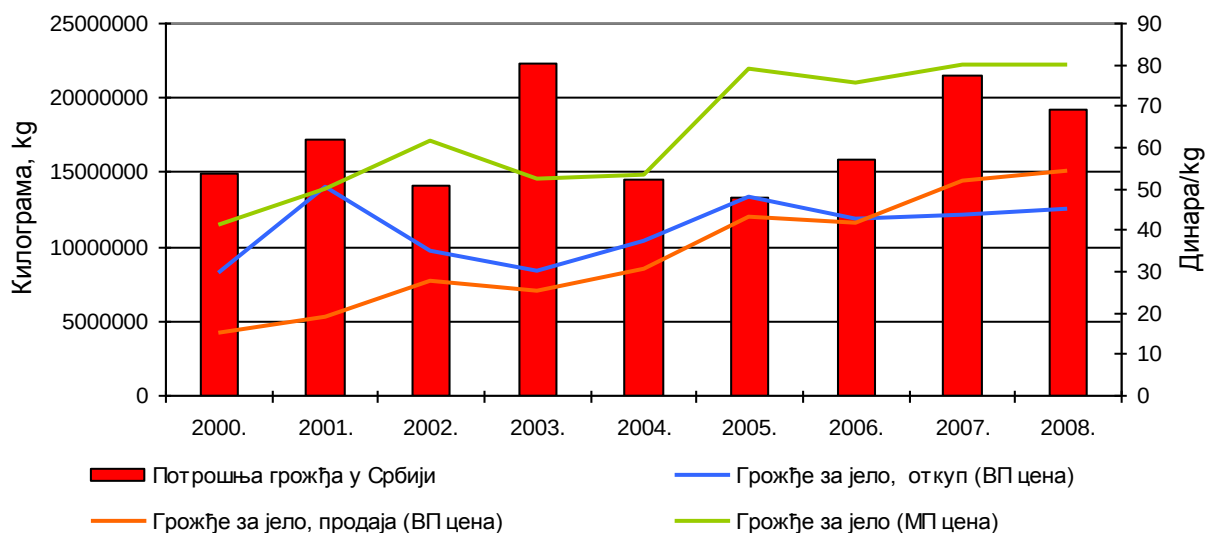
3) јасном аграрном политиком давати предност при стимулисању винаријама које не производе вино од стране сировине;

4) обезбедити јасно обележавање вина произведеног од грозђа које није пореклом из Републике Србије.

2) Цене

Разликујемо цене стоног и винског грозђа. Због сезонског карактера цена домаћег стоног грозђа највећа је у јулу када стижу ране сорте као што су Кардинал, Кармен, Прима, Ора и др. На већу цену грозђа утиче и увоз грозђа ван сезоне пре свега из Грчке, Италије и Македоније. С тим у вези требало би стимулисати подизање засада стоних сорти винове лозе веома раног времена сазревања.

Потрошња и цене стоног грожђа у Републици Србији у периоду 2000-2008. године

Цена грожђа сорти за производњу вина варира у зависности од боје и намене, али се углавном у просеку креће око 1 динар по проценту шећера у шири, с тим да је цена грожђа црних винских сорти виша од белих. Због недостатка довољне количине грожђа за висококвалитетна вина цена грожђа сорти које су дефицитарне на нашем тржишту (*Cabernet sauvignon*, *Merlot*, *Sauvignon blanc*, *Chardonnay*) се креће и до 2 динара по проценту шећера у шири.

У складу са новим тенденцијама производње вина од аутохтоних сорти грожђа примећен је пораст потражње грожђа од ових сорти (Прокупац, Тамјаника, Скадарка), па је и цена грожђа ових сорти нешто виша од уобичајене. Због повећане потражње очекује се наставак раста цене грожђа аутохтоних сорти.

Малопродајна цена флашираног вина највише је била условљена врстом вина, при чему су црвена вина у периоду од 2003. до 2009. године постизала већу цену (у просеку 135 динара) од белих вина (у просеку 97,6 динара). Ова цена се односи пре свега на вина нижег квалитета која су доминантна на тржишту.

Цена висококвалитетног вина малих произвођача креће се у просеку од 400 до 2.000 динара. Ова вина су дефицитарна на тржишту и могу се у малопродаји наћи углавном у специјализованим продавницама и ресторанима.

Кретање цена дуж тржишног ланца има одређене специфичности када је реч о вину, а нарочито висококвалитетном српском вину које производе произвођачи средње величине. Наиме, с обзиром да је српско вино дефицитаран производ оваква вина постижу високу крајњу цену, нарочито у ресторанима која често превазилази цене светских и регионалних вина приближно истог квалитета.

Велику ценовну конкурентност домаћем грожђу представља грожђе из Македоније које због смањеног обима заштите, јефтиније радне снаге, могућности остваривања већих приноса без губитка квалитета и сировинског вишка има у просеку дупло нижу цену од цене грожђа произведеног у Републици Србији.

Оваква ценовна конкуренција вина из Македоније и Црне Горе је главна препрека већој продаји српског вина средњег и високог квалитета. Један од начина

превазилажења овог проблема јесте давање додатне вредности српском вину кроз систем географског порекла и промоцију српског вина са географским пореклом.

Активности су:

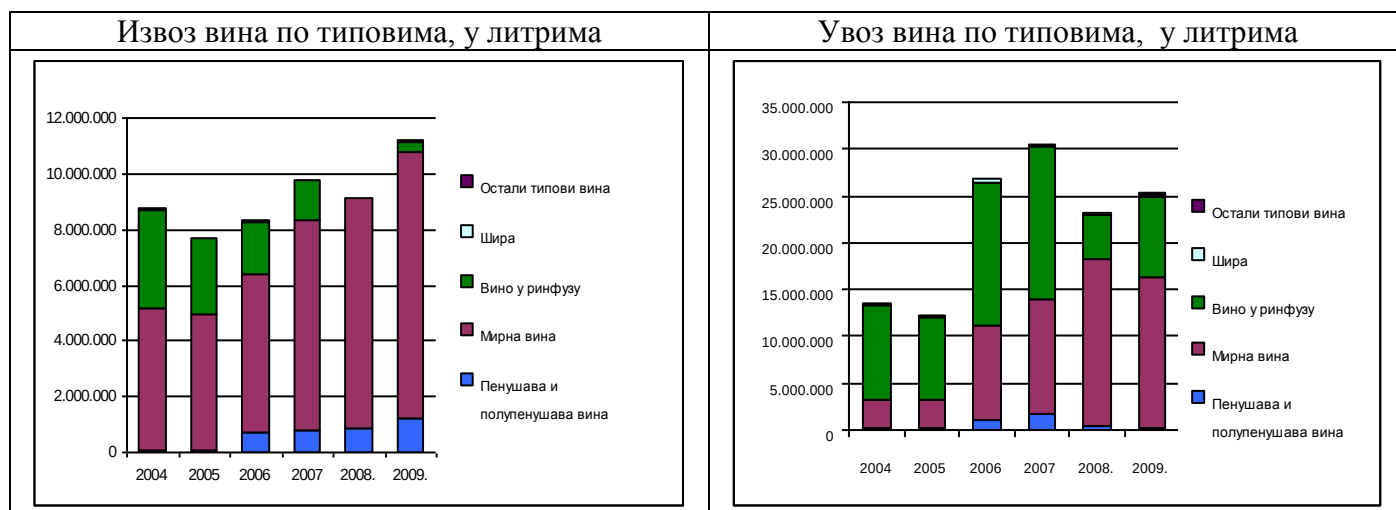
1) стимулисати произвођаче грожђа на подизање винограда веома раних стоних сорти, односно висококвалитетних винских сорти које су дефицитарне на домаћем тржишту, као и винограда аутохтоних винских сорти за којима постоји потражња на тржишту;

2) мерама аграрне политике стимулисати удруживање произвођача грожђа и вина са циљем заједничког наступа на тржишту;

3) промовисати српско вино са географским пореклом и едуковати потрошаче о значају географског порекла вина, као и конзумирању српског вина.

д) Трговина и маркетинг

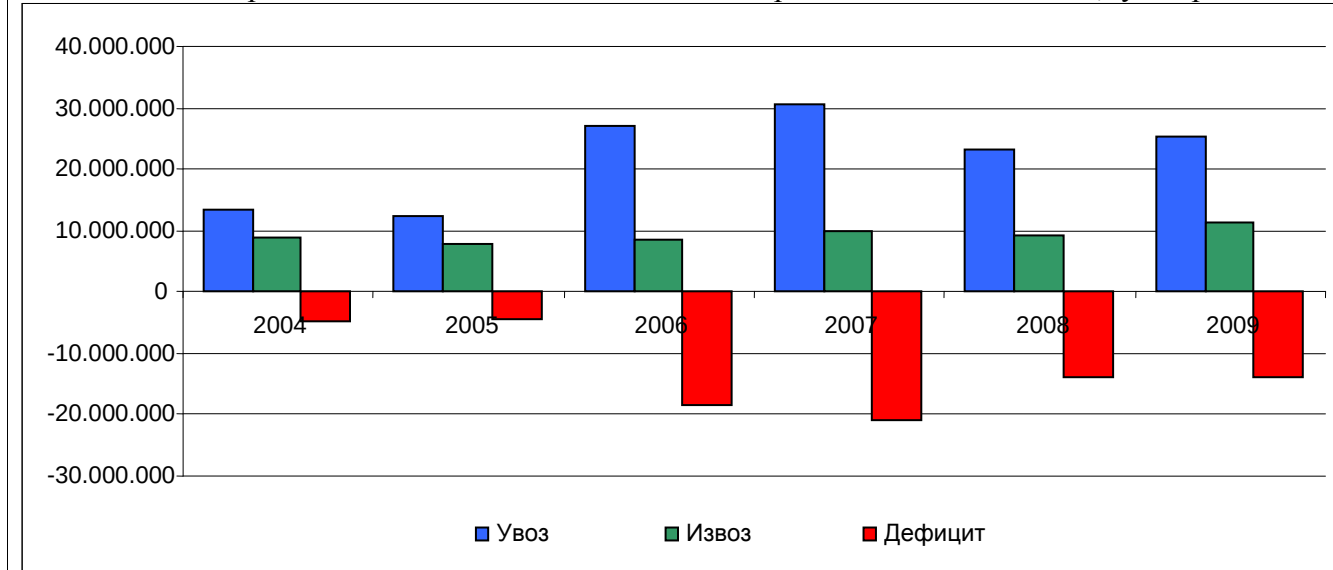
По питању извоза вина у претходном периоду остварен је највећи извоз мирног вина у оригиналном паковању, а затим нешто мањи извоз пенушавог и полупенушавог вина, вина у ринфузу, шире и других специјалних вина (вермут, шери и сл.) како по количини тако и по вредности извезеног вина.

Када је о увозу реч у Републику Србију су у претходном периоду увезене највеће количине вина у ринфузу и мирног вина, а затим пенушавог и полупенушавог вина, шире и других специјалних вина (вермут, шери и сл.). Иако је у претходне две године увоз вина у ринфузу чини значајан део увезеног вина, у 2008. и 2009. години примећен је тренд смањења увоза оваквог вина.

У периоду 2004-2009. године примећује се да вредност укупног извоза бележи благ и константан раст (од 8,5 милиона долара у 2004. до 14 милиона у 2009. години). Истовремено вредност укупног увоза вина бележи раст у претходном периоду, али много већи у односу на раст извоза (од 11 милиона долара у 2004. години до 39 милиона долара у 2008. години). Увоз у 2009. години се задржао на нивоу из претходне године и износи 39 милиона долара. Генерално гледано Република Србија остварује велики негативан биланс у спољнотрговинском промету вина како за вредност, тако и за количину.

Спољно трговински биланс количине вина за период 2004-2009. године, у литрима

Највећи обим трговине вином Република Србија је протеклих година имала у оквиру тржишта ЦЕФТА региона. У претходном периоду преко 50 процената вина које је извезено из Републике Србије је извезено на ЦЕФТА тржиште, а уочљив је и тренд раста извоза на ово тржиште. Тако је 2004. године 53 процената укупно изведеног вина пласирано на ЦЕФТА тржиште, док је 2009. године тај удео износио 71 проценат. У истом периоду, што се тиче увоза вина, у Републику Србију је 88 процената вина увезено са ЦЕФТА тржишта.

Значајно тржиште вина за Републику Србију је тржиште ЕУ на које се 2004. године извезло 42 процента од укупно извезене количине вина. Последњих година је примећен тренд опадања извоза вина на ово тржиште упоредо са порастом извоза вина на ЦЕФТА тржиште и тржиште Руске Федерације, па је 2009. године извоз на тржиште Европске уније износио 4,5 процената од укупно изведеног вина. У наведеном периоду од 2004-2009. године укупан увоз вина са тржишта ЕУ кретао се у распону од 3-11 процената од укупно увезене количине вина углавном високог квалитета.

Извоз вина у 2009. години је био усмерен највише у Босну и Херцеговину, Руску федерацију, Црну Гору, а затим у, Немачку, Аустрију, и др.

Највећи увоз вина (2009) био је из Македоније, Црне Горе, а затим из БиХ, Италије, Француска, Словеније, Шпанија и других земаља.

Нивои царинске заштите

Тренутно у Републици Србији постоји више мултилатералних и билатералних споразума којима се утврђују специфични нивои царинске заштите у трговини. Најзначајнији трговински споразуми за Републику Србију су са земљама региона југоисточне Европе, ЕУ и Руском федерацијом.

Регион југоисточне Европе је мултилатералним споразумом о слободној трговини добио статус бесцаринске зоне, тако да је увоз и извоз грозђа и вина у оквиру овог региона ослобођен царинских оптерећења.

Нивои царинске заштите у трговини грозђем и вином између Републике Србије и ЕУ регулисани су Протоколом 2 Споразума о стабилизацији и придруживању. Анексом 1 овог протокола утврђене су узајамне преференцијалне трговинске концесије за одређена вина за које је стопа царинске заштите 0 процената. Овим протоколом прецизирано је да Република Србија има право на извоз 63.000 хектолитара вина у ЕУ без царинских дажбина и то 53.000 хектолитара вина у оригиналном паковању и 10.000 хектолитара вина у ринфузу. Са друге стране ЕУ је одобрена преференцијална стопа царине од 0 процената за извоз 25.000 хектолитара вина у Републику Србију. Ове преференцијалне царинске стопе ступиле су на снагу у 2009. години.

Осим поменутих споразума, на основу билатералног споразума између Републике Србије и Руске федерације при увозу и извозу већине пољопривредно-прехрамбених производа користи се бесцарински режим. У складу са најновијим преговорима од априла 2009. године једино је пенушаво вино од свих врста вина на листи производа који су изузети од слободне трговине при извозу за Русију, па је уследило повећање извоза мирних вина у ову земљу. Што се тиче увоза вина са осталих тржишта у Републици Србији примењује се царинска стопа од 30 процената за увоз вина на домаће тржиште.

Активности су:

- 1) помагати опремање акредитованих лабораторија за контролу квалитета грозђа и вина и усавршавање запослених у лабораторијама;
- 2) успоставити систем контроле и лабораторија у складу са ЕУ стандардима;
- 3) стимулисати формирање кластера произвођача грозђа и вина, трговаца, угоститеља, добављача репроматеријала, представника владиног и невладиног сектора и сл., како би се олакшала њихова комуникација и услови пословања, укључујући и рокове исплате;
- 4) едуковати произвођаче о обележавању вина и систему географског порекла;
- 5) стимулисати производњу српског вина са географским пореклом.

ђ) Потрошња грозђа и вина

Потрошња свежег (конзумног) грозђа и вина у Републици Србији је ниска у поређењу са другим земљама и износи свега 2,27 килограма по глави становника (2000-2008) свежег грозђа, односно 3,17 литара вина по глави становника (2000-2008). Према истраживању FAO потрошња вина по глави становника је између 8,8 и 10,9 литара.

Дистрибуција вина до крајњег потрошача одвија се посредством veleпродајних и малопродајних трговинских ланаца робе широке потрошње, специјализованих продавница (винотеке) и угоститељских објеката (ресторани, хотели, мотели, објекти сеоског туризма и др.). Осим ових, конвенционалних дистрибутивних канала, потрошња вина се одвија

и директно у домаћинствима, односно газдинствима која се баве аматерском или полупрофесионалном производњом вина за сопствену потрошњу.

С тим у вези у трговинским објектима робе широке потрошње могу се наћи углавном увозна вина различитог квалитета и домаћа вина нижег или средњег квалитета, док се висококвалитетна вина српских произвођача дистрибуирају до потрошача углавном кроз специјализоване продавнице или угоститељске објекте.

На слабу потрошњу грозђа и вина утиче пре свега:

1) слаб асортиман свежег (конзумног) грозђа, тј. мали број стоних сорти винове лозе у производњи које доминирају на домаћем тржишту, што има за последицу кратку сезону потрошње грозђа,

2) непостојање одговарајућих капацитета за чување свежег (конзумног) грозђа, услед чега се ван сезоне у Републици Србији појављује скупо свеже (конзумно) грозђе из увоза (Италија, Македонија, Грчка);

3) агресивна кампања пивара и традиција конзумирања ракије;

4) слаба куповна моћ становништва;

5) недовољна производња грозђа, како стоних, тако и винских сорти винове лозе, услед крчења винограда и напуштања виноградарства у претходном периоду;

6) слаба понуда домаћих вина у малопродајним објектима робе широке потрошње, већ углавном у специјализованим продавницама и ресторанима,

7) низак ниво свести домаћих потрошача о нутритивним и здравственим својствима, као и квалитету вина и честа навика коришћења вина у комбинацији са другим пићима („шприцер” , „бамбус”);

8) недовољна промоција вина.

Обезбедити субвенционисање промоције српског вина са географским пореклом и едукативних програма.

Тренд потрошње грозђа и вина у Републици Србији у периоду 2000-2008. године

е) Политика подршке

Анализа секторске политике подршке

У 2007. години настављено је са субвенционисањем подизања вишегодишњих засада винове лозе са наслоним и у ту сврху издвојено је око 400.000.000,00 динара.

Осим ове покренуте су и нове подстицајне мере аграрне политике у области виноградарства и винарства, и то кроз:

1) субвенционисање подизања матичних засада садним материјалом основне категорије у циљу производње сертифициваног садног материјала винове лозе за које је у току 2007. године исплаћено 29.143.200 динара корисницима средстава;

2) субвенционисање производње српског вина са географским пореклом за које је у току 2007. године расподељено корисницима средстава 23.973.371,61 динара;

3) субвенционисање пројеката ерадикације и пројеката ревитализације винограда за 2007. годину за које је корисницима средстава расподељено 40.991.927 динара;

4) субвенционисање опреме за винарије, за које је у току 2007. године расподељено 6.725.390,28 динара (30 захтева).

На основу искустава и анализа резултата ових мера у 2008. и 2009. години је настављено са горе поменутих подстицајних мерама аграрне политике уз одређене корекције и измене, и то кроз:

1) субвенционисање подизања производних и матичних засада винове лозе у току 2008. године, где је за производне засаде расподељено 735.341.280 динара, док расподела за 2009. годину је још увек у току;

2) субвенционисање производње српског вина са географским пореклом за које је у току 2008. године расподељено корисницима средстава 3.360.930 динара;

3) субвенционисање опреме за винарије за које је у току 2008. године расподељено 1.267.284,47 динара (58 захтева), а у току 2009. године је расподељено 1.506.823 (11 захтева) динара.

Поред ових мера Министарство помаже произвођаче грождја и вина кроз кредитну подршку, извозне субвенције (10 % од вредности извезеног вина), увођење стандарда квалитета (НАССР и GLOBALGAP), као и адаптацију вина, пивница, односно старих објеката за производњу вина кроз руралне мере, а за које винари нису користили средства у већем обиму.

Анализа политике подршке по корисницима средстава

На основу анализе корисника подстицајних средстава, првенствено у 2007, 2008 и 2009. години, може се закључити да је највећи број корисника средстава био у виноградарским рејонима Аутономне покрајине Војводина и Западноморавском виноградарском рејону.

Насупрот томе најмањи износ подстицајних средстава, односно најмањи број корисника средстава је у Поцерском, Нишавско–јужноморавском и Косовско-метохијском виноградарском рејону. С обзиром да у овим рејонима постоје

оптимални климатски предуслови за гајење винове лозе, у даљој аграрној политици посебну пажњу треба посветити стратегији развоја ових рејона и стимулативнијим мерама унапредити виноградарство и винарство.

Анализом корисника средстава утврђено је да се повећава број корисника средстава, нарочито у Аутономној покрајини Војводина.

Анализа политике подршке у окружењу и ЕУ

Досадашња политика ЕУ по питању подршке виноградарству и винарству се заснивала на субвенционисању кризних дестилација вина, чувања вина у приватним складиштима и осталим мерама којима се покушавао решити углавном проблем вишка вина. За субвенционисање овог сектора ЕУ је издвајала више од пола милијарде евра годишње. Овакве мере у ЕУ нису дале резултате решавања вишка вина и унапређења конкурентности европског вина, па су реформом у 2008. години уведене нове мере подршке које се заснивају на увођењу „националних коверти“ и давању могућности свакој земљи да расподељује финансије у циљу унапређења сопственог виноградарства и винарства. Највише средстава се издваја за маркетиншку промоцију извоза вина у треће земље, крчење винограда, рурални развој и др.

Основни проблеми приликом досадашње политике подршке српском сектору виноградарства и винарства су:

- 1) застарелост пређашње законске регулативе;
- 2) слаба информисаност и доступност информација малим и појединачним виноградарима и винарима у мање развијенијим сеоским подручјима о мерама подршке Министарства овом сектору;
- 3) ограничена могућност спровођења аграрних мера подршке овом сектору до јуна 2009. године услед немогућности закупа државног земљишта на период дужи од 20 година;
- 4) спор обрт капитала, услед чега постоји бојазан и неспремност, пре свега малих произвођача да инвестирају у подизање винограда и изградњу винарија;
- 5) дуг период од пријављивања за подстицајна средства до њихове реализације, тј. спора имплементација уредби, односно конкурса;
- 6) недовољни људски ресурси и технички услови у Министарству за спровођење свих потребних активности и мера аграрне политике.

Активности су:

- 1) изградити и усвојити подзаконска акта, на основу Закона о вину усклађена са ЕУ регулативом;
- 2) омогућити боље информисање произвођача;
- 3) анимирати произвођаче да на земљишту закупљеном на већи број година подижу винограде;
- 4) наставити са позитивном аграрном политиком према производњи вина са географским пореклом, субвенционисати анализе вина за произвођаче са мањим обимом производње и наставити са осталим мерама помоћи.

ХІІІ. АНАЛИЗА ПРОИЗВОДА - ДУВАН

У Републици Србији је у 2009. години регистровано 1.641 пољопривредно газдинство које се бави производњом дувана на површини од 4.300 ha и оствареном производњом од 7.362 тоне. У овој производњи су се десиле велике структурне промене и она је данас ипак другачија у односу на претходни период када ју је карактерисала изразита социјална компонента. Број газдинстава који гаје дуван се прогресивно смањивао. Правце политике подршке ће дати Национални програм, али суштинске одговоре на ова питања морају дати они који су најзаинтересованији за развој сектора-произвођачи и прерађивачи, поштујући потрошаче и схватајући да резултат ове пољопривредне производње није храна и да се ова потрошња разликује од осталих. Управо зато циљ политике у наредном периоду треба да буде:

1) припрема сектора производње, прераде и продаје дувана на услове и правила који ће владати у ЕУ по прикључењу Републике Србије ЕУ;

2) искоришћење постојећих капацитета и знања у производњи и преради дувана на економски најрационалнији начин;

Потребно је припремити сектор на ново окружење, чија трансформација је започета са потписивањем СПП и ЦЕФТА споразума, а која се наставља у скорој будућности када Република Србија треба да постане кандидат и члан ЕУ. Ова припрема подразумева и највише се односи на:

1) потребу повећања конкурентности производње дувана;

2) смањење субвенција за производњу дувана у ЕУ од 2010. и најаву њеног укидања у 2013;

3) тренд смањења потрошње цигарета услед повећања акцизе на цигарете по уласку у ЕУ и примене политике забране пушења на јавним местима.

Производња и трговина дуваном

Производњом дувана у свету бави се око стотинак земаља. Највећи произвођачи су Кина, Бразил, Индија и Индонезија. Република Србија са производњом од око 7-8 хиљада тона спада у мање произвођаче који своје потребе не могу да намире из сопствене производње.

Производња дувана на територији Републике Србије у периоду 2000-2009. године знатно је варијала по обиму и структури производње по типовима. Данас се у Републици Србији гаје три типа дувана а то су вирџинија, берлеј и оријентал. Производња оријенталних дувана је јако скупа, јер се са једног хектара добије свега 1 тона, али тражња за овим дуваном постоји. Површине под берлејом опадају, као и оријенталних дувана, док вирџинија заузима водеће место захваљујући првенствено улагањима пољопривредних произвођача у сушаре (8.000-15.000 еура по једној сушари).

Од четири домаћа произвођача цигарета три су део мултинационалних компанија које врше обједињену производњу сировог дувана и набавку обрађеног дувана из једног центра у свету, тако да они у неким земљама плаћају изузетно скуп дуван, у неким земљама јефтинији и у том центру се заправо одређује цена. Самим тим често су више заинтересовани да увозе дуван него да га производе или

откупљују у Републици Србији. Фабрике цигарета, „Монус”, „Дуванска индустрија Ниш” („Philip Morris”) и „ЈТГ” из Сенте су заинтересовани за производњу дувана у Републици Србији, док „Дуванска индустрија Врање” („British American Tobacco”) не улаже у производњу или откуп дувана код нас, него је у потпуности оријентисана на увоз.

Приватизацијом мултинационалне компаније су заправо купиле тржиште, јер су оне и највећи увозници цигарета. Тако исте компаније имају фабрике у другим земљама из којих се увозе цигарете као што су Русија, Турска, Немачка, Грчка, Пољска, САД, Румунија.

Последњих неколико година квалитет и цена српског дувана су се доводили у питање. Постоји дуван који се увози и који не може да се производи у Републици Србији. За производњу домаћих брендова који се производе и након приватизације од стране водећих мултинационалних компанија користи се домаћи дуван. Оне фабрике које су гасиле домаће брендове данас не желе да купују домаћи дуван.

Дуван и цигарете су група производа у чијој спољнотрговинској размени Република Србија има стални дефицит. Тако смо у 2009. години увезли дуван и дуванске производе у вредности више од 100 милиона долара, док је извоз износио свега 55 милиона долара. Више од 50 % нашег извоза усмерено је на ЦЕФТА регион и око 20 % укупног увоза је из ЦЕФТА региона.

Према важећем режиму размене између чланица ЦЕФТА споразума, потпуно слободну размену дувана и дуванских производа Република Србија је успоставила са БиХ, Црном Гором, Македонијом и УНМИК/Косово, док са Хрватском и Молдавијом има договорене симетричне квоте са преференцијалним царинама, и то са Хрватском по 25 тона дувана (5% царина) и 25 тона цигарета (10 % царина), а са Молдавијом 450 тона дувана (0 царина) и 40 тона цигарета (5% царине), док се са Албанијом цигарете размењују уз редовне, небенефициране царине, а за дуван је договорена бесцаринска квота од 500 тона. Међутим, реализација квота је присутна само при увозу цигарета из Хрватске. Остале квоте се углавном не користе. Из Хрватске смо у 2009. години увезли 1.700 тона цигарета, а извезли свега 60 тона. Остварили смо дефицит од преко 11 милиона долара. Истовремено дефицит у размени цигарета имамо и са другим регионима и државама, као и са Руском Федерацијом у 2009. години 10.001.721 долара (Република Србија има асиметричан трговински споразум са Русијом који подразумева да увозимо без наплаћивања царине, а кад извозимо, они наплаћују царину).

Политика подршке

Политика премирања производње дувана се мењала. У 2000. и 2001. године премија се исплаћивала по килограму, 2002. и 2003. години по хектару у једнаком износу за све квалитетне групе, у 2004. и 2005. години поново по класама и квалитету, 2006. године по хектару, 2007. и 2008. по класама према квалитету и 2009. године по хектару. Економски гледано премије за дуван нису дале очекивани резултат, нити у повећању површина, нити производње, иако је удео премије у цени која је плаћана произвођачима изузетно висок, и у појединим годинама износи и 57% (2003) или просечно за последњих пет година 46%.

Средства пласирана из аграрног буџета за премију за дуван просечно износе преко 300 милиона динара и учествују у укупном аграрном буџету са око 2%. Тиме се дуван сврстава у групу производа са највећом подршком по вредности производње. Зато се 2009. године мења политика подршке према дувану и са ценовне подршке се прелази на директна плаћања по јединици површине у износу од 20.000 динара по хектару.

Од 1. јануара 2008. године престала је обавеза откупа или куповине домаћег обрађеног дувана од стране домаћих прерађивача, због преговора са ЕУ и приступања Републике Србије СТО. Обавеза је посматрана са становишта ЕУ као дискриминаторна мера, где ми кроз законску регулативу обавезујемо фабрике где и шта ће куповати. Показало се да су фабрике спремне да купују дуван иако не постоји обавеза, што потврђује исправност политике и поред гласних најав од стране произвођача дувана да ће се укидањем ове обавезе производња дувана угасити. Сличне најаве нису се десиле ни укидањем премија за дуван.

Неопходно је реално сагледати производњу дувана у Републици Србији и окружење у којем се ова производња налази данас и у коме ће се наћи сутра. Зато је потребна политика заснована на укидању ценовне подршке (премије) и прелазак на инвестициону подршку која ће дугорочно повећати конкурентност производње дувана у Републици Србији. Разлози за престанак политике ценовне подршке су следећи:

1) поред значајних средстава која су издвајана до сада и даље смо увозно оријентисани;

2) ЕУ смањује и укида од 2013. године подршку производњи дувана;

3) премије су укинуте код свих ратарских култура;

4) постоје бројне културе које остварују већу вредност производње по хектару и имају значајнији допринос руралном развоју, па немају премију, иако бележе константне позитивне трендове.

С друге стране, држава је кроз давање премије слала сигнале произвођачима да инвестирају у ову производњу. Зато је било неопходно да се 2009. године уведе нова политика субвенционисања која је заснована на:

1) поступном смањивању субвенција за дуван на начин да се уместо плаћања по килограму плаћа по површини, при чему ће после треће године (2012. године) бити у потпуности укинута;

2) настављање политике инвестиционе подршке која ће омогућити произвођачима да повећају своју конкурентност у производњи, а уколико то нису у могућности да се преоријентишу на неку другу производњу;

3) одлуком о царинским контингентима омогућава се увођење подстицаја фабрикама цигарета уколико обаве куповину или производњу домаћег обрађеног дувана у Републици Србији. У том смислу одобрава се царински контингент на увоз обрађеног дувана, без плаћања царине, у вредности купљеног обрађеног дувана у Републици Србији, а када не постоји довољна производња на домаћем тржишту која испуњава услове у погледу количине и квалитета.

XIV. АНАЛИЗА ПРОИЗВОДА-ШЕЋЕР

Производња шећера у Републици Србији има дугу традицију успеха и неуспеха. У којој мери је ова производња била профитабилна или не зависило је од окружења у коме се привређивало, могућности и интереса државе да помогне сектор и спремности произвођача шећерне репе и шећера да се прилагоде новонасталим променама. Производња шећера се у протеклих неколико година знатно опоравила после деценије лошег пословања током деведесетих. Опоравак је лако видљив јер су остварени значајни извозни резултати (шећер је производ са највећом извозном вредношћу од свих пољопривредно прехрамбених производа у последњих пет година), повећане су гајене површине под шећерном репом, порасла је потрошња шећера на домаћем тржишту, цене су постале релативно стабилне и приступачне за потрошаче, вредност увоза се смањивала, остварена је значајна профитабилност на нивоу произвођача шећерне репе и шећерана. Ови успеси су остварени првенствено захваљујући добијању преференцијалног статуса за тржиште ЕУ, успешној приватизацији шећерана, инвестицијама како на нивоу производње шећерне репе тако и на нивоу шећерана, способношћу прилагођавања на новонастале услове привређивања од стране запослених у сектору, као и политици имплементираној у претходном периоду која је довољно заштитила сектор, али у исто време омогућила довољно конкуренције.

Међутим данас се окружење поступно мења и потребна је нова политика која би омогућила наставак ових позитивних трендова у производњи шећера и омогућила да се Република Србија и по уласку у ЕУ налази на мапи произвођача шећера. Основа ове нове политике требало би да буде:

- 1) повећање инвестиција дуж целог тржишног ланца;
- 2) разумевање трендова и проблема у сектору и обезбеђивање подршке сектору од стране релевантних стакхолдера (државе, компанија, трговаца и фармера) заснованом на дугорочном интересу;
- 3) успешно преговарање у оквиру СТО и ЕУ;
- 4) подређивање краткорочних интереса дугорочној стратегији;
- 5) успостављање дугорочног партнерског односа између произвођача шећерне репе и шећерана.

Наравно да се нова политика може, али и не мора спровести и зато је битно знати шта ће се десити у оба случаја. Као полазна основа потребно је размотрити политику никаквог нечињења и покушати предвидети шта ће се десити у овом случају. Вероватне последице у периоду 2010-2013. године, уколико се ништа не уради су следеће:

- 1) смањење површина под шећерном репом за око 20%;
- 2) смањење инвестиција у сектор што ће дугорочно онемогућити конкурентност шећерног сектора Републике Србије у ЕУ окружењу;
- 3) престанак рада две до три шећеране и губитак око 250 радних места;
- 4) губитак превозних компанија за око 4,5 милиона евра годишње услед смањења потреба за транспортом шећерне репе и транспорта шећера;
- 5) губитак у укупној вредности производње за око 65 милиона евра годишње;

6) губитак на нивоу произвођача услед не искоришћености већ купљених вадилица за око 6 милиона евра (око 20 вадилица неће имати потребе да ради);

7) смањење производње за око 25% која ће утицати на добијање ниже производне квоте по уласку у ЕУ;

8) повећање увоза за укупну вредност смањења производње;

9) смањење извоза и проблеми са остваривањем извозне квоте.

ЕУ која се недавно нашла пред сличним проблемима увидела је да је неопходно спровести реформе у сектору производње шећера да би цене шећера прилагодила светском тржишту. Тим поводом ЕУ је обезбедила око шест милијарди евра за спровођење реформи, чиме ће бити компензовани губици оштећених страна спровођењем овакве политике. Новац је намењен и подржавању инвестиција у производњу шећера. Република Србија није довољно богата земља да би своју политику засновала на компензацијама, али може да покуша да са мерама прилагођеним домаћим могућностима помогне сектор и да заједно са произвођачима шећерне репе и произвођачима шећера осигура профитабилност и конкурентност у производњи шећера у периоду 2010-2013. године.

Производња и продаја шећера

Према расположивим домаћим ресурсима могуће је остварити значајно већу производњу шећера у односу на досада реализовану, међутим нема могућности да се прода по цени која би омогућила зараду свима дуж тржишног ланца. Услед преференцијалне квоте за извоз на тржиште ЕУ формула за производњу шећера гласи:

укупна производња = домаћа потрошња + преференцијални извоз у ЕУ – увоз.

Да би се повећала укупна потрошња, а самим тим и производња шећера потребно је радити на сва три аспекта који на њу утичу: повећати домаћу потрошњу, смањити увоз, испреговарати већу преференцијалну квоту за извоз.

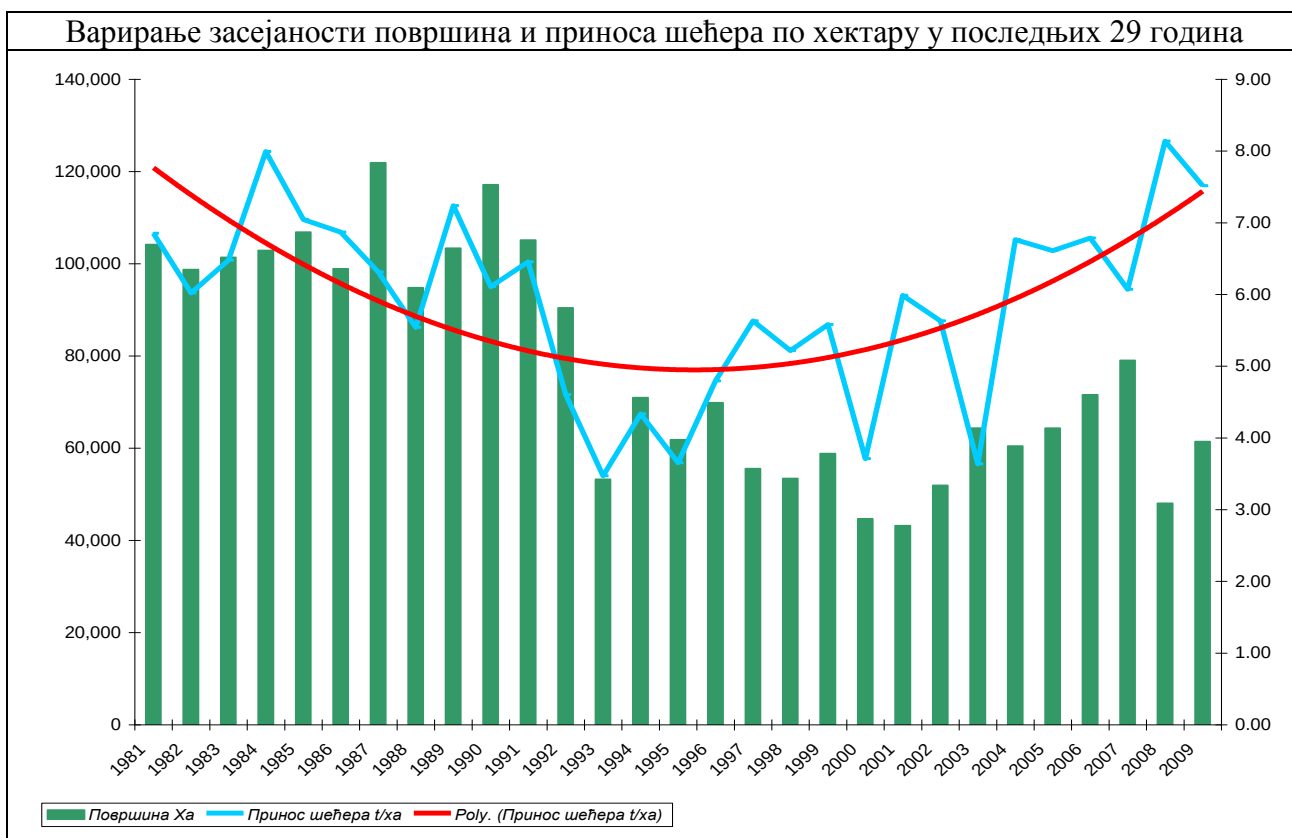
Смањењем увоза се на ефикасан начин може повећати домаћа потрошња. Посебну пажњу заслужује увоз шећера кроз тарифну ознаку 1702 и нарочито посебне групе у оквиру ове тарифне подгрупе која се по нашим царинским декларацијама класификује као „инвертни шећер и шећерни сируп” из разлога што овај увоз показује јаку тенденцију раста и тиме значајно умањује домаћу потрошњу. MFN царина и царина према ЕУ на тарифне линије из подгрупе 1702 су мале и износе максимално 5% за четири тарифне линије (инвертни шећер, вештачки мед и две линије за карамел), а за остале тарифне линије износи 3%. Очигледно је да је царина неефикасна у овом случају и да не спречава увоз нарочито инвертног шећера. Готово сав увоз долази из СЕФТА земаља, првенствено Босне и Херцеговине (преко 90%).

Уколико Република Србија не повећа конкурентност у производњи шећера тј. не снизи цену коштања шећера у претприступном периоду, имаће значајне проблеме са профитабилношћу, а по уласку у ЕУ тешко ће моћи да са предвиђеном ценом шећера у ЕУ (404 евра/т) оствари икакав профит. Елиминисањем слабости дуж тржишног ланца и приближавање цени коштања која гарантује дугорочну

стабилност у производњи је зато приоритетан циљ произвођача шећерне репе, шећерана и државе.

Не постоји основни разлог неконкурентности производње шећера у Републици Србији, него се разлози могу пронаћи дуж целог тржишног ланца од обезбеђивања инпута па до саме продаје и потрошње. Управо зато не постоји магично решење чијом применом би се, у једној или само неколико година, елиминисали сви разлози неконкурентности. Поједини разлози се налазе у свеопштом окружењу како пољопривредном тако и макроекономском, а поједини међу учесницима у тржишном ланцу производње шећера. Неки недостаци се могу унапредити лако и у краћем временском року док је за неке потребна већа акција и дуже време.

Производња шећерне репе у Републици Србији има дугу традицију али карактерише се великим варијацијама како у засејаним површинама тако и у приносу. У последњих две и по деценије површине засејане под шећерном репом су се кретале 40.000 хектара до 94.000 хектара. Принос шећера по хектару је такође имао значајне варијације. Током деведесетих година је бележио своје најниже вредности (у појединим годинама и испод три тоне по хектару). Последњих година принос је унапређен и достиже вредности од око шест тона по хектару.

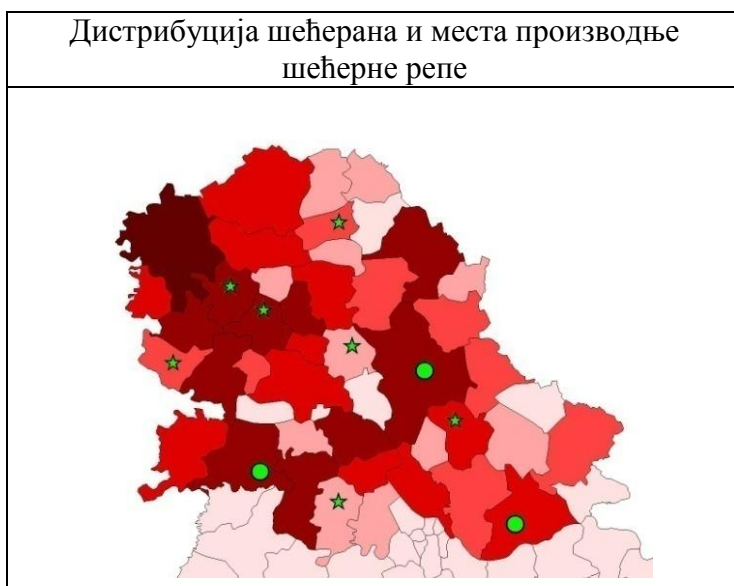
Извор: РЗС, МПШ

Произвођачи су у протеклом периоду значајно инвестирали у набавку вадилица за шећерну репу. Преко 60 је увезено само у протеклих неколико година кроз разне типове аранжмана, било индивидуалних или преко шећеране. Процена је

да укупна вредност ових инвестиција прелази 20 милиона евра. Због тога је интерес и тих произвађача да имају упослене машине, што подразумева сетву шећерне репе на преко 50.000 хектара годишње.

Оно што поред цене утиче на произвођаче да се одлуче за сејање шећерне репе је начин контроле прљавштине и дигестије. Често су шећеране користиле ове мере да “закину” на цени и тиме повећају свој профит. Управо зато често цена нема пресудан утицај на сетву него и начин контроле при уласку репе у шећерану и начин организовања вађења.

Може се очекивати да ће се много лакше преговарати о цени и о осталим условима уговора уколико се стекне поверење, а тренутно највеће неповерење изазива систем контроле репе на уласку у шећерану.

Производња шећерне репе је највећим делом сконцентрисана у Аутономној покрајини Војводини. Неколико општина у којима нема шећерана имају највећу производњу као што су Сомбор и Сремска Митровица. То су подручја која имају традицију и у којима су велике површине земљишта бивших друштвених комбината приватизоване и сада се на њима углавном производи

шећерна репа. Међутим у њиховој близини нема шећерана. Управо зато један од значајних фактора неконкурентности производње шећера у Републици Србији је транспорт. Уколико упоредимо подручја са највећом производњом шећера и седишта шећерана не чуди да одређене шећеране транспортују репу и 88 километара у просеку. Ово указује на потребу бољег организовања транспорта јер трошкови учествују и преко 8% у цени коштања. Многе шећеране се не налазе у подручјима у којима се репа традиционално гаји тако да једни начин снижавања трошкова транспорта шећерне репе би била реалнија подела територије са које се шећерна репа прикупља. Ово се може постићи првенствено уједначавањем откупне цене, чиме би се постигло да произвођачима репе буде свеједно коме ће репу предати или пак пребацивања трошкова транспорта на произвођаче, чиме би они имали интерес да репу предају уз што ниже трошкове најближој шећерани.

Током сезоне 2007/2008. производња шећера у Републици Србији обављала се у седам шећерана које су у власништву три компаније (2009/2010 у шест). Не постоји несумњиви лидер на тржишту, нити постоји шећерана која одскаче по свом квалитету и профитабилности. Постоје боље и лошије шећеране, али не и најбоље у свим сегментима важним за конкурентност.

До сада све компаније које су пословале у Републици Србији првенствено су улагале у шећеране, а не само убирале профит. Неопходно је и даље наставити са процесом инвестирања. Ниво инвестиција је директно пропорционалан:

- 1) очекивањима власника да ће производња у будућности бити профитабилна и да ће улагања довести до повећања профита;
- 2) нивоу профита оствареном од производње шећера.

Политика подршке

Производња шећера последњих година је носилац развоја и извоза. Да би српски сектор производње шећера и по уласку у ЕУ био још профитабилнији због тренутних кретања на тржишту сектор мора бити подржан да би наставио да доприноси свеукупном богатству Републике Србије. Зато је сектору неопходна политика подршке која ће омогућити настављање ових позитивних трендова, а која ће се заснивати на:

1. подршци за системске мере које не захтевају финансијска средства, али захтевају ефикасну администрацију као што су:

- 1) смањење нелегалног увоза кристалног шећера из Црне Горе;
- 2) унапређење квалитета семена;
- 3) унапређење контроле приликом откупа;

2. подршци сектору у преговарачким процесима;

- 1) разумевање за сектор приликом преговора у оквиру СТО;
- 2) отварање нових преговора са ЕУ у претприступном периоду;
- 3) успешно преговарати по отварању преговора о прикључењу са ЕУ;
- 4) разговарати са земљама у региону за поштовање правила потписаним

СЕФТА споразумом.

3. подршци кроз инвестициону подршку:

1) произвођаче шећерне репе за набавку механизације и система за наводњавање

који ће допринети повећању конкурентности;

2) шећеране за инвестиције које треба да доведу до смањивања производне цене коштања и решавања питања енергетске ефикасности и заштите животне средине.

4. директној подршци:

1) обезбеђивање подршке по хектару, којом би се послао јасан сигнал произвођачима и шећеранама да држава верује у будућу профитабилност сектора, чиме би се подстакле дугорочне инвестиције.

АКЦИОНИ ПЛАН ПО ПРОИЗВОДНИМ СЕКТОРИМА

ЦИЉЕВИ	АКТИВНОСТИ-МЕРЕ	2010.	2011.	2012.	2013.	ИНДИКАТОРИ МЕРА
1. МЛЕКАРСТВО						
Унапређење генетског састава и повећање млечности	Институционална					
	Изградња националне лабораторије за независну контролу квалитета млека					национална лабораторија за контролу квалитета млека у функцији
Укупњавање стада и јачање конкурентности произвођача	Мера подршке					
	Подстицај за куповину квалитетног приплодног материјала-набавка основног стада					- унапређен квалитет млека до нивоа од 60% ЕКСТРА и ПРВЕ класе - унапређен расни састав млечних грла - повећана млечност по грлу - укрупњена величина стада - добијена дозвола за извоз млека у ЕУ
	Премија за млеко					
Унапређење контроле млека	Подстицај изградње осталих пољопривредних објеката ограничених на објекте за складиштење сточне хране					
Добијање дозвола за извоз пастеризованог и стерилисаног млека у ЕУ	Подстицај набавке механизације за припрему и дистрибуцију сточне хране на газдинству					
	Подстицај набавке опреме за мужу, дистрибуцију и складиштење млека					
2. ЖИТАРИЦЕ						
Обезбеђење инпута произвођачима кроз снижавање цене и побољшање квалитета Повећање приноса унапређењем опреме, механизације и знања у производњи	Мера подршке					
	Регресирање репроматеријала за ратарску производњу					- повећан просечан принос пшенице и кукуруза - повећане ускладиштене количине пшенице и кукуруза - повећан извоз житарица
	Подстицајна средства за изградњу силоса, набавку нове опреме, механизације и опреме за наводњавање у ратарству					
	Регресирање осигурања усева					

Унапређење складишних простора и управљања власништва над ускладиштеним житарицама Развој берзанске трговине житарицама	Краткорочни кредити за набавку инпута					
	Дугорочни кредити за инвестиције у производњи, преради и складиштењу житарица					
	Рефакција акцизе на дизел гориво (надлежност Министарства финансија)					
3. УЉАРИЦЕ						
Задржавање оптималних површина под уљарицама Смањење трошкова производње уљарица код примарних произвођача Афирмисање удруживања произвођача Пружање шансе произвођачима маргиналних уљаних култура (уљане тикве и др.) да искористе извозни потенцијал у производњи хладно цеђених уља уз подршку прилагођавању европским	Мере подршке					
	Краткорочни кредити за набавку инпута					- задржане просечне површине под уљарицама од преко 350.000 ha - повећан принос код свих уљаних култура - оснивање нове пољопривредне задруге и удружења произвођача уљарица - уведен систем и стандард квалитета у погонима за производњу хладно цеђених уља - повећан извоз производа од уљарица у земље ЕУ
	Дугорочни кредити за инвестиције у производњи, складиштењу и преради уљарица					
	Регресирање репроматеријала за ратарску производњу					
	Регресирање осигурања животиња, усева и плодова					
	Подстицајна средства за набавку нове опреме, механизације и опреме за наводњавање					
	Извозне субвенције					
	Подстицајна средства за увођење система и стандарда квалитета					

стандардима						
4. ПРОИЗВОДЊА МЕСА						
Остварити ценовно конкурентну производњу	Законодавна					
	Усвојити правилнике по основу Закона о безбедности хране – члан 55. став 2.					- сређен законодавни оквир кроз законе и правилнике који регулишу област сточарства, ветерине, безбедности хране и хране за животиње
	Усвојити правилник о квалитету закланих свиња и категоризацији свињског меса					
Формирање јаких одгајивачких организација	Усвојити правилник о квалитету и другим захтевима за производе од меса					- испуњени услови на пољу безбедности и квалитета хране за животиње
	Усвојити правилник о квалитету меса стоке за клање, перади и дивљачи					
Уређење промета живим грлима	Усвојити правилнике по основу Закона о сточарству					
Добијање извозних бројева за већи број објеката и шири асортиман производа	Институционална					
	Формирати централну базу за селекцију домаћих животиња која ће бити повезана са базом за идентификацију домаћих животиња					- успостављен систем класирања животиња за клање према проценту меса у полуткама
	Унифицирање главне матичне евиденције у сточарству					
	Пројекат: „Дефинисање параметара и критеријума за оцену квалитета полутки свиња у циљу израде предлога Правилника о квалитету закланих свиња и категоризацији свињског меса”					
	Спровођење пројекта за искорењивање беснила и свињске куге.					
	Мера подршке					
	Подстицај за куповину квалитетног приплодног материјала - набавка основног					- стабилизовано тржиште меса

	стада					- повећан број тржишних произвођача који у већим стадима уједначеног квалитета производе месо за потребе домаћег тржишта и извоза - унапређен расни састав кроз селекцију грла на повећање меснатости и плодности - формиране институције за подршку произвођачима и регулисање тржишта - формирана удружења одгајивача - унапређен селекцијски рад, као и рад на едукацији одгајивача у области исхране домаћих животиња - изграђени савремени објекти за смештај животиња - повећан број објеката са извозном дозволом како на тржиште ЕУ земаља, тако и на остала тржишта
	Подстицај генетског унапређења сточарства					
	Подстицај изградње савремених објеката за смештај животиња					
	Регресирање осигурања животиња					
	Подстицај набавке опреме за фарме					
	Подстицај изградње осталих пољопривредних објеката ограничених на објекте за складиштење сточне хране					
	Подстицај инвестиције у објекте за манипулацију, одлагање и третирање стајњака					
	Програм мера за спровођење одгајивачког програма					
	Подстицај гајења анималних генетских ресурса					
	Подстицај набавке механизације за припрему и дистрибуцију сточне хране на газдинству					
5. ПОВРТАРСТВО						
Увођење нових сорти,	Законодавна					- регистрована јавна
	Усвојити Правилник о квалитету					

GLOBALGAP стандарда и нових технологија у производњу	пољопривредних производа (за поврће) који се складиште у јавним складиштима – члан 3. став 2. Закона о јавним складиштима за пољопривредне производе					складишта за пољопривредне производе (за поврће)
Повећање производње у затвореном простору	Усвојити Правилник о условима које морају испуњавати јавна складишта за складиштење поврћа – члан 4. став 5. Закона о јавним складиштима за пољопривредне производе					- испуњени услови у погледу безбедности и квалитета хране
Изградња тржишта осигурања у повртарству	Усвојити Правилник о квалитету свежег воћа и поврћа који ће бити усклађен са директивама ЕУ и стандардима ОЕСД-а – члан 55. став 2. Закона о безбедности хране					
Адаптација постојећих и изградња нових складишних и прерадних капацитета	Усвојити Правилник о квалитету замрзнутог и сушеног воћа и поврћа који ће бити усклађен са директивама ЕУ – члан 55. став 2. Закона о безбедности хране					
Добијање дозволе за извоз кромпира у ЕУ	Усвојити Правилник о квалитету воћа и поврћа које се откупљује – члан 55. став 2. Закона о безбедности хране					
	Усвојити Правилник о квалитету производа од воћа и поврћа који ће бити усклађен са директивама ЕУ – члан 55. став 2. Закона о безбедности хране					
	Усвојити Правилник о квалитету јестивих печурки и производа од печурки – члан 55. став 2. Закона о безбедности хране					
	Институционална					
	Успостављање регистра произвођача и прерађивача поврћа					
	Мера подршке					
	Краткорочни кредити за набавку инпута					- пораст приноса по хектару - тренд раста производње

	Дугорочни кредити за инвестиције у производњу, складиштење и прераду поврћа					поврћа у заштићеном простору и под системима за наводњавање - повећан извоз свежег и прерађеног поврћа
	Регресирање репроматеријала за повртарску производњу					
	Регресирање осигурања усева и плодова					
	Подстицајна средства за набавку опреме и механизације за повртарску производњу и унапређење продаје поврћа					
	Подстицајна средства за изградњу нових и адаптацију постојећих складишних и прерадних капацитета за поврће					
	Подстицајна средства за увођење стандарда и система квалитета у производњи и прераду и поврћа					
	Извозне субвенције					
6. ВОЋАРСТВО						
Унапређење квалитета садног материјала	Законодавна					- регистрована јавна складишта за пољопривредне производе (за воће)
	Усвојити Правилник о квалитету свежег воћа и поврћа у складу са регулативама ЕУ и стандардима ОЕЦД Шеме за свеже воће и поврће – члан 55. став 2. Закона о безбедности хране					
	Регулисање промета пестицида и започињање контроле резидуа	Усвојити Правилник о квалитету замрзнутог и сушеног воћа и поврћа у складу са регулативама и стандардима ЕУ - члан 55. став 2. Закона о безбедности хране				
Повећање површина под органским и интегрално	Усвојити Правилник о квалитету пољопривредних производа (за воћа) који се складиште у јавним складиштима – члан					

сертификованим воћњацима Увођење стандарда квалитета у примарној производњи воћа и преради воћа Адаптација постојећих и изградња нових прерадних капацитета и складишних простора	3. став 2. Закона о јавним складиштима за пољопривредне производе					
	Усвојити Правилник о условима које морају испуњавати јавна складишта за складиштење воћа – члан 4. став 5. Закона о јавним складиштима за пољопривредне производе					
	Усвојити Правилник о квалитету воћа и поврћа које се откупљује – члан 55. став 2. Закона о безбедности хране					
	Усвојити Правилник о макрорејонизацији воћарских региона – на основу измена и допуна Закона о пољопривреди и руралном развоју					
	Усвојити Правилник о микрорејонизацији воћарских подрегиона - на основу измена и допуна Закона о пољопривреди и руралном развоју					
	Институционална					
	Успостављање регистра произвођача и прерађивача воћа, као и радног-стручног тела које ће се бавити пословима Воћарског регистра					
	Успоставити систем сензорске контроле квалитета свежег воћа у складу са стандардима OECD Шеме за свеже воће и поврће					
	Оформити комисију за израду макрорејонизације и микрорејонизације воћарства					
	Мера подршке					
	Подстицајна средства за подизање вишегодишњих производних засада воћа циљу физичког раздвајања производње					- повећан број засада подигнутих са садницама сертификоване категорије

	вина од производње ракије подизање вишегодишњих матичних засада воћа					- повећане површине и приноси код свих воћних врста, посебно код традиционалног воћа као што је: шљива, малина, јабука и вишња - санирана поједина главна жаришта и искрчени заражени воћњаци - рејонирана подручја за гајење воћа
	Подстицајна средства за ерадикацију заражених засада воћака					
	Увођење мера подршке за имплементацију стандарда квалитета у производним, прерадним и складишним капацитетима					
	Краткорочно кредитирање (за амбалажу, репроматеријал и инпуте) и дугорочно кредитирање за подизање засада воћа, набавку опреме и механизације и изградњу нових и адаптацију постојећих прерадних и складишних капацитета					
7. ВИНОГРАДАРСТВО И ВИНАРСТВО						
Усклађивање мера са ЕУ стандардима	Усвојити Правилник о садржини и начину вођења Винарског регистра, као и обрасцу Захтева за упис у Винарски регистар – члан 18. став 5. Закона о вину					- усвојена и објављена подзаконска акта на основу новог Закона о вину у „Службеном гласнику Републике Србије” - успостављен систем Виноградарског и Винарског регистра - успостављен нов систем географског порекла
Интензивно подизање винограда адекватним сортиментом	Усвојити Правилник о садржини и начину вођења винаријске евиденције – члан 20. став 3. Закона о вину					
Унапређење квалитета домаћег вина	Усвојити Правилник о обележавању судова, начину паковања, декларисања и обележавања вина и других производа у производњи и промету и условима промета вина у оригиналном паковању, као и врсти амбалаже – члан 21. став 4, члан 30. став 5. и члан 46. став 3. Закона о вину					
Трансформација система географског порекла	Усвојити Правилник о енолошким поступцима и енолошким средствима за производњу шире, вина и других производа, начину и контроли обогаћивања кљука или шире и квалитету и другим					
Успостављање нове						

рејонизације	захтевима за вино – члан 22. став 3. и члан 23. став 6. Закона о вину					
Смањење трговинског дефицита у промету вина, пре свега са Македонијом и Црном Гором	Усвојити Правилник о параметрима и методама за анализу и утврђивање квалитета шире, вина и других производа – члан 24. став 4. Закона о вину					
Афирмација српског вина и аутохтоних сорти	Усвојити Правилник о условима које мора да испуњава лабораторија у погледу техничке и професионалне оспособљености, референтних метода за физичко-хемијске и микробиолошке анализе вина, као и сензорног оцењивања – члан 28. став 2. Закона о вину					
	Усвојити Правилник о поступцима и методама сензорног оцењивања вина и начину обуке и провере стручне оспособљености сензорних оцењивача – члан 29. став 4. Закона о вину					
	Усвојити Правилник о називима ознака за вина са географским пореклом, начину и поступку признавања, максималним приносима грожђа и начину и поступку производње и обележавању вина са географским пореклом, садржини захтева, садржини елабората и осталим условима за признавање ознаке географског порекла, традиционалне ознаке и признатог традиционалног назива – члан 34. став 5, члан 35. став 5, члан 36. став 6. и члан 37. став 2. Закона о вину					

	Усвојити Правилник о техничким и кадровским условима које треба да испуни контролна организација, начину вођења послова везаних за географско порекло, начину и поступку рада контролне организације, контроли производње грозђа намењеног за производњу вина са географским пореклом и контроли производње вина са географским пореклом – члан 38. став 5. Закона о вину				
	Усвојити Правилник о транспорту, складиштењу и промету грозђа, шире, вина и других производа – члан 48. став 2. Закона о вину				
	Усвојити Правилник о границама и називима виноградарских подручја, дозвољеним и препорученим сортама за виноградарска подручја, максималним приносима за та виноградарска подручја и другим карактеристикама везаним за производњу грозђа и вина у виноградарским подручјима – члан 6. став 3. Закона о вину				
	Усвојити Правилник о врстама и категоријама специјалних вина, врстама енолошких поступака и енолошких средстава, начинима и поступцима производње, квалитету, означавању и другим захтевима за производњу и промет специјалних вина, као и квалитету, врстама енолошких поступака и енолошких средстава и другим захтевима за				

производњу и промет вина за дестилацију – члан 7. став 6. Закона о вину					
Усвојити Правилник о врстама других производа, врстама енолошких поступака и енолошких средстава, начинима и поступцима производње, квалитету, декларисању, означавању и другим захтевима за производњу и промет других производа – члан 9. став 3. Закона о вину					
Усвојити Правилник о начину узорковања и испитивања квалитета и сензорног оцењивања, као и условима стављања у промет увозног грожђа, вина и других производа – члан 52. став 3. Закона о вину					
Институционална					
Успоставити тело, односно стручну организацију која ће се бавити пословима Виноградарског регистра					- успостављен систем независних лабораторија за вина
Јачање капацитета људских ресурса, који раде на пословима виноградарства и винарства					
Успоставити институционални систем контроле вина са географским пореклом					
Оформити комисију и подкомисије за израду рејонизације гајења винове лозе					
Успоставити институционални систем независних лабораторија за испитивање квалитета и сензорно оцењивање шире, вина и других производа					
Мера подршке					
Подстицање подизања производних засада					- донета нова рејонизација - увећане површине под новим производним и матичним засадама винове
Подстицање подизања матичних засада					

	Подстицање производње вина са географским пореклом					лозе - побољшан квалитет вина и модернизована технологија производње вина - повећан број вина са географским пореклом - санирана поједина главна жаришта и уништени заражени виногради
	Подршка за адаптацију винарија у складу са стандардима ЕУ					
	Подстицајна средства за набавку винаријске опреме и адаптацију традиционалних објеката за производњу вина					
	Краткорочно кредитирање (за амбалажу, репроматеријал и инпуте) и дугорочно кредитирање за подизање засада винове лозе, набавку опреме и механизације и изградњу нових и адаптацију постојећих винарија					
	Подстицајна средства за ерадикацију заражених засада винове лозе					
8. ДУВАН						
Припрема сектора дувана на услове и правила ЕУ	Мера подршке					- повећан просечан принос дувана - повећана конкурентност - повећана производња и откуп домаћег дувана
	Регресирање репроматеријала					
	Подстицајна средства за изградњу силоса, набавку нове опреме, механизације, система и опреме за наводњавање					
	Регресирање осигурања усева					
Искоришћење постојећих прерадних капацитета	Краткорочни кредити					
	Дугорочни кредити					
Повећање конкурентности	Рефакција акцизе на дизел гориво (надлежност Министарства финансија)					
	Царински контингент на увоз обрађеног					

	дувана (надлежност Министарства финансија)					
	Подстицајна средства за производњу дувана					
9. ШЕЋЕР						
Припрема сектора шећера на услове и правила ЕУ	Законодавна					
	Повећање увозне заштите при увозу шећера из тарифне линије 1702 (надлежност Министарства финансија)					- повећана потрошња шећера за потребе прехранбене индустрије
Искоришћење постојећих прерадних капацитета	Мера подршке					
	Подстицајна средства за набавку механизације, система и опреме за наводњавање					- повећан просечан принос шећерне репе - повећана конкурентност у производњи шећерне репе и шећера
	Регресирање репроматеријала					
Повећање конкурентности	Рефакција акцизе на дизел гориво (надлежност Министарства финансија)					